

**TURUN
YLIOPISTO**

Keinoja vai keinottomuutta?

- vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskentely sosiaalityössä

Sosiaalityö
pro gradu -tutkielma

Laatijat:
Jenni Koivisto
Sonja Karppinen

Ohjaajat:
VTT, dosentti Liisa Lähteenmäki
Professori Kirsi Günther

13.1.2023
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos

Tekijät: Jenni Koivisto & Sonja Karppinen

Otsikko: Keinoja vai keinottomuutta? -vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskentely sosiaalityössä

Ohjaajat: VTT dosentti, Liisa Lähteenmäki & professori Kirsi Günther

Sivumäärä: 84 sivua

Päivämäärä: 13.1.2023

Tarkastelimme Pro gradu –tutkielmassamme lasten ja nuorten rikollisuuden nykytilannetta sekä viranomaisten mahdollisuuksia ehkäistä ja puuttua nuorten rikolliseen oireiluun. Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, millaisena ROKKI-projektin työntekijät kokevat mahdollisuudet puuttua nuorten rikolliseen käyttäytymiseen ja miten tulevaisuudessa vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tuen tarpeeseen voidaan vastata. Tutkimus on laadullinen ja analyysimenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tutkimuksemme aineisto on kerätty viiden ROKKI-projektin moniammatillisen tiimin työntekijän ryhmähaastattelulla.

Tutkimuksesta löytyi kolme teemaa, joiden kautta tarkastelimme työntekijöiden kokemia mahdollisuuksia puuttua nuorten rikolliseen käyttäytymiseen. Teemoja ovat nuoret työskentelyn päätähtenä, nuorten tuen tarpeeseen vastaaminen sekä työntekijöiden kokema ylpeys ja tulevaisuuden näkymät. Tulosten mukaan ROKKI-projektin työntekijät kokevat heillä olevan hyvät mahdollisuudet puuttua vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten käyttäytymiseen. Kysymyksiä herätti, kuka vastaa tulevaisuudessa näiden nuorten tuen tarpeeseen.

Tutkimustulosten perusteella voidaan osoittaa ROKKI-projektin laajojen resurssien mahdollistavan ajan nuorten kanssa työskentelyyn, minkä koettiin lisäävän luottamussuhdetta. Luottamussuhteen koettiin lisäävän nuorten motivaatiota ja sitoutumista työskentelyyn. Esille nousi sosiaalityön puutteelliset resurssit ja pirstaleinen palvelujärjestelmä, minkä koettiin puolestaan haastavan työn toteutusta. Hankkeiden merkitys korostui vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tuen tarpeeseen vastaajana.

Avainsanat: nuorisorikollisuus, rikollisuuteen puuttuminen, sosiaalityö

1	JOHDANTO	5
2	LAPSUUDESTA KOHTI NUORUUTTA	8
2.1	NUORUUDEN MÄÄRITELMÄ	8
2.2	NUORUUDEN PSYYKKINEN SEKÄ SOSIAALINEN KEHITYS.....	10
2.3	NUORTEN KÄYTTÄYTYMINEN.....	13
3	RIKOLLISUUS	17
3.1	NUORISORIKOLLISUUS	18
3.2	NUORTEN RIKOLLISUUDEN HISTORIA JA NYKYTILANNE	21
3.3	RIKOLLISELTA OIREILULTA SUOJAAVAT TEKIJÄT JA RISKITEKIJÄT	24
3.3.1	RIKOKSILLE ALTISTAVAT TEKIJÄT	24
3.3.2	RIKOLLISELTA ELÄMÄLTÄ SUOJAAVAT TEKIJÄT.....	26
4	SOSIAALITYÖN KEINOJA PUUTTUA NUORTEN RIKOLLISUUTEEN	29
4.1	SOSIAALITYÖN MERKITYS NUORTEN RIKOLLISUUTEEN PUUTTUMISEKSI .29	
4.1.1	ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ	31
4.1.2	LASTENSUOJELUN TUKI	33
4.2	TOIMINTAMALLIT NUORTEN RIKOLLISUUTEEN PUUTTUMISEKSI.....	36
4.2.1	ANKKURITOIMINTA	36
4.2.2	NÄPISTYSPUHUTTELU	38
4.2.3	KATUSOVITTELU	39
4.2.4	MUUT POHJOISMAISET MALLIT	40
4.3	VAKAVASTI RIKOKSILLA OIREILEVAT NUORET	41
4.3.1	ROKKI-PROJEKTI.....	43
5	TUTKIMUSASETELMA	47
5.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET	47
5.2	AINEISTON KUVAUS JA KERÄÄMINEN	47
5.3	AINEISTON ANALYYSI.....	51
5.4	TUTKIMUKSEN EETTISYYS.....	54
6	TULOKSET	57

6.1	NUORET TYÖSKENTELYN PÄÄTÄHTENÄ.....	57
6.1.1	PIENTEN MUUTOSTEN JA MOTIVAATION MERKITYS.....	57
6.1.2	LUOTTAMUS, KOHTAAMINEN JA AITO KIINNOSTUS	60
6.1.3	NUORTEN SOSIAALISTEN SUHTEIDEN MERKITYS	64
6.2	NUORTEN TUEN TARPEESEEN VASTAAMINEN	67
6.2.1	PALVELUJÄRJESTELMÄ JA VIRANOMAISYHTEISTYÖ	67
6.2.2	RESURSSIT JA MENETELMÄT	70
6.3	TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMA YLPEYS JA TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT	73
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	78
	Lähteet.....	85
	Liitteet.....	91
	Liite 1. TEEMAHAASTATTELUN RUNKO	91
	Liite 2. SUOSTUMUSLOMAKE	92

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmassa tarkastelemme lasten ja nuorten rikollisuuden nykytilannetta sekä eri viranomaisten mahdollisuuksia ehkäistä ja puuttua nuorten rikolliseen oireiluun. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisena ROKKI-projektin työntekijät kokevat mahdollisuudet puuttua nuorten rikolliseen käyttäytymiseen ja miten tulevaisuudessa vakavasti rikoksilla oirelevien nuorten tuen tarpeeseen voidaan vastata. Tarkastelemme lapsuuden ja nuoruuden kehitystä, rikollisuutta sekä sosiaalityön keinoja puuttua nuorten rikolliseen oireiluun. Tutkimuksessa lähestymme nuorten rikollista oireilua tarkastelemalla nuorisoriikollisuutta yleisesti, rikollisuudelle altistavia tekijöitä ja rikolliselta elämältä suojaavia tekijöitä. Tutkimuksemme aineisto on kerätty ROKKI- projektin moniammatillisen tiimin ryhmähaastattelusta. Analysoimme ryhmähaastattelun sisältöä aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa siitä, miten vakavasti rikoksilla oireilevia nuoria voidaan tukea. Nuorten vakavaan rikoksilla oireiluun puuttumista voidaan pitää kiinnostavana ja tärkeänä tutkimuskohteena, koska siitä on aikaisemmin tehty suhteellisen vähän tutkimusta. Valtaosa vakavasti rikoksilla oireilevia nuoria koskettavasta tutkimustiedosta muodostuu erilaisista selvityksistä ja raporteista. Koska tutkimustietoa vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tukemiseksi on vähäisesti saatavilla, sitä voidaan pitää yhtenä perusteltuna syynä sille, miksi aihe tarvitsee syvempää tarkastelua.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana lasten ja nuorten rikollisuus on vähentynyt. Kuitenkin vuosina 2020 ja 2021 alaikäisten tekemien vakavien väkivaltarikosten ja niiden yritysten määrä on ollut huomattavan korkea. Tämä nostaa esiin syyn tarkastella rikoksilla oireileville nuorille kohdennettuja tukitoimia. (Korhonen 2022, 5.) Aiheena rikollisuus on ajankohtainen, sillä yhteiskunnassa tehdään edelleen rikoksia ja näistä uutisoidaan erityisesti, kun kyseessä on nuori rikoksentekijä. Kivivuori (2006, 15) nostaa esille nuorten tekemien rikosten ja näiden määrän olevan jatkuvasti esillä julkisessa keskustelussa. Aihe puhututtaa monia ja nuorten tekemät vakavat rikokset tunnistetaan yhteiskunnassa. Siten on tärkeää löytää oikeat tukitoimet vastaamaan näiden nuorten rikolliseen käyttäytymiseen ja tuen tarpeeseen.

Mediassa esillä olevan keskustelun lisäksi rikoksilla oireilevien nuorten tilanne on näkynyt omassa työssämme sosiaalityön kentällä. Kiinnostuksemme aiheeseen on herättänyt se, miten näitä vakavasti rikoksilla oireilevia nuoria voidaan tukea ja millainen merkitys sosiaalityöllä on näiden nuorten elämässä. Sen lisäksi että viranomaisina itse tunnistamme nuorten rikollisuuden ilmiönä yhteiskunnassa olemme havainneet myös nuorten itse tunnistavan vallalla olevan levottomuuden. Oikeusministeriö on kehittänyt toimintamallin, jonka avulla on pyritty vastaamaan näiden vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tuen tarpeeseen (Sambou & Piispa 2019). Turussa toimintamallina pilotoi ROKKI-projekti. ROKKI-projektin asiakasryhmä muodostuu alle 29 –vuotiaista nuorista, joilla on taustallaan vakavia tai toistuvia rikoksia sekä muita syrjäytymistä ennustavia tekijöitä kuten päihteiden käyttöä. Toimintamallin avulla pyritään kuntouttamaan vakavasti rikoksilla oireilevia nuoria ja katkaisemaan rikoskierte.

Nuorisoriikollisuuteen puuttumisen keinoja tulee suunnitella harkitusti, huomioiden ettei puuttuminen kuitenkaan leimaisi nuoria rikollisiksi (Kinnunen 2021, 91–92). Yhteiskunnassa rikoksilla oireileva nuori kohdataan helposti ainoastaan ongelmien kautta ja kokonaisvaltainen tilanteen tarkastelu jää huomioimatta. On tärkeää miettiä, miten nuorten rikollisuuteen puututaan asettamatta nuorelle haitallista nuorisoriikollisen leimaa. Saadessaan nuorisoriikollisen leiman voi nuori omaksua kyseisen identiteetin itselleen. Nuorten lieviin rikoksiin ja niiden ennaltaehkäisyyn on kehitetty toimintamalleja, kuten ankkuritoiminta ja katusovittelu. Vakavasti rikoksilla oireileville nuorille vastaavia toimintamalleja ei ole ollut käytössä. Tämän vuoksi koemme tärkeänä tutkia ROKKI-projektin työntekijöiden kokemuksia omista puuttumisen mahdollisuuksista ja tulevaisuuden näkymistä vastata vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tuen tarpeeseen.

Lähestymme tutkielmassamme aihetta määrittelemällä ensin yleisemmällä tasolla lapsuutta ja nuoruutta. Samalla tarkastelemme lapsuuden ja nuoruuden kehittymistä sekä käyttäytymistä. Lapsuuden ja nuoruuden välistä rajaa ei voida tarkasti määritellä, minkä takia tässä tutkielmassa puhe nuorista ei rajaudu mihinkään tarkkaan ikäluokkaan. ROKKI-projekti on rajannut asiakasryhmän 12–29 vuotiaisiin ja tätä ryhmää kutsumme omassa tutkielmassamme nuoriksi. Lapsuuden ja nuoruuden tarkastelun jälkeen perehdymme erityisesti nuorten rikollisuuteen ja sosiaalityön

keinoin puuttua tähän. Tutkimusasetelma-luvussa kerromme tarkemmin tutkimuksemme aineistosta ja sen analyysitavasta. Tämän jälkeen käymme läpi tuloksia aineistostamme, minkä jälkeen kokoamme työn yhteen johtopäätösluvussa. Tuloksiamme pohdimme suhteessa aiempaan tutkimukseen.

2 LAPSUUDESTA KOHTI NUORUUTTA

Lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden määritelmät ovat hankalasti erotettavissa toisistaan eikä lapsuuden päättymistä voida asettaa esimerkiksi tiettyyn elämän tapahtumaan kuten työelämän alkuun (Furlong 2013, 1–10). Edellä mainitut käsitteet ovat teoreettisia käsitteitä, joiden soveltaminen reaali maailmaan ei ole yksiselitteistä. Tutkielmassamme keskitymme tarkastelemaan nuoruutta keskilapsuudesta alkaen, millä viitataan aikaan esikouluiästä murrosikään. Tutkielmasta rajautuu näin pois tarkempi varhaislapsuuden käsittely. Farringtonin (2003, 225) mukaan rikosten esiintyvyys on huipussaan myöhäisessä teini-iässä, minkä vuoksi varhaislapsuuden käsittely ei ole olennaisessa roolissa tutkielmassamme. Lapsuuden käsittelyä ei voida kuitenkaan täysin ohittaa tutkiessamme nuorten rikollisuutta, sillä rikollisuus ei rajaudu johonkin tiettyyn ikään mistä nuoruuden voidaan katsoa alkavaksi.

2.1 NUORUUDEN MÄÄRITELMÄ

Yhdistyneiden kansakuntien eli YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus määrittää lapsen oikeudet osallisuuteen ja suojeluun sekä lapsen näkemyksen kunnioittamiseen. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsuus nähdään tärkeänä elämänvaiheena ja lapsi nähdään aktiivisena sekä itsenäisenä toimijana. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lasta koskevissa asioissa tärkeimpänä periaatteena tulee olla lapsen etu. Sopimuksen mukaan yhteiskunnan tulee turvata niin lasten oikeuksia kuin lasten oikeutta suojeluun. (YK: lapsen oikeuksien yleissopimus artikla 3, 12, 19.)

Lapsuuden ja nuoruuden määrittely ei ole yksiselitteistä, vaan käsitys on aina sidoksissa aikaan ja paikkaan (THL 2018). Lisäksi määrittelyyn vaikuttaa kulttuuri missä elämme (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 11). Terveystieteiden tutkimuskeskus (2018) korostaa käsitykseen lapsista sisältyvän myös lapsuuden suhde nuoruuteen ja aikuisuuteen. Lapsuus, nuoruus ja aikuisuus ovat hankalasti erotettavissa toisistaan, sillä siirtymät elämänkaarella ovat usein epälineaarisia ja yksilöllisiä. Epälineaarisuus ja yksilöllisyys tuovat haasteen tietyn elämänvaiheen alkamisen- tai päättymisen määrittelyyn. (Furlong 2013, 10.) Lapsuus nähdään

kuitenkin usein aikuisuuden vastakohtana. Lapsuus näyttäytyy epävakaana ja aikuisista riippuvaisena aikana, jolloin lapsi kehittyy kohti vakaampaa ja itsenäisempää aikuisuutta. (Lee 2001, 7–8.) Puolestaan nuoruutta on vaikea määrittää johonkin tiettyyn ikään kuuluvaksi, sillä jokainen nuori kehittyy eri tavalla omaan tahtiinsa (Vihunen ym. 2003, 18).

Kun tarkastellaan ihmisen elämää, toimii ikä usein keskeisenä määrittelijänä. Lasten kohdalla iällä pyritään usein selittämään lapsen kehitysvaiheita ja toimintaa. (Lallukka 2003, 13.) Leen (2001, 1) mukaan lapsuus on ikävaihe, jota säätelevät lapsen biologinen kehitys ja sosiaaliset tekijät. Lapsuutta määrittävät eri tapahtumat eri ikäkausina, esimerkiksi oppivelvollisuuden alkaminen ja päättyminen. Lapsuutta tarkastellaan kuitenkin usein myös niistä lähtökohdista, mitä lapsen voidaan odottaa osaavan ja mitä lapselta voidaan vaatia. (Lallukka 2003, 13.) Lapsi on elämänsä aikana osana erilaisia instituutioita ja palvelujärjestelmiä kuten päivähoito, perhe, lastensuojelu ja koulu. Nämä palvelujärjestelmät ja instituutiot säätelevät osaltaan lapsuuden kulkua ja luovat tiettyjä rajoja lapsen toiminnalle, mutta samalla mahdollistavat sekä vahvistavat lapsen toimijuutta. (Alanen 2013, 176.)

Alanen (2013, 164) määrittelee lapsuuden ja nuoruuden kasvun, kehityksen ja oppimisen ajaksi. Tämän aikana vanhemmat ja yhteiskunta pyrkivät suojelemaan heitä. Lapset ja nuoret ovat itse toimijoina rakentamassa elämänsä ja vaikuttamassa sen kulkuun sekä elettyihin ja koettuihin tapahtumiin. Lapsuutta ei voida määritellä johonkin tiettyyn normaaliin lapsuuteen kuvatun kaavan kautta. Lapset ovat osa aktiivisia toimijoita yhteiskunnassa huolimatta siitä, että lapsen ääni saattaa jäädä ajoittain näkymättömäksi. (Alanen 2013, 176.) Lapsen ja nuoren äänen kuulemiseksi on tärkeää turvata lapsen oikeus osallisuuteen. Osallisuudella tarkoitetaan vaikuttamista muun muassa oman elämän kulkuun ja mahdollisuuksiin sekä palveluihin. (Isola ym. 2017, 5–10.) Peltolan ja Moision (2017) katsauksen perusteella lapset ja nuoret kokevat edelleen toistuvasti heidän mielipiteidensä sivuuttamista ja osattomuuden tunteita. Viranomaisilta tarvitaan panostamista lasten ja nuorten asioissa, jotta heidän äänensä saadaan kuuluviin ja osallisuutta voidaan lisätä (Peltola & Moision 2017, 45).

Nuoruus on sosiaalisesti määritelty olevan lapsuuden ja aikuisuuden väliin sijoittuva aika (Furlong 2013, 1–10). Vihunen ym. (2003, 14, 18) määrittelevät nuoruuden elämänvaiheena, jonka aikana nuori kasvaa niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisesti. Lapsuuden ja nuoruuden rajan määrittelyssä tämä näkyy muun muassa nuoren lisääntyneenä vastuun ottamisena ja fyysisten ominaisuuksien muutoksena (Vihunen ym. 2003, 14). Myös lastensuojelulaista (417/2007 6 §) on löydettävissä juridinen raja lapsuuden ja nuoruuden määrittelylle täysi-ikäistymisen myötä. Kuitenkaan täysin yhteneväistä näkemystä nuoruuden määritelmälle ei ole. Kaplanin (1986, 25–26) mukaan yhteinen näkemys asiantuntijoiden kesken on löydetty vain psykologisen murrosiän kehityksestä. Nuoruutta ei voida asettaa kronologisesti johonkin tiettyyn aikaväliin, sillä nuoruuden ei voida ajatella päättyvän johonkin tiettyyn tapahtumaan elämänjanalla kuten töiden saamiseen. Nuoruus on kuitenkin sidottavissa sen hetkiseen aikaan ja yhteiskunnan vallalla oleviin normeihin. Verrattaessa historian kehitystä moderniin yhteiskuntaan voidaan havaita elämäntavan ja odotusten kuten opiskelujen pidentymisen muuttuneen nuorten kohdalla. Yhteiskunta odottaa yhteisönsä jäseniltä tietynlaista käytöstä tietyssä iässä, mikä koskettaa myös nuoria. (Furlong 2013, 1–10.)

2.2 NUORUUDEN PSYKKINEN SEKÄ SOSIAALINEN KEHITYS

Aloitamme nuoruuden kehityksen tarkastelun keskilapsuudesta, koska varhaislapsuus ei ole olennaisessa osassa tutkielmassamme. Keskilapsuudella tarkoitetaan aikaa esikouluiästä murrosikään. Keskilapsuudessa lapsi kohtaa muutoksia siirtyessään esikouluun tai kouluun. Siirtymien myötä lapsi omaksuu uuden roolinsa oppijana ja samalla voidaan havainnoida lapsen kykyä suoriutua tulevaisuudessa kohtaamistaan haasteista. Esikoulun ja koulun aloituksen myötä lapsen kaveripiiri alkaa laajentua. Laajempi kaveripiiri vaikuttaa myös lapsen kognitiiviseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen. Lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta laajemmalla kaveripiirillä on suuri vaikutus lapsen kehitykseen ja psyykkiseen vointiin. (Nurmi ym. 2014, 77–79, 126, 144.)

Lapsen ympäristö vaikuttaa hänen kasvuunsa ja kehitykseen, mutta samalla lapsi pystyy itse vaikuttamaan omaan ympäristöönsä. Lisäksi lapsen käyttäytyminen vaikuttaa siihen, miten ympäristö häneen suhtautuu. Lapsi omaksuu erilaisia

vaikutteita ympäristöstä kuten omasta kaveripiiristään ja kaveripiiriin ajatusmaailmasta. (Pulkinen 1997, 37.) Keskilapsuudessa lapsi alkaa kaivata enemmän ikätovereiden seuraa. Ikätovereiden seurassa lapsi oppii sosiaalisia taitoja ja ikätasolle tyypillistä käyttäytymistä. Ikätovereiden ja kaverisuhteiden myötä lapselle kehittyä itsenäinen ymmärrys ikätasoon sopivasta pukeutumisesta sekä käyttäytymisestä. Sosiaalisen ympäristön ja kaverisuhteiden merkityksen kasvaminen voi saada aikaan muutoksia lapsen käyttäytymisessä. Kaverisuhteet mahdollistavat lapselle luottamuksen rakentamista ja tunteiden säätelyä. Ulkopuolelle jääminen puolestaan aiheuttaa haittaa lapsen sosiaaliselle kehitykselle, mikä voi ilmetä myöhemmin masentuneisuutena tai aggressiivisena käytöksenä. (Nurmi ym. 2014, 77–79, 126.)

Lapsuudessa positiivinen minäkäsitys muodostuu ympäristön ja läheisten vaikutuksessa (Nurmi ym. 2014, 77–79). Lapselle on tärkeää tulla kohdatuksi ja kuulluksi omana itsenään. Tämän avulla pystytään vahvistamaan lapsen positiivista minäkäsitystä. Aidon vuorovaikutuksen ja kuulluksi tulemisen avulla vahvistetaan lapsen itsetuntoa ja luottamusta omista kyvyistään. Kun lapsi tuntee itsensä arvostetuksi, oppii hän samalla arvostamaan itseään ja muita. (Mattila 2011, 30–32.) Positiivinen minäkäsitys ja vahva itsetunto voidaan nähdä suojaavana tekijänä myöhemmin esiintyviltä käyttäytymisongelmilta. Lapsuuden negatiivinen minäkäsitys puolestaan altistaa lapsia sisäänpäin suuntautuville tunne-elämän ongelmille ja ulospäin suuntautuvalla oireilulla. Sisäänpäin suuntautuva oireilu voi näkyä esimerkiksi ahdistuneisuutena ja puolestaan ulospäin suuntautuva oireilu erilaisina käytöshäiriöinä tai aggressiivisuutena. Käytöshäiriöiden voidaan nähdä uhkaavan lapsen tasapainoista kehitystä. (Nurmi ym. 2014, 77–79.)

Keskilapsuuden kehitys antaa lapselle kyvyn toimia itsenäisemmin samalla kun mahdollisuus ottaa vastuuta omasta toiminnastaan korostuu. Lapsen kehityksen ja oppimisen taustalla vaikuttaa lapsen oma aktiivinen toiminta. Tiedon ja ymmärryksen kehittymisen avulla lapsi pystyy ratkaisemaan uusia tilanteita ja ongelmia itsenäisemmin. Lapsien välillä on eroja siinä, miten lapsi pystyy ratkaisemaan ristiriitatilanteita ja millaisia tunteita ongelmatilanteissa herää. Tunnetilat ovat vaihtelevia ja tunteiden säätelykeinot tukevat lasta tunnetilan käsittelyssä. Tunteiden

säätelyllä pyritään tukemaan mielen tasapainoa ja toimintakykyä. (Nurmi ym. 2014, 77–79, 103, 123.)

Fyysinen kasvu, ajattelun kehitys ja sosiaaliset tekijät kuten perheen odotukset ja yhteiskunnan rakenteet vievät lapsuuden kehitystä kohti nuoruutta. Vanhempien näkökulmasta nuoruus näyttäytyy erilaisten kriisien aikana, milloin nuori alkaa yhä enemmän ohjata itse omaa kehitystään. (Nurmi ym. 2014, 148–161.) Salmen (2004, 9) mukaan aikuisten määrittelemien sääntöjen ja rajojen vastustaminen sekä aikuisten roolin haastaminen ovat tavanomaista nuoruudessa. Nuoren oman kehityksen ja elämän ohjaaminen alkaa tapahtua vuorovaikutuksessa oman sosiaalisen ympäristönsä kanssa. Nuoren kehitystä ohjaavat niin hänen omat valintansa ystävyysuhteissa, harrastuksissa ja koulutuksessa kuin sosiaalisen ympäristön odotukset sekä vanhempien asettamien rajojen muuttuminen. Nuoruuteen kuuluvat murrosiän tuomat fysiologiset ja hormonaaliset muutokset, mitkä vaikuttavat nuoren sosiaaliseen ympäristöön ja nuoren käsitykseen itsestään. (Nurmi ym. 2014, 148–150, 154, 161.)

Nuoruuden sosiaalisessa ympäristössä korostuvat perhe ja ystäväpiiri. Nuoren on tärkeää saada tukea, ohjausta ja neuvontaa omalta perheeltään. Vanhempien ja nuoren vuorovaikutus muuttuu nuoren kasvaessa ja kehittyessä, minkä lisäksi nuoren oma toiminta vaikuttaa perheen käsitykseen hänestä. Nuori saa enemmän vastuuta ja itsenäisyyttä vanhemmistaan. Vastuun lisääntymisen myötä erilaisten päätösten tekeminen perustuu enemmän vanhempien ja nuoren yhteiseen ajatteluun kuin vanhempien yksin päättämiin asioihin. Tämän perusteella voidaan ajatella nuoren vanhempien ja heidän kasvatustapansa vaikuttavan nuoren ajatteluun ja toimintatapoihin. (Nurmi ym. 2014, 153–161, 169.) Nuoruudessa perheen merkitys kuitenkin vähenee ja nuoren oma sosiaalinen ympäristö muodostuu nuorelle yhä tärkeämmäksi (Salmi 2006, 191). Nuoren toimintaan vaikuttavat kaveripiirin ajatukset ja toimintamallit. Kaveripiirin ajattelutavan merkitys näkyy myös siinä, miten nuoret hakeutuvat itsensä kaltaisiin kaverisuhteisiin. Nuori havainnoi ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa vanhempiensa ja ystävyysuhteidensa ajatusmaailmaa sekä toimintamalleja. Näiden avulla nuori luo omia toimintatapojaan ja vaikuttaa omaan kehitykseensä. (Nurmi ym. 2014, 153–161, 169.)

Omien valintojen, päätösten ja toiminnan avulla nuori pyrkii saavuttamaan haluamia asioita. Aina tilanteet eivät ratkea nuoren toivomalla tavalla ja nuori voi joutua sopeutumaan tilanteeseen pohtimalla omaa toimintaansa sekä oman toiminnan vaikutusta tavoitteisiinsa. Sosiaalisen ympäristön palautteen pohjalta nuori luo omaa minäkuvaansa ja rakentaa omaa identiteettiään. Lapsuudesta nuoruuteen siirryttäessä nuoren minäkuva muodostuu tarkemmin oman itsensä määrittelyksi ja on vähemmän riippuvainen muiden palautteesta verrattaessa lapsuuteen. Nuoren oma minäkuva ja käsitykset omista kyvyistä vaikuttavat nuoren kokemiin tunteisiin uusissa tilanteissa. Nuoren minäkuvan rakentumiseen vaikuttavat merkittävästi tunteet ja toimintatavat, joita nuori käyttää haastavissa ja uusissa tilanteissa. (Nurmi ym. 2014, 156–165.)

2.3 NUORTEN KÄYTTÄYTYMINEN

Niemelän (2020, 234) mukaan sosiaalityön päämääränä on turvata sosiaalisen vuorovaikutuksen toteutuminen. Sosiaalinen vuorovaikutus on ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä ja samalla yhteydessä yksilön persoonallisuuden kehittymiseen. Nuorten persoonallisuuden kehittyminen merkitsee omaksi itseksi kasvamista, mikä edellyttää yhteiskunnan eri tahojen tukea ja yhteistyötä eri tahojen välillä. Lasten ja nuorten ollessa riippuvaisia heistä huolehtivista aikuisista pääsääntöinen kasvatusvastuu on vanhemmilla. Tarvittaessa viranomaisten tehtävänä on turvata heidän etunsa mukainen kasvun ja kehityksen toteutuminen, mikä voi vaatia myös viranomaisten puuttumista tilanteeseen. (Heinonen 2016, 242–249.) Yhteiskunnan tulee tarjota kehittyvälle nuorelle parhaat mahdolliset toimintaympäristöt ja sosiaaliset verkostot, joiden avulla turvataan omaehtoinen toiminta sekä selviytyminen tulevaisuudessa (Niemelä 2020, 234).

Sosiaalisella verkostolla viitataan niihin yksilön suhteisiin, jotka ovat merkityksellisiä henkilön elämässä. Sosiaalinen verkosto ei viittaa johonkin tiettyyn ennalta määritettyyn ryhmään vaan jokaiselle yksilölle muodostuu oma sosiaalinen verkosto elämänsä aikana. (Svedhem 1991, 21.) Parhaimmillaan sosiaaliset verkostot tarjoavat nuorelle voimavaroja ja yhteisöllisyyden tunteita. Sosiaalisessa verkostossa vaikuttavat niin perhe, ystävyysuhteet kuin tarvittavat viranomaiset. Jokainen näistä tarjoaa omanlaistaan tukea nuoren elämässä. Tältä osin sosiaaliset verkostot voivat

toimia joko voimavaroja lisäävänä tai heikentävänä tekijänä. (Kumpusalo 1991, 13–16.)

Vapaa-aika kehittää niin toiminnallisia kuin sosiaalisia taitoja, vahvistaa nuoren sosiaalista ympäristöä ja vaikuttaa erilaisten normien sekä sääntöjen ymmärtämiseen. Vapaa-aika kodin ulkopuolella voi suojata lapsia ja nuoria yksinäisyydeltä sekä syrjäytymiseltä. Toisaalta vapaa-ajan vietto kodin ulkopuolella voidaan nähdä myös riskitekijänä turvallisen kasvu ympäristön ja kehityksen näkökulmasta. Esimerkiksi vertaissuhteet, joissa lapsi tulee torjutuksi tai kokee ryhmäpainetta voivat vaikuttaa negatiivisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Vanhempien tieto lapsen vapaa-ajan sisällöstä ja ystävyyssuhteista mahdollistaa lapsen ja nuorten myönteisen kehityksen tukemisen. (Nurmi ym. 2014, 129, 145.)

Lapsuudesta nuoruuteen siirryttäessä nuori alkaa viettämään yhä enemmän aikaa samanikäisten ystävien seurassa. Ystävien kanssa aikaansa viettävät nuoret ovat usein samankaltaisia toisiinsa nähden. Usein nuoret joko valikoituvat tai hakeutuvat näihin vertaissuhteisiin. Nuorten ajatukset ja toimintamallit ovat monessa suhteessa alttiita muiden läheisten vaikutukselle. Nuorten ominaisuudet ja käyttäytyminen kuten päihteiden käyttö tai koulumenestys voivat olla syy ystäväpiiriin hyväksynnässä tai ulos sulkemisessa. Ystäväpiiri saattaa vaikuttaa huomattavasti nuorten käyttäytymiseen ja valintoihin niin hyvässä kuin pahassa. (Nurmi ym. 2014, 171–174.) Salmi (2004, 48) nostaa esille nuorilla olevan tarve noudattaa itselleen tärkeän ryhmän sääntöjä. Sosiaaliset verkostot kuten ystäväpiiri voi saada nuoret käyttämään päihteitä ja kiroilemaan sekä toisaalta käymään koulua ja harrastamaan (Turkka & Saarholm 2021, 32).

Nuoruuden aikana voidaan kokeilla ja tehdä jopa vaarallisia itseä tai muita satuttavia tekoja. Nuoret eivät välttämättä ymmärrä tekojensa seurauksia ennen vahingon tapahtumista. Nuoruudessa haetaan suuria tunnekuohuja ja kokemuksia, joiden vuoksi ollaan valmiita ottamaan riskejä. (Turkka & Saarholm 2021, 22–23.) Aikuisen on tärkeää tunnistaa tilanteissa nuori omana itsenään eikä kohdata nuorta ainoastaan hänen tekojensa kautta. Aikuisen ymmärtäminen ei tarkoita nuoren tekojen hyväksymistä, mutta mahdollistaa nuorelle tarvittavan tuen saamisen ajoissa. (Kauppinen 2022, 6.)

Kuten aiemmin on todettu perhe ja ystäväpiiri vaikuttavat nuoren oman minäkuvan kehittymiseen. Nuori tarvitsee aikuiselta ohjausta, tukea ja luottamusta positiivisen minäkuvansa muodostamiseksi (Kauppinen 2022, 5). Perheen ja ystäväpiirin hyväksyntä vaikuttavat positiivisesti nuoren identiteetin rakentumiseen. Positiivisen vuorovaikutuksen nuoren ja perheen välillä on osoitettu olevan ehkäisevä tekijä nuoren ongelmakäyttäytymiselle. Jatkuvat ristiriidat nuoren ja vanhempien välillä voivat olla joko syy tai seuraus nuoren ongelmakäyttäytymisessä. Nuoruudessa osalle nuorista kerääntyy ongelmia, jotka toisilla nuorilla häviävät aikuisiässä ja toisilla kasautuvat toistuviksi ja laaja-alaisiksi ongelmiksi. Nuoruusiän ongelmat näkyvät usein ulospäin suuntautuvana ongelmakäyttäytymisenä tai sisäänpäin suuntautuvina tunneperäisinä ongelmina. Tunneperäisinä ongelmina tavallisimpia ovat masennus ja ahdistuneisuus. Ulospäin suuntautuva ongelmakäyttäytyminen ja sisäänpäin suuntautuvat tunneperäiset ongelmat voivat esiintyä myös päällekkäisinä. (Nurmi ym. 2014, 169–170, 175.) Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeämpi keskittyä laajemmin nuorten ulospäin suuntautuvaan ongelmakäyttäytymiseen.

Ulospäin suuntautuneella ongelmakäyttäytymisellä tarkoitetaan käytöshäiriöitä, aggressiivisuutta ja rikollisuutta. (Nurmi ym. 2014, 175–178.) Käytöshäiriöiden tunnistaminen ja käytöshäiriöisen lapsen tukeminen vaativat paljon ammattitaitoa. Ulospäin suuntautuneen ongelmakäyttäytymisen vuoksi käytöshäiriöinen lapsi kohtaa usein muiden ihmisten tuomitsemista. (Turkka & Saarholm 2021, 30.) Käytöshäiriöitä ilmenee noin 6–16 prosentilla pojista ja 2–9 prosentilla tytöistä. Usein kaikkia edellä mainituista ongelmakäyttäytymisen piirteistä esiintyy samoilla nuorilla. Nuoruuden ongelmakäyttäytymistä ennustavat jo lapsena esiintynyt impulsiivinen ja kontrolloimaton käyttäytyminen. Näiden lisäksi huono koulumenestys voi toimia altistavana tekijänä rikollisuudelle ja käytöshäiriöille. Nuorten ongelmakäyttäytymisen taustalla on havaittu yhteys myös huoltajuussuhteisiin. (Nurmi ym. 2014, 175–178.) Amatonin (2005, 84–85) mukaan esimerkiksi yksinhuoltajaperheessä kasvaneella lapsella on lisääntynyt riski käytös- ja emotionaalisiin ongelmiin nuoruudessa tai varhaisaikuisuudessa. Rissanen (2016, 248) tutkimus tukee aiemmin todettua yhteyttä perhemuotojen ja nuoren ongelmakäyttäytymisen välillä. Tutkimuksen mukaan ongelmakäyttäytyminen ja hyvinvoinnin heikentyminen on yhteydessä asumiseen ydinperheen ulkopuolella (Rissanen 2016, 254).

Osa nuorena esiintyvistä ongelmakäyttäytymisestä on kehitysvaiheeseen liittyvää kapinointia ja menee ajanjakson jälkeen ohi. Kuitenkin osa ongelmakäyttäytymisestä on ilmennyt jo lapsuudessa ja voi jatkua aikuisuuteen asti. Vakavammissa käytöshäiriöissä oireilu on pitkittynyttä ja käytöshäiriö estää nuoruusiän kehitystä esimerkiksi haittaamalla koulunkäyntiä tai ystävyysuhteiden muodostamista. Ongelmakäyttäytymisen on havaittu olevan yhteydessä myös mielenterveyden ongelmiin ja päihteidenkäyttöön. (Ebeling ym. 2004, 33–35.) Tiedetään myös lapsen ongelmakäyttäytymisen vaikuttavan myöhemmin esiintyvään rikollisuuteen. Kun tiedostetaan tämä, pystytään lasta tukemaan jo varhaisemmassa vaiheessa ennaltaehkäisyn keinoin. (Farrington 2003, 226; Ebeling ym. 2004, 33–35.)

Usein nuoruus ymmärretään kasvun ja kehityksen aikana, mihin nähdään kuuluvan rajojen vastustaminen ja elämän tasapainottomuus (Honkatukia & Kivivuori 2006, 1–2). Nuoruudessa osalla nuorista ongelmakäyttäytyminen kuitenkin vahvistuu ja erityisesti omaisuusrikollisuus on yleisimmillään. Mikäli lievä ongelmakäyttäytyminen ei vähene aiheuttaa se usein vakavia ongelmia myöhemmin. Suuri osa näistä ilmiöistä kuitenkin lieventyy ja vähentyy nuoruuden edetessä kohti aikuisuutta. (Nurmi ym. 2014, 148.) Nuoren ajatusmaailman vielä kehittyessä ja ollessa altis muiden vaikutuksille nuoruudessa tehtyihin rikoksiin suhtaudutaan eri tavalla kuin aikuisten tekemiin rikoksiin.

3 RIKOLLISUUS

Rikolliset teot on määritelty laissa rangaistaviksi teoiksi (Eloheimo 2010, 13). Yksittäinen teko määritellään rikokseksi, kun puolestaan rikollisuudella viitataan yhteiskunnan sääntöjen ja normien vastaiseen toimintaan. Ihmisten käsitykset, asenteet ja yhteiskunnan olosuhteet vaikuttavat ajatuksiin rikoksen paheksuttavuudesta sekä tuomittavuudesta. Rikollisuutta ennustavat useiden riskitekijöiden yhdistelmät eikä rikollista toimintaa voida selittää millään yksittäisellä tekijällä. (Lotta 2021, 1, 65.)

Lasten ja aikuisten asema rikosoikeudellisissa käytännöissä eroavat toisistaan. Länsimaissa tämä voidaan havaita korkeana rikosvastuun ikärajana ja lasten rikosseuraamusikäntöjen asettamisena erilleen aikuisista. (Harrikari 2006, 249.) Kansainvälisesti lasten ja nuorten rikollisuuden rakenteellinen käsitteleminen vaihtelee laajasti. Rakenteellisesti nähdään usein jako oikeus- ja huoltomalliin. (Pösö 1993, 45.) Oikeus- ja huoltomallit tulee kuitenkin nähdä enemmän ideaalityyppeinä kuin täydellisesti toteutettavissa olevina malleina. Angloamerikkalaisilla maille ominaisena on pidetty oikeusmallia, kun taas Pohjoismailla ominaisena mallina on nähty huoltomalli. (Harrikari 2006, 251.)

Suomessa käytössä on huoltomalli, joka pyrkii huomioimaan lapsen tai nuoren kokonaisvaltaisen tilanteen ja ohjaamaan hänet oikean sosiaalisen tuen piiriin. Oikeus- ja huoltomallit kiinnittävät huomioita ensisijaisesti eri asioihin. Huoltomallissa korostuu lapsen edun, tuen ja hoidon tarve. Lapsen tarpeita arvioivat ensisijaisesti lastensuojelun ja sosiaalihuollon ammattilaiset. Huoltomallissa kiinnitetään huomiota lapsen elämänhistoriaan ja samalla arvioidaan lapsen tulevaisuuden tuen tarvetta. Oikeusmallissa puolestaan huomio kiinnittyy ensisijaisesti lapsen tekoon ja teon ajankohtaan. Oikeusmalli voidaan nähdä rangaistuksellisenä mallina. Oikeusmallissa rikollisuuden seuraamukset ovat suhteutettuja teon vakavuuteen ja seuraamus on ennalta sovitun pituinen. (Harrikari 2006, 251.)

Pohjoismaiselle huoltomallille on ominaista lastensuojelun ja rikosoikeudellisten prosessien toimiminen erillään, vaikka lastensuojelun käytäntöjä sekä rikosoikeuden nuoruuden huomioon ottavia käytäntöjä voidaan soveltaa yhdessä. Pohjoismaissa

nuorten rikosasiaa voidaan käsitellä tuomioistuimissa nuoren ollessa 15-vuotias. Rikosoikeudellinen 15-vuoden vastuikäraja on kansainvälisesti korkea. (Harrikari 2006, 253.) Esimerkiksi Alankomaissa ja Belgiassa lapset voidaan asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen 12 ikävuodesta alkaen. Sveitsissä ja Pohjois-Irlannissa lapsia voidaan pitää rikosoikeudellisesti vastuussa olevana 10-vuotiaasta alkaen. (CRIN 2022.)

Harrikarin (2006, 251) mukaan monissa analyyseissa nuorisotuomioistuimen ja lastensuojelulautakuntamallin toiminnan nähdään edustavan huoltomallia. Nuorisotuomioistuimissa ja lastensuojelulautakunnissa käsitellään samoja asioita sekä kokonaisuuksia. Suomessa ei ole käytössä alaikäisten rikosasioita käsitteleviä nuorisotuomioistuimia. Suomessa rikoksiin syyllistyneet alle 15-vuotiaat lapset kuuluvat lastensuojelujärjestelmän piiriin ja puolestaan rikosvastuullisessa iässä olevat ei täysi-ikäiset kuuluvat lastensuojelujärjestelmän ohella myös rangaistusjärjestelmän piiriin. (Marttunen 2002, 13.)

3.1 NUORISORIKOLLISUUS

Maailemanlaajuisesti tunnistetaan nuoren erityinen asema rikosoikeudellisissa käytännöissä aikuisiin suhteutettuna. Nuorten rikollisuuteen pyritään puuttumaan varhaisessa vaiheessa minkä takia myös lastensuojelun merkitys on aiempaa korostuneempi rikosten torjumiseksi. (Harrikari 2006, 249, 269.) Nuorisorikollisuuden käsitteen määrittely ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Määrittelyyn vaikuttavat näkökulma ja tieteenala, joista käsitettä määritellään. On huomioitava, miten muun muassa laki nuorista rikoksentekijöistä (262/1940) ja lastensuojelulaki (417/2007) eivät määritelmiltään vastaa täysin toisiaan. Rikoslaisissa (262/1940) nuorisorikollisuudesta puhutaan rikoksen tapahtuessa tiettyssä iässä. Laki määrittelee nuoren rikoksentekijän teon hetkellä 15 vuotta täyttäneeksi, mutta alle 20-vuotiaaksi henkilöksi. (Laki nuorista rikoksentekijöistä, 1§.)

Rikoslain mukaan rangaistusvastuussa olevan henkilön tulee teon hetkellä olla täyttänyt 15-vuotta (Rikoslaki 515/2003 4 §). Lievennettyä rangaistusasteikkoa voidaan soveltaa, mikäli rikoksen tehnyt henkilö on teon hetkellä 15–17-vuotias. Alle 15-vuotiaana tehty rikos käsitellään pääsääntöisesti sosiaalitoimen, sovittelun ja

vahingonkorvausvastuun keinoin. (Elonheimo 2010, 13.) Rikosoikeudellisessa termistössä 15–17-vuotiaita kutsutaan nuoriksi henkilöiksi ja alle 15-vuotiaita kutsutaan lapsiksi (Marttunen 2006, 283). Rikoslaisissa keskeinen ikäraja lapsuuden ja nuoruuden välillä on 15-vuotta, jolloin nuori on rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan. Vaikka alle 15-vuotiaana tehtyihin rikoksiin ei kohdisteta rikoslain mukaisia rangaistuksia, voidaan nuorempiin rikoksen tekijöihin kohdistaa toimia ja kontrollia muilta viranomaisilta. (Laki nuorista rikosentekijöistä 1 §, Eloheimo 2010, 13.)

Rikoslain mukaisia rangaistuksia ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus. Erityinen rangaistus alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta on nuorisorikosrangaistus. (Rikoslaki 515/2003 1 §.) Nuorten tekemät rikokset ovat usein lieviä ja kaksi kolmasosaa nuorten rikosseuraamuksista määrätään poliisin tai syyttäjän toimesta eikä tuomioistuimissa. Tuomioistuimessa nuoria tuomitaan suurimmaksi osaksi sakkoihin. Nuoret saavat sakkorangaistuksen yleisimmin näpistyksistä, lievistä liikenneriikkomuksista ja alkoholirikoksista. Sakko nuorten rangaistuksena on yleisempää aikuisiin verrattuna. Nuorten vankeusrangaistuksista noin viidesosa on ollut ehdollisia vankeusrangaistuksia. (Marttunen 2006, 282–305.)

Rikoskäyttäytymisen perusteella alaikäisiin voidaan kohdistaa myös lastensuojelun tukitoimia, joista ensisijaisena ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijaisena huostaanotto. Rikosoikeusjärjestelmän puolella nähdään lastensuojelun toimivan jollain tasolla kaikkien rikoksia tekevien alaikäisten kanssa. Kuitenkin vain pieneen osaan rikoksia tekevästä nuorista kohdistuu lastensuojelun tukitoimia. (Marttunen 2006, 283, 308.) Lastensuojelulakia tulkittaessa ei päätavoite liity lapsi- ja nuorisorikollisuuteen vaan yleisesti lapsen edun turvaamiseen. Kuitenkin sosiaalitoimi on mukana nuorten rikosprosesseissa ja lastensuojelulain 40 § määrittelee lapsen tekemän muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon yhtenä huostaanoton perusteena. (Lastensuojelulaki 610/2022 40 §.)

Rikosprosessin kohdistuessa nuoreen rikosentekijään tulee ottaa huomioon samalla lastensuojelulaki. Sosiaalitoimen läsnäololla rikosprosessissa pyritään mahdollistamaan kokonaiskuvan saaminen nuoren tilanteesta. Lastensuojelulaki (610/2022) 15 § määrittelee sosiaalitoimen läsnäolon välttämättömäksi lapsen

rikosprosessissa, mikäli tätä ei katsota täysin merkityksettömäksi. Kivivuori (2009, 3) nostaa esille syrjäytymisen ja rikollisuuden linkittyvän toisiinsa. Sosiaalitoimen osallistumisella rikosprosessiin pyritään tavoittelemaan nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä ja mahdollisen rikoskierteen katkaisemista (Marttunen 2002, 179).

Nuoruus ovat ihmiselämän rikosaktiivisinta aikaa. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 2–11.) Nuoret ovat herkkiä erilaisia tapahtumille, mikä näkyy liiallisina reaktioina nuorten toiminnassa ja yhteiskunnan suhtautumisessa nuoriin (Nurmi ym. 2014, 148). Suurimmalle osalle nuorista rikolliset teot ovat satunnaisia ja rikoksilla oireilun vaihe menee ohi nopeasti. Kuitenkin pieni osa rikoksilla oireilevista nuorista on vaarassa syrjäytyä ja joutua rikoskierteeseen, mikäli tilanteeseen ei päästä puuttumaan varhaisessa vaiheessa. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 2–11.) Kinnunen (2021, 91–92) painottaa nuorisoriikollisuuteen puuttumisen merkitystä erityisesti siinä joukossa nuoria, joilla vakavat rikokset kasaantuvat.

Rikoskierteeseen joutuviin nuoriin kohdistuu leimautumista, jonka seuraukset voivat vaikuttaa koko elämän läpi (Pekkarinen ym. 2019, 16–18). DeRochen (2015) mukaan tietynlainen käyttäytyminen voi antaa nuorelle negatiivisen leiman käyttäytymisen poiketessa muusta yhteiskunnassa hyväksytystä ja normaalina pidetystä käyttäytymisestä. Leimaamisella on yksilölle negatiivisia vaikutuksia, mitkä voivat näkyä muun muassa nuoren itsetunnon alenemisena ja muuttuneena minäkäsityksenä. Muuttuneen minäkäsityksen myötä nuori voi alkaa toimia leiman odottamalla tavalla. DeRochen mukaan leimaaminen voi olla muodollista ja epämuodollista. Muodollisen leiman antavat ammattilaiset, kun puolestaan epämuodollinen leimaaminen tapahtuu samanikäisten, perheen tai muun kasvattajan taholta. (DeRoche 2015.)

Rikollisuus on nähty aiemmin vahvasti kuuluvan poikien tai miesten tekemäksi ja tyttöjen/naisten tekemiin rikoksiin on suhtauduttu huolestuneemmin sekä vakavammin. Sukupuolella, etnisellä taustalla ja kasvuolosuhteilla voi olla vaikutusta rikollisen käyttäytymisen hyväksymiseen. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 1–2.) Lundin (2021, 25) mukaan vuonna 2019 tehdyistä rikoksista miehet olivat kaikissa rikoslajeissa yliedustettuja verrattuna naisiin. Tutkimuksen mukaan rikoksista epäillyistä 80 prosenttia oli miehiä ja vain 20 prosenttia rikoksista epäillyistä oli naisia.

Tilastojen mukaan miehet ovat siis huomattavasti alttiimpia rikolliseen käyttäytymiseen kuin naiset. (Lund 2021, 25.) Myös Salmen (2004) tutkimuksessa sukupuoli nähdään riskinä erityisesti nuorten väkivallanteoissa ja varastamisessa, näitä rikoksia pojat tekivät tyttöjä enemmän. Lisäksi tätä tukee Danielssonin (2022, 18) raportti, mistä tulee ilmi alle 18- vuotiaiden poikien rikosepäilyjen lisääntyneen verrattaessa tyttöjen rikosepäilyihin vuodesta 2015 eteenpäin. Kuitenkaan rikollisuuden kasvu ei ole sidoksissa yhteen tekijään kuten tiettyyn väestöryhmään tai ilmiöön (Danielsson 2022, 18).

3.2 NUORTEN RIKOLLISUUDEN HISTORIA JA NYKYTILANNE

Elämänsä aikana lainvastaiseen tai kiellettyyn toimintaan syyllistyy suurin osa nuorista (Näsi 2016, 5, Salmi 2006, 191). Vielä 20 vuotta sitten nuoret tekivät noin 10 prosenttia rikoslainmukaisista rikoksista, minkä jälkeen nuorten osuus rikollisuudesta on laskenut. Huoli nuorten rikollisuudesta koskettaa vain pientä osaa nuorista ja vielä pienempi osa nuorista on rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän toimien kohteena. (Marttunen 2006, 285–285.)

Viimeisten 20 vuoden aikana nuorten tekemät rikokset ovat vähentyneet ja vain pieni osa nuorista oireilee vakavasti sekä toistuvasti rikoksilla (Pekkarinen ym. 2019, 13–14). Toistuvat nuorten rikolliset teot ovat yhteydessä moninaiisiin haasteisiin elämän eri osa-alueilla, kuten perheen keskinäisiin ristiriitoihin, koulun keskeyttämiseen ja päihteidenkäyttöön. Tässä tilanteessa voidaan puhua rikoksilla oireilusta. Rikollisen käyttäytymisen ja huono-osaisuuden kasautumista vain tietyille osalle nuorista voidaan kutsua polarisaatioksi. (Haikkola, Hästbacka & Pekkarinen 2019, 11, 17, 149.) Elonheimo (2010, 3) määrittelee polarisaation kahtiajaoksi, jolloin sekä hyvä- että huono-osaisuus kasautuvat ja ääripäät siirtyvät kauemmaksi toisistaan. Tässä tutkimuksessa polarisaatiolla tarkoitetaan rikoskäyttämisen eriytymistä. Rikoskäyttämisen eriytyminen viittaa rikoksia tekevän nuorisoryhmän tekevän aiempaa enemmän rikoksia, kun samaan aikaan täysin rikoksista pidättäytyvien nuorten määrä on nousussa. Eli kyse on rikollisten tekojen määrän kasvusta eikä tekijöiden määrän kasvamisesta. (Kivivuori 2006, 52–53.) Tämä asettaa rikoksia tekevät nuoret marginaaliseen asemaan myös ikätovereidensa joukossa. Nuoret, joilla rikolliset teot ovat toistuvia ovat vaarassa pudota palveluiden piiristä, mistä

seuraa nuorten välistä eriarvoisuutta lisäävää polarisoitumista. (Haikkola ym. 2019, 11, 17, 149.)

Lapset ja nuoret tekevät usein rikoksia yhdessä ryhmänä muiden saman ikäisten kanssa. Alle 15-vuotiaiden tekemistä rikoksista joka toisessa oli epäiltynä myös toinen tai useampi ikätoveri. Puolestaan 15–17-vuotiaiden tekemistä rikoksista yli 70 prosentilla ja 18–20-vuotiaiden tekemissä rikoksissa noin 60 prosentilla tapauksista epäiltynä oli myös toinen tai useampi ikätoveri. (Marttunen 2002, 83–84.) Nuorten rikoksilla oireilu voi kertoa haastavista elämäntilanteista, kuten periytyvästä huono-osaisuudesta ja koulukäynnin haasteista. Nuorten rikollisuuden taustalla vaikuttavat useat tekijät. Tämän takia myös nuorten rikollisuuteen puuttuminen vaatii monitasoista ja pitkäaikaista työskentelyä nuorten eri elämän osa-alueilla. Rikoksilla oireilevat nuoret ovat myös muita nuoria useammin rikosten uhreina. Päihteidenkäytöllä on usein yhteys nuorten rikollisuuteen ja rikoksen uhreiksi joutumiseen. (Pekkarinen ym. 2019, 13–17.)

Nuorisoriikollisuuskyselyn perusteella 15–16-vuotiaista nuorista 40 prosenttia on kertonut humalajuomisesta, 30 prosenttia on kertonut syyllistyneensä vahingontekoon ja 29 prosenttia on kertonut syyllistyneensä näpistelyyn. Lisäksi 15 prosenttia 15–16-vuotiaista nuorista on kertonut syyllistyneensä pahoinpitelyyn. (Näsi 2016, 5.) Marttunen (2006, 288) nostaa esiin huomion, jonka mukaan nuorista noin 3,5 prosenttia on ollut epäiltynä rikoslainmukaisista rikoksista. Tietoa on hyvä verrata nuorten itse ilmoittamaan ja kokemaan rikollisuuteen. Nuorten omat kokemukset rikollisuudesta eivät usein vastaa rikoksen virallista määritelmää, vaan ovat usein vähäpätöisempiä tekoja. (Marttunen 2006, 288.) Yleisimpiä nuorten lainvastaisia tekoja ovat alkoholin humalajuominen, luvaton verkkolataaminen, luvaton poissaolo koulusta, koulusta varastaminen, verkkokiusaamien ja vahingonteot (Kaakinen & Näsi 2021, 21.)

Suomessa nuorten tekemiä rikoksia ja näissä tapahtuneita muutoksia on tarkasteltu viranomaisten tuottamien aineistojen avulla sekä nuorille itselle suunnattujen kyselyjen kuten koululaiskyselyjen avulla. (Kivivuori 2006, 17–18.) Farringtonin (2003, 247) mukaan henkilöille itselleen suunnatut kyselyt paljastavat enemmän rikoksia, mutta osoittavat usein samankaltaisia tuloksia kuin viranomaisten tuottamat aineistot.

Tarkasteltaessa nuorten tekemien rikosten esiintyvyyttä on huomioitava, miten piilorikollisuus vaikuttaa virallisiin tilastoihin. Piilorikollisuudella viitataan niihin rikoksiin, jotka jäävät tulematta poliisin tietoon. Puolestaan nuorille suoraan osoitetuissa kyselyissä piilorikollisuuden piirteet voivat tulla näkyviksi ja näin kokonaiskuva nuorten rikoksista on tarkempi. (Kivivuori 2006, 17–18.)

Nuorten rikollisuuteen liittyen tilastokeskus on kerännyt rikos ja pakkokeinotilaston vuodelta 2021. Syylliseksi epäiltyjen osalta voidaan havaita alle 15-vuotiaiden tekemien pahoinpitelyjen olevan kasvussa. Tarkasteltaessa tilastoa ikäryhmässä 18–20-vuotiaat syylliseksi epäiltyjen osalta vastaavassa rikoksessa määrän voidaan puolestaan havaita olevan laskussa. (Tilastokeskus 2022.) Rikoksilla oireilevat nuoret ovat myös alle 15-vuotiaita. Nämä nuoret jäävät rikosseuraamusten ulkopuolelle nuoren ikänsä takia. Kuitenkin tilanne- ja tarvearvioiden sekä erityisten palveluiden tarve on olemassa nuoresta iästä huolimatta. (Sambou & Piispa 2019, 10–11.)

Rikosvastuussa oleville alaikäisille määrättävistä rikosseuraamuksista yleisin on sakkorangaistus. Suomessa alaikäisiä tuomitaan ehdolliseen vankilarangaistukseen vain harvoin ja silloinkin ainoastaan painavasta syystä. (Korhonen 2022, 11.) Nuorten tuomitseminen vankilarangaistukseen on laskenut viimeisten vuosikymmenten aikana. Vuonna 1990 nuoria tuomittiin vankilaan 346 kertaa, kun vuonna 2004 vankilaan tuomittiin nuoria vain 60 kertaa. Syitä nuorten vankilatuomioiden laskuun ovat nuorten rikollisten määrän väheneminen ja vuoden 1990 lakimuutos koskien alle 18-vuotiaiden tuomitsemista vankilaan. Nuoria ei tuomita vankilarangaistukseen elleivät painavat syyt sitä vaadi. (Marttunen 2006, 282–305.)

Nykypäivänä nuoria ei tuomita vankilaan omaisuusrikoksista, mikä on vahvasti yhteydessä nuorten vankilatuomion saaneiden vähenemiseen. Nuorten vankilatuomiot johtuvat usein törkeistä väkivaltarikoksista, laajoista omaisuusrikollisuussarjoista, huumausainerikollisuudesta ja siihen liittyvästä oheisrikollisuudesta. (Marttunen 2006, 282–305.) Vuosittain noin 70 nuoreen kohdistuu lastensuojelun pakkotoimia heidän tekemän rikollisuuden vuoksi (Marttunen 2006, 305). Luvuista voidaan havaita vankilatuomioita ja lastensuojelun pakkotoimia kohdistettavan lähes yhtä suureen joukkoon nuoria vuosittain.

Pidämme tärkeänä nuorten rikollisuutta tutkittaessa huomioida yhteiskunnassa esiintyvän rikollisuutta myös muutoin kuin nuorten toteuttamana. Nuorten tekemissä rikoksissa rikosoikeudellisista toimenpiteistä luovutaan aikuisia useammin ja usein nuoria tuomitaan lievempiin rangaistuksiin kuin aikuisia (Marttunen 2006, 285). Kivivuori (2006,15) on todennut nuorten rikollisuuden ja rikollisuuden määrien olevan jatkuvasti julkisessa keskustelussa esillä. Mediassa on noussut esille lisääntynyt nuorten pahoinvointi ja vakavilla rikoksilla oireilu. Ajattelemme tämän selittävän osaltaan huomion kiinnittymistä nimenomaisesti nuorten toteuttamaan rikolliseen toimintaan ja nuoriin rikoksentekijöihin kohdistuvaa paheksuntaa.

3.3 RIKOLLISELTA OIREILULTA SUOJAAVAT TEKIJÄT JA RISKITEKIJÄT

Koemme tärkeänä huomioida yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutuksen nuorisirikollisuuteen. Yhteiskunnalliset ilmiöt ovat moninaisia ja keskenään kompleksisessa vuorovaikutussuhteessa. Yhteiskunnallista ilmiöistä voidaan havaita yksilö- ja yhteisötason selitykset, jotka eivät ole toisiaan poissulkea. Näiden tasojen selityksiä onkin vaikea erottaa toisistaan ja niiden voidaan ennemminkin nähdä täydentävän toisiin. Rikollisuuteen vaikuttavat niin varhaislapsuuden kokemukset, lähiyhteisön ominaisuudet, yksilöiden persoonalliset piirteet kuin yhteiskunnan rakenteet, kulttuuriset käsitykset ja köyhyys. (Kivivuori & Honkatukia 2006, 345.) Mitä aiemmin pystytään havaitsemaan rikoksille altistavat tekijät ja rikolliselta elämältä suojaavat tekijät, sitä laajemmat käytettävissä olevat tukitoimet ovat (Salmi 2006, 204).

3.3.1 RIKOKSILLE ALTISTAVAT TEKIJÄT

Rikolliseen käyttäytymiseen altistavia tekijöitä on tutkittu paljon (ks. esim. Farrington 2005; Fergusson ym. 2005). Haapasalo (2006, 123–133) jakaa rikollisen kehityksen riskitekijät lapsen ominaisuuksiin, yksilön perheeseen liittyviin tekijöihin, kouluun liittyviin riskeihin ja asuinympäristön riskitekijöihin. Lapsuuden riskitekijöiksi hän mainitsee neurologiset ongelmat, voimakkaan temperamentin, ylivilkkauden, impulsiivisuuden, käytöshäiriöt ja oppimisvaikeudet. Lapsen kasvuympäristöön

rikollisuuteen altistavista perhetekijöistä Haapasalo nostaa esiin kovat ja väkivaltaiset käytännöt sekä lasta hyljeksivän kohtelun. (Haapasalo 2006, 123–133.)

Elonheimon (2010, 23–24) mukaan nuoren rikollisuuden taustatekijöistä tulee tarkastella yksilöä, perhettä, ystäväpiiriä, koulua ja laajempaa yhteisöä. Nämä kaikki vaikuttavat rikollisuuden todennäköisyyteen. Lehden (2020, 39–40) mukaan nuorten tekemillä vakavilla rikoksilla on havaittu yhteys huono-osaisuuteen. Taustalta nousee esiin esimerkiksi rikkonainen lapsuus, mielenterveyden- ja käyttäytymisen ongelmat sekä oppimisvaikeudet peruskoulussa (Lehti 2020, 39–40).

Bazin ja Fernandezin (2017) tutkimuksen mukaan nuorten rikollisuuteen altistavia tekijöitä ovat vanhempien vähäinen huolenpito ja haastava vuorovaikutus. Tutkimuksen tuloksissa rikollisia tekoja tekevällä ystäväpiirillä ja nuoren omalla rikollisella käyttäytymisellä on yhteys. Nuoren rikollinen ystäväpiiri voi olla yksi selittävä tekijä epäluottamukseen poliisiviranomaisia kohtaan, mikä voi ennakoita nuoren rikollista käyttäytymistä. (Baz & Fernandez 2017.)

Koulukäynnin vaikeuksien ja rikoskäyttäytymisen voidaan havaita olevan yhteydessä toisiinsa. Lisäksi lapsuuden perhettä kuormittavien tekijöiden kasaantumisella, kuten matalalla koulutuksella, toimeentulotuen saamisella, vanhempien psyykkisen terveyden haasteilla ja vanhempien avioerolla on todettu olevan yhteys lasten sekä nuorten rikollisuuteen (Ristikari ym. 2018, 92–93.) Myös Haapasalon (2006, 123–133) mukaan toimeentulon ja köyhyyden voidaan havaita vaikuttavan epäsuorasti nuoren rikollisuuden kehittymiseen, mikäli toimeentulon vaikeudet heijastuvat vanhempien vanhemmuuteen tai kodin vuorovaikutukseen. Lehti (2020, 39–40) puolestaan nostaa esiin yhteyden ylisukupolvisuuden ja nuorten tekemien vakavien rikosten välillä.

Tutkiessamme nuorten rikollista käyttäytymistä on tärkeää ottaa huomioon aika, jolloin rikollinen käyttäytyminen on alkanut. Usein nuorten rikolliseen toimintaan päästään puuttumaan liian myöhään. Nuoren tehdessä rikoksia saattaa nuori tiedostamattaan kehittää itselleen rikollisen identiteettiä. Voidaan siis ajatella, mitä myöhemmin rikolliseen käyttäytymiseen päästään puuttumaan sitä vahvemman identiteetin nuori on jo omaksunut itselleen. (Tommo 2004, 5.) Nuoren identiteetin muodostumisen kannalta on merkityksellistä, millaisten vertaissuhteiden ympärillä

nuori kasvaa (Salmi 2004, 24). Nuorten tekemissä rikoksissa vertaissuhteiden vaikutusta ei voida jättää huomiomatta. Nurmi ja kumppanit (2014, 178) nostavat esille ikätoveriryhmän vaikutuksen nuoren ongelmakäyttäytymiseen ja esimerkiksi rikoksilla oireilevat nuoret hakeutuvat vertaistensa seuraan myös vapaa-ajalla. Ryhmäpaine voi olla yksi selittävä tekijä lasten ja nuorten rikosten tekemiselle. (Marttunen 2002, 83–84.)

Konosen (2022, 48) tutkimuksen perusteella myös nuoret itse tuovat esiin ystäväpiiriin vaikutuksen ongelmakäyttäytymiseen. Tutkimuksessa esille nousi nuorten kokema ryhmäpaine, yhteisöllisyys ja tarve puolustaa ystäviä väkivaltatilanteissa. Tutkimukseen osallistuneet nuoret selittivät syiksi toiminnan taustalla muun muassa ajattelemattomuuden, oma tyhmyyden, iän ja päihteidenkäytön. (Kononen 2022, 48.) Kuten aiemmin on tullut esiin, nuoren ystäväpiirillä on yhteys nuoren omaan käyttäytymiseen. Voimme siis ajatella nuoren ystävien tehdessä rikoksia myös nuoren ajautumisen rikolliseen toimintaan on todennäköisempänä. Kuitenkin rikollisuutta vastustava ystäväpiiri suojaa nuorta rikoksiin ryhtymiseltä.

Rikollisuuden taustalla vaikuttavat useat eri tekijät, mitkä ovat yhteydessä henkilön mahdolliseen rikolliseen toimintaan tulevaisuudessa. Yhtä selittävää tekijää nuorten rikollisuudelle ei voida osoittaa vaan niin yksilökohtaiset tekijät, sosiaaliset tekijät kuin tilannekohtaiset tekijät huomioidaan nuorten rikollisuutta tarkasteltaessa (Haikkola ym. 2019, 17). Altistavista tekijöistä puhuttaessa on tärkeä muistaa, etteivät nämä yksin tai yhdessä ole syy nuoren rikolliseen käyttäytymiseen vaan ainoastaan siihen altistavia tekijöitä. Tätä tukee Farringtonin (2003, 226) havainto siitä, vaikka altistavat tekijät ovat hyvin tiedossa ei selkeää yhteyttä näiden ja rikollisuuden välille voida osoittaa. Suurin ongelma on siinä, miten altistavat tekijät perustuvat yksilöiden välisiin eroihin (Farrington 2003, 226).

3.3.2 RIKOLLISELTA ELÄMÄLTÄ SUOJAAVAT TEKIJÄT

Nuorten rikollisuuden taustalta voidaan löytää rikollisuudelle altistavia tekijöitä. Lisäksi on olemassa erilaisia tekijöitä, jotka puolestaan suojaavat nuorten päätymistä rikollisuuden pariin riskitekijöistä huolimatta. Haapasalo (2006, 148) tuo kuitenkin

esille haasteen riski- ja suojaaviin tekijöihin jakamisessa, sillä riski- ja suojaavat tekijät voivat olla päällekkäisiä ja keskinäiset vuorovaikutussuhteet näiden välillä ovat monimutkaisia. Myös Farrington (2003, 227) tunnistaa tämän haasteen. Suojaavista tekijöistä tiedetään vain vähän ja tunnistaminen on haastavaa. Määrittelyä voidaan tehdä lukemalla suojaavat tekijät vastakohtaksi riskitekijöille tai toisaalta tarkastella niitä tekijöinä, jotka ovat vuorovaikutuksessa riskitekijöiden kanssa. (Farrington 2003, 227.)

Haapasalon (2006, 148) mukaan tarvitaan riittävää tietoa riski- ja suojaavista tekijöistä, jotta pystytään kehittämään tehokkaita keinoja rikollisen käyttäytymisen ennaltaehkäisemiksi. Haapasalo (2006, 146–149) luokittelee lapsen haitalliselta kehitykseltä suojaavat tekijät kolmeen ryhmään: yksilöllisiin eroihin haavoittuvuudessa, myönteisiin riskitekijöiden vaikutusta kompensoiviin elämäntapahtumiin ja perheympäristöön sisältyvään suojaan.

Yksilöllisiin eroihin haavoittuvuudessa voidaan lukea muun muassa sukupuoli ja yksilölliset erot autonomisen hermoston reagoitiherkkydessä, keskushermoston välittäjäaineissa tai hormonijärjestelmän toiminnassa. Ei voida kuitenkaan sanoa varmaksi, kuinka suurelta osin neurobiologiset erot ovat seurausta varhaisajan ympäristön riskitekijöistä kuin syitä käyttäytymiseroihin. (Haapasalo 2006, 146–149.)

Myönteisiin riskitekijöiden vaikutusta kompensoiviin elämäntapahtumiin lukeutuvat erilaiset käännekohtat ihmisen elämän aikana. Tällaisia merkityksellisiä käännekohtia ihmisen elämässä voivat olla muun muassa naimisiinmeno, työpaikan saaminen, muuttaminen tai rikollisten kaveripiirien hylkääminen. Nämä tapahtumat voivat osaltaan auttaa kääntämään suunnan pois jo rikolliselta uralta. (Farrington 2003, 224–225.) Myös koulu ja koti ovat tärkeitä paikkoja lapsen elämässä rikollisen toiminnan ehkäisyssä. Opettajien valmiudet valvoa ja puuttua lapsen poikkeavaan käytökseen voivat olla vanhempia paremmat, opettajien tunnistaessa esiintyneet haasteet työskenneltäessä lasten arjessa. Koulu ja lapsen kiinnittyminen koulumaailmaan on yksi suojaavista tekijöistä rikoksilla oireilulta. (Sampson & Laub 1993, 101.)

Turvallinen ja pysyvä kiintymyssuhde katsotaan kuuluvaksi perheympäristöön sisältyvään suojaan. Kiintymyssuhteen ei tarvitse olla lapsen ja vanhemman välinen, vaan turvallinen ja pysyvä kiintymyssuhde voi muodostua lapselle muuhun turvalliseen aikuiseen kuten opettajaan. Myös hyvät kasvatuskäytännöt, hyvä vanhemmuus ja turvallinen kasvuympäristö toimivat suojaavina tekijöinä haitalliselta kehitykseltä, vaikka lapsella olisi yksilöllisiä altistavia tekijöitä. (Haapasalo 2006, 146–149.) Hyvät perhesuhteet lapsuudessa toimivat siis suojaavana tekijänä rikosten esiintyvyydelle myöhemmässä iässä, kun puolestaan jatkuvat ongelmat perhesuhteissa nähdään riskitekijänä rikosten esiintyvyydelle (Haapasalo & Hämäläinen 1996, 1394).

Baz ja Fernandez (2017, 247) tutkimuksen mukaan nuorten rikollista oireilua suojaa vanhempien tieto nuorten vapaa-ajan vietosta ja perheen sisäinen positiivinen vuorovaikutus. Onnistuneen vuorovaikutuksen avulla vanhemmat voivat tukea ja auttaa nuorta ymmärtämään yhteiskunnallisia sääntöjä ja normeja sekä tukea nuoren arvomaailmaa. (Baz & Fernandez 2017, 247.)

4 SOSIAALITYÖN KEINOJA PUUTTUA NUORTEN RIKOLLISUUTEEN

4.1 SOSIAALITYÖN MERKITYS NUORTEN RIKOLLISUUTEEN PUUTTUMISEKSI

Sosiaalityö on yhteiskunnallista, sosiaalista asiantuntijuutta vaativaa monitasoista muutos- ja poliittista työtä. Erilaiset sosiaaliset ilmiöt ja poliittiset päätökset näkyvät käytännön työtä toteutettaessa. (Pohjola 2019, 326.) Pehkonen ja Väänänen-Fomin (2011, 7) kuvaavat sosiaalityötä yhteiskunnassa tapahtuvana hyvinvointityönä, jonka tarkoituksena on nostaa tämänhetkisiä yhteiskunnallisia ilmiöitä keskusteluun. Vuoden 2020 koronatilanteen jälkeen nuorten tekemät vakavat väkivaltarikokset ovat nousseet laajalti julkiseen keskusteluun ja vuoden 2015 jälkeen erityisesti alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt ovat kasvaneet. (Danielsson 2022, 1, 6.)

Lastensuojelun ja rikosoikeuden lähtökohdat nuorten rikollisuuteen ovat erilaiset. Toimijoiden välinen suhde on osin ristiriitainen toimittaessa eri tehtäväkentillä ja erilaisella toimintalogiikalla. Rikosoikeusjärjestelmän painottuessa tekojen tutkintaan ja seurauksiin on puolestaan lastensuojelun pääpaino kokonaisvaltaisessa tilanteen tarkastelussa ja lapsen edussa. Lastensuojelun roolissa painottuu tuen ja avun mahdollistaminen sekä katseen kohdistaminen myös tulevaisuuteen. (Marttunen 2008, 365–366, 408.) Rikollinen käyttäytyminen alkaa lähes aina lievillä rikoksilla ja muuttuu vähitellen vakavammaksi. Ilmoituksia lasten ja nuorten tekemistä rikoksista tulee usein sosiaalitoimeen jo varhaisessa vaiheessa. Tiedetään kuitenkin, ettei kovin lieviin ilmoituksiin puututa riittävällä tukitoimilla. Ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttumisen merkitys koetaan tärkeänä, jotta nuoren rikolliseen oireiluun voidaan vaikuttaa mahdollisimman helposti ja oikea-aikaisesti. Mikäli nämä lievät ilmoitukset jäävät huomioimatta, ei tilanteeseen päästä puuttumaan sen ollessa varhaisessa vaiheessa. (Tommo 2004, 81–82.)

Lapsen oikeuksien sopimuksessa ja sitä koskevassa yleiskommentissa (nro. 20) sopimusvaltioita kehoitetaan soveltamaan nuoriin kohdistuvaa kriminaalipolitiikkaa. Pyritään painottamaan korjaavaa oikeutta ilman oikeudellisia toimenpiteitä, löytämään vaihtoehtoja pidätykselle ja puuttumaan ennaltaehkäisevästi tilanteisiin.

Yleiskommentin mukaan nuorten pidättämisen ja vangitsemisen sijaan pääpaino tulee olla nuorten kuntouttamisessa sekä sopeuttamisessa. Lasten oikeuksien sopimus edellyttää valtioita määrittelemään vähimmäisiän, mitä nuorempiin lapsiin ei sovelleta rikoslakia. Yleiskommentissa vedotaan valtioita pitämään rikosoikeudellisen täysi-ikäisyyden raja 18 vuodessa. (YK Lapsen oikeuksien sopimus.)

Hästbackan ja Haikkolan kartoituksessa (2019) on selvitetty Suomessa nuorten rikoksiin puuttumista eri kunnissa. Kartoituksen päähavaintoina oli kuntien erilaiset toimintatavat, jotka vaihtelivat alueittain. Rikoksiin puuttumisen toimintamalleista kunnissa oli vaihtelevasti käytössä muun muassa ankkuritoiminta, katusovittelu ja erilaiset näpistyskeskustelut. Usean kunnan toimintamalleissa korostuivat nuorten rikoksien ennaltaehkäisy ja varhaisen puuttumisen toimintamallit. Kartoituksen perusteella havaittiin, että puolella kartoitukseen osallistuneista kunnista ei ollut käytössä nuoren rikolliseen oireluun kohdennettuja toimintamalleja. Kartoituksen perusteella 18–29-vuotiaiden nuorten rikolliseen oireluun ei ollut kohdennettuja toimintamalleja kunnissa. Kartoituksen perusteella täysi-ikäisten nuorten palveluihin tulee kiinnittää huomiota. (Hästbacka & Haikkola 2019.)

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä tunnistetaan huonosti keinoja rikoksilla oireilevien nuorten perheen tukemiseksi. Tukemalla perhettä voidaan tukea rikoksilla oireilua ennaltaehkäisevämmiin. (Pekkarinen ym. 2019, 16–18.) Ensisijainen rooli nuorten rikolliseen käyttäytymiseen puuttumiseksi on perheellä, lähipiirillä ja koululla. Nuorten ongelmien ratkomisessa ensisijainen toimija on lastensuojelu ja nuorisotoimi sekä vasta viimesijaisena rikosoikeusjärjestelmä puuttuu nuorten ongelmakäyttäytymiseen. (Marttunen 2008, 13–14.) Puuttuminen nuorten rikollisuuteen tapahtuu peruspalveluissa. Peruspalvelut on järjestetty hajautetusti ja tiedon kulkeminen eri palveluiden välillä on havaittu olevan puutteellista. Eri palveluissa työskentelevät työntekijät ovat usein tietämättömiä toisen palvelun tekemästä työstä. Myös asiakkaalle hajautettu palvelujärjestelmä voi olla vaikeasti ymmärrettävä ja palvelut näyttäytyvät pirstaleisina. (Pekkarinen ym. 2019, 22–23.)

Nuorten tekemien rikosten taustalla voi näkyä myös nuoren muuta oireilua kuten päihteidenkäyttöä (Marttunen 2002, 179–180). Salmen (2004) tutkimuksessa nuorten rikollisella käyttäytymisellä oli vahva yhteys nuorten päihteidenkäyttöön. Salmen

(2004) tutkimusta tukee myös Piispan & Lindin (2021, 28–29) havainto, jonka mukaan rikoksia tekevät nuoret ovat usein päihdeongelmaisia, jonka lisäksi heillä on haasteita arjen toimintakyvyssä ja mielenterveydessä. Näiden tietojen välittäminen sosiaalityöntekijälle on tärkeää, sillä tämä mahdollistaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän tapauskohtaisen ja kokonaisvaltaisen arvion nuoren tilanteesta. (Marttunen 2002, 179–180.) Lapsen rikollinen oireilu vahingoittaa lapsen kasvua ja kehitystä sekä oikeutta turvalliseen kasvu-ympäristöön. Tieto lapsen rikollisesta teosta vaatii muiden viranomaisten tekemän lastensuojeluilmoituksen.

4.1.1 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ

Rikollisuuden ennaltaehkäisevää työtä tehdään monella alalla. Nuorten rikolliseen oireiluun ja rikollisuuteen on kehitetty erilaisia auttamisen keinoja, kuten poliisin moniammatillinen Ankkuri-toiminta, erilaiset rikosten sovittelut, järjestöjen tekemä työ ja etsivä nuorisotyö. (Kinnunen 2021.) Sovittelu voidaan nähdä varhaisen puuttumisen keinona, jonka päätavoitteena ovat sosiaaliset ja kasvatukselliset päämäärät. Tämän lisäksi sovittelu toimii ennaltaehkäisevänä työmuotona, joka pyrkii havainnollistamaan nuorelle myös omaa vastuuta tekemisestään. (Marttunen 2002, 180.)

Nykyisin nuorille kohdistetut tukitoimet ja palvelut on liitetty osaksi nuorten peruspalveluita. Haikkolan ja kumppaneiden (2019) tutkimuksen mukaan rikoksia tekevien nuorten tilanteissa ei kuitenkaan ole kehitetty riittävästi suunnitelmallista rikollisuudesta irrottautumista tukevia menetelmiä eikä selkeää vastuutahoa nuorten palvelukokonaisuudelle ole. Myös Moilanen, Airaksinen ja Kangasniemi (2021) ovat havainneet haasteen nuorille suunnattujen palvelukokonaisuuden vastuunjaosta. Heidän mukaansa on niukasti tietoa siitä, miten moniammatillisessa yhteistyössä nuoria pystytään tukemaan ja miten palvelut voidaan järjestää moniammatillisesti tuen varhaisessa vaiheessa (Moilanen, Airaksinen & Kangasniemi 2021).

Haikkolan ja hänen tutkijakumppaneidensa (2019) tutkimuksessa haastatellut nuoret toivat esiin heille kohdistettujen tukipalveluiden niukkuuden. Tukipalveluiden niukkuuden sijaan on tarve luoda pidempikestoisia palveluita intensiivisempää tukea

tarvitseville nuorille ja tarve vahvistaa nuorisotyötä. Rikosoikeus- ja lastensuojelunprosessien yhteen sovittaminen tuotiin esiin nuorten edun mukaisena toimintana. Usein palveluiden arvioinnissa ne on suunnattu tapauskohtaisesti ja yhteistoiminnan sijaan nuoret pyritään ohjaamaan aina seuraavan palvelun piiriin. (Haikkola ym. 2019.)

Pulkkisen (1997, 42) mukaan nuoren ensimmäisen rikoksen ajankohdalla on merkitystä nuoren tulevaan käyttäytymiseen. Mitä nuorempaan ensimmäinen rikos on tehty, sitä todennäköisempää on rikosten tekemisen uusiutuminen tulevaisuudessa (Pulkinen 1997, 42). Pekkarinen ja kumppaneiden (2019, 13) mukaan rikollisen elämäntavan ehkäisyyn tulee päästä puuttumaan jo nuoruusiässä ja toimenpiteitä tulisi kohdistaa niihin nuoriin, joilla rikollisuudella oireilu kasaantuu. Tällä hetkellä nuorten rikollisuuden ja syrjäytymisen vähenemisestä vastaa erilaiset hankkeet sekä viranomaisten tukitoimet. Tietoa näiden hankkeiden ja viranomaisten tukitoimien vaikuttavuudesta ja toiminnan muodoista on saatavilla vain vähän. (Pekkarinen ym. 2019, 13.)

Kun pyritään vaikuttamaan nuorten rikollisuuteen, tulee rangaistusten sijaan kiinnittää huomiota yhteiskuntaan integroituihin puuttumisen keinoihin. Puuttumisen keinoista ennaltaehkäisy on merkittävässä asemassa, sillä rikollisen elämäntavan ehkäisyyn tulee pyrkiä jo nuoruusiässä. Varhaisen puuttumisen voidaan nähdä kuuluvan sosiaali- ja terveystoimelle sekä opetustoimelle, joissa voidaan tunnistaa ja ehkäistä ongelmia sekä riskejä. Vaikuttamalla lapsen ja nuoren kasvuympäristöön pyritään varhaisesti ennaltaehkäisemään ongelmia, mitkä voivat johtaa rikosten tekemiseen myöhemmässä iässä. (Kinnunen 2021.)

Suomalaisena käytäntönä voidaan havaita puuttumisen keskittyvän varhaiseen vaiheeseen kuten rikosten ensikertalaisten puhuttamiseen ja arviointiin. Rikosten uusijat ja vakavammin rikoksilla oireilevat ovat jääneet huomion keskipisteen ulkopuolelle. Rikollisuudesta irrottautumiseen tukevia menetelmiä ei ole kehitetty riittävästi. (Haikkola ym. 2019.) Honkatukian ja Hinkkasen (2009, 43) mukaan nuoren aikaisempi lastensuojelun historia on yhteydessä nuoren rikollisuuden uusintaa ennustavaksi tekijäksi. Noin 70 prosenttia rikoksen uusivista lapsista on ollut lastensuojelun asiakkuudessa jo ennen ensimmäisen rikoksen tekoa. Myös Korhosen

(2022, 31) selvityksessä todetaan vakaviin rikoksiin syyllistyneistä nuorista usean olleen sijoituksessa jo varhaislapsuudesta asti.

Oinaan (2017, 40–57) tutkimuksessa on noussut esille, miten nuorten palvelupoluissa on koettu suuri merkitys koulunkäynnillä, mielenterveyspalveluilla ja lastensuojelun sosiaalityöllä. Yhteiskunnassa on paljon sellaisia nuoria, jotka eivät etene poluillaan odotetusti taikka vastaa yhteiskunnan asettamiin odotuksiin. Tällaisten nuorten kohdalla on merkityksellistä, miten palvelun tarpeeseen pystytään vastaamaan ja kohtaamaan nuoret heidän yksilölliset tarpeensa huomioiden. (Oinas 2017, 54–57.)

4.1.2 LASTENSUOJELUN TUKI

Lastensuojelun sosiaalityössä ohjaavana periaatteena on lapsen edun toteutuminen, mikä konkretisoituu niin vuonna 2007 uudistetussa lastensuojelulaissa kuin lapsen oikeuksien sopimuksessa (Heinonen 2016, 243–249). Lastensuojelulain (417/2007) 1 § mukaan jokaisella lapsella on oikeus suojeluun. Ensisijaisesti lapsen vanhemmat ovat vastuussa lapsen hoivasta ja huolenpidosta, mutta myös julkinen valta on turvaamassa lapsen oikeuksia turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Viranomaisten tulee tukea vanhempia heidän kasvatustehtävissään ja tarjota apua riittävän varhaisessa vaiheessa. (Lastensuojelulaki 417/2007 2 §.)

Rikoksen tehnyt nuori ei päädy automaattisesti lastensuojelun asiakkuuteen. Sosiaalityöntekijä käyttää harkintaa tilanteeseen reagoimiseksi. Myös poliisi voi jättää tilanteissa lastensuojeluilmoituksen tekemättä, jolloin tieto ei edes kantaudu sosiaalitoimen käsittelyyn. (Savolainen, Hinkkanen & Pekkarinen 2007, 20–21.) Koska sosiaalitoimi huomioi lapsen ja nuoren tilannetta kokonaisvaltaisesti ei sosiaalitoimi välttämättä ryhdy toimenpiteisiin yksittäisen rikosilmoituksen perusteella (Marttunen 2002, 8). Otonkorpi (2021, 15) tuo esille, miten alaikäisistä rikoksentekijöistä huolehtiminen ja läsnäolo rikosprosessissa kuuluu lastensuojelun vastuualueelle, vaikka lastensuojelun päätavoite ei varsinaisesti liity lapsi- ja nuorisorikollisuuden käsittelyyn.

Lastensuojelun tulee tukea lapsen kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään ja puuttumaan varhaisessa vaiheessa lapsen sekä perheen ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lastensuojelussa avohuollon tukitoimenpiteiden tulee olla lastensuojelun ensisijaisia tukitoimia. (Lastensuojelulaki 417/2007 4 §.) Lastensuojelun peruseriaatteena on löytää lapselle apua käyttäen lievintä mahdollista tukimuotoa. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia ja perustuvat hyvään yhteistyöhön perheen ja ammattilaisten kesken. (THL 2021) Lapsi voidaan myös sijoittaa avohuollon tukitoimenpiteenä lapsen kuntouttamiseksi hänen huoltajansa ja yli 12-vuotiaan lapsen suostumuksella (Lastensuojelulaki 88/2010 37 §). Sosiaalihuollolla on velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuoltoa esimerkiksi lapsen vaarantaessa vakavasti omaa terveyttään ja kehitystään tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon (Lastensuojelulaki 610/2022 40 §). Sijaishuolto tuleekin järjestää viipymättä silloin, kun se on todettu lapsen edun kannalta tarpeelliseksi (Lastensuojelulaki 417/2007 4 §).

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen kodin ulkopuolella järjestettyä hoitoa ja kasvatusta (Lastensuojelulaki 88/2010 49 §). Sijaishuoltopaikkaa valitessa tulee kiinnittää huomiota lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Jos lapsen etua ei voida turvata perhehoidossa, tulee lapselle järjestää laitoshuoltoa. (Lastensuojelulaki 316/2011 50 §.) Sijaishuollossa tulee kiinnittää huomiota siihen, että kasvuympäristö on lapsen edun mukainen ja toimintatavat toimivat yksilöllisesti lapsen tarpeisiin vastaten (THL 2020b). Alaikäisten laitoshoidossa voidaan rajoittaa liikkumista, muun muassa alaikäisen lapsen vaarantaessa omaa terveyttään ja kehitystään rikollisella toiminnalla (Lastensuojelulaki 542/2019 69 §). Rajoitustoimenpiteistä huolimatta nuori voi poistua luvattomasti sijaishuoltopaikasta. Sijaishuoltopaikasta luvattomia poistumisia tutkineen Isoniemen (2019, 161) arvion mukaan joka kolmas syyllistyy luvattoman poissaolonsa aikana rikokseen ja joka kymmenes joutuu rikoksen uhriksi.

Lapsi voidaan sijoittaa myös koulukotiin. Koulukoteja ohjaavat samat lait kuin muita lastensuojelulaitosten yksiköitä (Pekkarinen 2017, 17). Valtion koulukotien tehtäväksi

on määritelty sellaisten nuorten hoito, joita aikaisemmat lastensuojelun tai lasten- ja nuorisopsykiatrian tukitoimet eivät ole kyenneet auttamaan (Valtion koulukotien strategia 2020, 5). Koulukoteihin sijoitettavia nuoria yhdistää ongelmien moninaisuus. Ongelmista yleisimpinä ovat päihteidenkäyttö, rikollisuus ja aggressiivisuus. Koulukotiin sijoitetut nuoret käyttävät usein alkoholin lisäksi huumausaineita, jotka ovat yhteydessä nuoren rikolliseen käyttäytymiseen. Koulukotiin sijoitetuista nuorista 38 prosentilla yksi osa syy huostaanottoon oli rikollisuus. Koulukodit koetaan viimeisimpinä mahdollisuuksina katkaista nuorten vakava oireilu. (Pekkarinen 2017, 26–28, 35.)

Mikäli terveydenhuollon palvelut eivät sovellu lapsen tilanteeseen, eikä sijaishuoltoa voida toteuttaa lapsen hoidon kannalta muuten, voidaan tehdä päätös lapsen erityisen huolenpidon aloittamisesta (Lastensuojelulaki 88/2010 72 §). Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan lastensuojelulaitoksessa järjestettävää moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa yli 12-vuotiaalle lapselle (Lastensuojelulaki 88/2010 71 §). Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää, jos se on lapsen edun mukaista ja lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Erityisen huolenpidon jaksoa voidaan käyttää vakava päihde- tai rikoskierteen katkaisemiseksi. Tavoitteena erityisessä huolenpidossa on tasata lapsen elämäntilannetta kokonaisvaltaisella huolenpidolla. (Lastensuojelulaki 88/2010 72 §.)

Nuoren pääseminen erityiseen huolenpitoon (EHO) on usein vaikeaa ja paikkaa voidaan joutua odottamaan kauan. Usein paikkaa joudutaan odottamaan muutamasta kuukaudesta jopa puoleen vuoteen. Lasten vakava päihteiden käyttö, aggressiivisuus ja rikollisuus ovat yleisimmät syyt erityisen huolenpidon jaksolle. Erityisesti yli 15-vuotiailla korostuvat rikokset, joista useat ovat ehtineet saamaan jo tuomion tai asia on oikeuskäsittelyssä. Erityisen huolenpidon jaksolla lapsen vakaviin käytösongelmiin pystytään puuttumaan tehokkailla rajoitustoimilla, koska ympäristö on suljettu ja lapsen valvonta jatkuvaa. (Wennberg, Rausmaa & Kortelainen 2020.) Korhosen (2022) tehdyssä selvityksessä nousi esiin vakavasti rikoksilla oirelevien nuorten EHO-jaksojen kierre. EHO-jakson pysäyttää nuoren rikollisuuden, mutta useasti EHO-jakson jälkeen rikollisuus ja muu vahingollinen käyttäytyminen jatkuu. (Korhonen 2022, 20.)

Erityisen huolenpidon jakson kesto on enintään 30 vuorokautta ja painavasta syystä jaksoa voidaan jatkaa vielä 60 vuorokaudella (Lastensuojelulaki 88/2010 72 §). Wennberg ym. (2020) tuovat kuitenkin esiin, että erityisen huolenpidon jaksoa jatketaan lähes aina 30 vuorokauden jälkeen, sillä 30 vuorokauden jälkeen työskentely lapsen kanssa on usein kesken ja tavoitteet vielä saavuttamatta. Erityisen huolenpidon jakson keskeisimmät tavoitteet liittyvät usein kriisiytyneen tilanteen pysyttämiseen ja tuen tarpeen arvioitiin.

Otonkorven (2021, 65) tutkimuksessa tuotiin esille poliisin ja rikosseuraamusalan työntekijöiden jakavan näkemyksen siitä, miten suuri osa nuorten tekemistä rikoksista olisi ehkäistävissä toimivammalla lastensuojelulla. Otonkorven (2021) tutkimusta tukee myös Korhosen (2022) selvitys. Korhosen (2022) selvityksen perusteella on vahvistunut kuva siitä, ettei nykyinen lastensuojelun lainsäädäntö ja käytettävissä olevat palvelut pysty riittävästi tukemaan ja vastaamaan vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tuen tarpeisiin.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen HuosTa-tutkimuksen aineistossa noin 20 prosentilla lapsista sijoituksen taustatekijänä oli rikollisuus. (Heino ym. 2016). On huolestuttavaa, miten nuoret, jotka ovat lastensuojelun tukitoimena sijoitettuna kodin ulkopuolelle syyllistyvät muita nuoria useammin rikollisuuteen niin nuoruudessa kuin aikuisiällä (Ristikari ym. 2016). Yllä olevia tutkimuksia tukee myös Korhosen (2022) selvitys, jossa todetaan usean vakavasti rikoksilla oireilevan nuoren olleen sijoitettuna jo varhaislapsuudesta alkaen.

4.2 TOIMINTAMALLIT NUORTEN RIKOLLISUUTEEN PUUTTUMISEKSI

4.2.1 ANKKURITOIMINTA

Nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja rikosten ehkäisemiseksi on kehitetty erilaisia Pohjoismaisia moniammatillisia toimintamalleja. Tämän toimesta Suomessa on käynnistetty vuonna 2004 Ankkuritoiminta. (Sisäministeriö 2018, 10–15.) Ankkuritoiminnan keskeiset periaatteet ovat nuoren tilanteen yksilöllinen huomaaminen ja nuoren osallisuuden korostaminen, moniammatillinen yhteistyö

sekä nuorten hyvinvoinnin edistäminen (Moilanen ym. 2019, 19). Toimintamallin moniammatillisen yhteistyön avulla pyritään puuttumaan nuorten sosiaalisten ongelmien, rikosten ja muiden riskitekijöiden kasvuun. Ankkuri-toiminnan kohderyhmä muodostuu alle 18-vuotiaista, jotka oireilevat rikoksilla tai nuoren ongelmat vaativat muuten moniammatillista tarkastelua. Ankkuritoiminta tukee myös lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyviä tilanteita. (Sisäministeriö 2018, 10–15.) Ankkuritoiminnan moniammatilliset tiimit ja toimenkuvat vaihtelevat eri puolella Suomea. Yhteistyötä Ankkuri-toiminnassa toteuttaa poliisi ja sosiaalitoimen edustajat yhdessä psykiatrisen sairaanhoitajan ja nuorisotoimen kanssa. (Turkka & Saarholm 2021, 65.)

Hästbackan ja Haikkolan (2019, 52–55) tutkimuksen mukaan Suomen eri kunnissa on suuresti vaihtelua käytännöissä ja toimintamalleissa, joita käytetään nuorten rikollisuudessa ja sen ehkäisyssä. Moilanen, Airaksinen ja Kangasniemi (2021, 10) nostavat esiin, miten ankkuritoiminnan käytännöt ja saatavuus vaihtelevat paikkakunnittain. Toimintamalli toisaalta vastaa alueellisesti nuorten tarpeisiin, mutta samalla vaarantaa tasa-arvoisen palveluiden saatavuuden nuorille. Suomessa ankkuritoiminta on yksi keskeisin toimintamalli lieviin rikoksiin puuttumisessa ja niiden ennaltaehkäisyssä (Moilanen ym. 2018, 10–11). Ankkuritoiminnassa moniammatillinen tiimi pyrkii tavoittamaan nuoren ja hänen perheensä mahdollisimman nopeasti (Moilanen, Airaksinen & Kangasniemi 2019, 17). Ankkuritoiminnan moniammatilliset tiimit tapaavat nuoria ja heidän perheitänsä sekä puhuttavat nuoria rikoksista epäiltyjä. Ankkuritiimit ohjaavat nuoria lastensuojelun piiriin tai muihin nuoren tarvitsemiin palveluihin. (Turkka & Saarholm 2021, 65.)

Ankkuritoiminnan tavoitteena on tarjota nuorille oikea-aikaista apua ja tukea yhdessä nuoria perheiden kanssa. Nuoren vanhempia pystytään tukemaan nuoren elämänhallintaan liittyvissä asioissa. Lisäksi tarkoituksena on tukea nuorten osallisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. Ankkuritoiminta pystyy tarjoamaan muille alaikäisten kanssa työskenteleville yhteistyötahoille moniammatillista asiantuntijuutta ja mahdollisuuden toimia yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. (Moilanen ym. 2019, 17–18.)

Ankkuritoiminnassa nuoren osallisuus on keskiössä. Nuoren osallisuutta tukee kuulluksi tuleminen ja kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Moilanen ym. 2019, 19.) Lapsen osallisuudella tarkoitetaan lapsen mukaan ottamista silloin kun käsitellään lasta itseään koskevia asioita. Lapsi on mukana määrittämässä sekä toteuttamassa itseään koskevaa työtä. Osallisuus tukee lapsen kasvua ja kehitystä sekä on merkittävässä asemassa lapsen identiteetin rakentumisen kannalta. (THL 2022.) Moniammatillisen tiimin tarkoituksena on tukea nuorta oikeisiin valintoihin ja asettua nuoren puolelle. Nuoren asioista ollaan kiinnostuneita ja rankaisemisen tai syyttämisen sijaan nuorta pyritään auttamaan. (Moilanen ym. 2019, 19.)

Ankkuritoimintaan ohjaututaan yleisimmin usein poliisiin tai sosiaalitoimen kautta. Huoli nuoren käyttäytymisestä voi tulla myös kouluilta tai muilta yhteistyökumppaneilta. Koulut koetaan tärkeänä yhteistyökumppanina ankkuritoiminnassa. Kouluissa pystytään tunnistamaan ja ohjaamaan tue tarpeessa olevia nuoria oikea-aikaisesti ankkuritoimintaan. (Moilanen 2019, 25.)

4.2.2 NÄPISTYSPUHUTTELU

Näpistyspuhuttelut ovat matalankynnyksen palvelua. Palvelussa pyritään puuttumaan nuoren haitalliseen käyttäytymiseen kuten omaisuusrikoksiin ja ilkivaltaan. Kunnissa on erilaisia toimintamalleja nuorten näpistyspuhutteluiden toteutukselle. Toimintamalleja ovat muun muassa Näppäri, Vintiö, Näppis ja Näppihaukka. (Hästbacka & Haikkola 2019.)

Turun näpistyskeskustelussa nuorten turvatalo kutsuu nuoren ja hänen huoltajansa tapaamiselle. Nuorten turvatalo saa tiedon nuoren näpistelystä poliisiin tai sosiaalipäivystyksen yhteydenoton kautta. Näpistyskeskustelun tavoitteena on puuttua nuorten tekemiin varkauksiin ja pyrkiä tällä tavoin ehkäisemään ongelmien kasaantuminen sekä mahdollisen rikoskierteen syntyminen. Näpistyskeskustelu on tarkoitettu kertaluonteiseksi interventioksi, missä nuoren ja huoltajan kanssa käydään läpi näpistystilanne ja teon juridiset seuraukset. Tarvittaessa jatkotyöskentelyä keskustelun avun piirissä voidaan jatkaa. (Punainen risti).

Metsärannan pro gradu –tutkielmassa (2020) näpistyskeskustelut on koettu tehokkaana toimintamallina kohdata nuoria, jotka ovat ensimmäisiä kertoja syyllistyneet lainvastaisiin tekoihin. Näpistyskeskustelut ovat varhaista puuttumista, jonka tarkoituksena on kartoittaa nuoren elämäntilannetta ja ohjata tarvittaessa oikean tuen piiriin. Ratkaisukeskeisyys ja kasvatus toimivat näpistelykeskustelun taustalla. Tarkoituksena on saada nuori ymmärtämään lainvastaisten tekojen seurauksia ja niiden vaikutuksia nuoren tulevaisuuteen. Metsärannan (2020) tutkielman mukaan näpistyskeskustelussa tapahtuva sosiaalinen kontrolli ja valvonta tukevat nuoren mahdollisuutta rikoksettomaan elämään.

4.2.3 KATUSOVITTELU

Katusovittelu -toiminta alkoi Suomessa vuonna 2013 kehittämishankkeena pääkaupunkiseudulla sijaitsevassa kauppakeskuksessa raha-automaattiyhdistyksen rahoittamana. Alun perin Norjassa kehitetty katusovittelu työmuotona muotoutui vastaamaan Suomessa nuorten tuen tarpeisiin Aseman Lapset ry:n toimesta. Katusovittelulla pyritään puuttumaan nuoren rikolliseen oireiluun ja häiriökäyttäytymiseen kokonaisvaltaisesti. Kohderyhmänä katusovittelussa ovat pääsääntöisesti 13–17-vuotiaat. Katusovittelun avulla pyritään vastaamaan nuorten keskinäisiin ongelmiin kuten pahoinpitely- ja kiusaamistilanteisiin. Kuitenkin katusovittelun avulla voidaan puuttua myös nuorten lievempiin lainvastaisiin tekoihin jo varhaisessa vaiheessa. (Rikoksantorjunta 2022.)

Katusovittelun avulla tuetaan nuorta ja annetaan hänelle mahdollisuus ottaa vastuuta omista teoistaan ilman, että tavoitteena on rangaista nuorta (Kauppinen 2022, 20–21). Hankkeen perusajatuksena on puuttua nuoren tilanteeseen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa intervention keinoin. Työtä toteutetaan yhdessä sovittelutoimistojen kanssa. Tavoitteena on lisätä käsittelyn nopeutta ja sujuvuutta, erityisesti tapausten koskiessa alaikäisiä asianomaisia. Katusovittelun avulla pyritään löytämään sopiva ratkaisu nuoren ikätasolle ja arvioimaan kohtuullinen korvaus. (Rikoksantorjunta.) Pääsääntöisesti katusovitteluun tulevat vahingonteot pyritään korvaamaan muulla kuin rahallisella korvauksella, kuten työkorvauksella tai käyttäytymissopimuksella (Kauppinen 2022, 20–21).

Katusovittelu on verkostoyhteistyötä yhdessä poliisin, sovittelutoiminnan, koulun ja sosiaalitoimen kanssa. Katusovitteluun ratkominen tapahtuu sovittelutapaamisessa, johon nuori osallistuu yhdessä oman huoltajansa kanssa. Hankkeen käynnistämiseksi tarvitaan sekä nuoren että hänen huoltajansa suostumus. Katusovittelussa nuorten tilanteisiin pyritään puuttumaan rakentavalla ja kokonaisvaltaisella tavalla. Keskeistä nuoren tilanteessa rikollisuuden ja syrjäytymisvaaran ennaltaehkäisy. Verrattuna lakisääteisiin sovitteluihin isoin ero katusovittelussa näkyy työntekijöiden koulutuksessa. Katusovittelussa vähintään yksi sovittelijoista on sovitteluun koulutettu kasvatustalon ammattilainen. Usein katusovittelussa työparina toimii vapaaehtoissovittelija ja katusovittelija. Katusovittelussa lasten ja heidän perheidensä kohtaamisessa kasvatustalon ammattilaisella on osaamisensa puolesta suuri merkitys. Sovittelun päätyttyä sovittelijat toimittavat raportin tilanteesta sovittelutoimistolle. Katusovittelussa lapsen ja heidän perheensä tukemista voidaan tarvittaessa jatkaa tai ohjata perhe muihin tarvittaviin palveluihin. (Kauppinen 2022, 20–21, 31.)

4.2.4 MUUT POHJOISMAISET MALLIT

Nuorten sosiaalisten ongelmien, rikosten ja muiden riskitekijöiden lisääntyminen ovat tuoneet mukanaan tarpeen puuttua tilanteeseen sekä kehittää moniammatillista yhteistyötä. Moniammatillisuuden avulla pyritään edistämään ja turvaamaan nuorten hyvinvoinnin toteutumista. Pohjoismaiden keskinäinen samankaltaisuus on mahdollistanut tiedon jakamisen ja hyödyntämisen maiden välillä ja Pohjoismaiden välillä on solmittu yhteistyösopimus ennalta ehkäisevien menetelmien kehittämiseksi. (Sisäministeriö 2018, 8–9, Nordic Network 2015). Sopimukseen sitoutuneiden maiden vastuulla on yhteistyön tuoman tiedon sisällyttäminen ja levittäminen ammatillisesti merkittäviin instituutioihin maansa sisällä (Nordic Network 2015).

Ensimmäinen pohjoismainen toimintamalli käynnistettiin Tanskassa vuonna 1977. Tanskan Skole-Socialforvaltning-Politi mallin pohjalta Norjassa käynnistettiin vuonna 1990 Skole-Socialforvaltning-Politi ja Ruotissa vuonna 2007 Skola, socialtjänst, polis, fritid. Moniammatillinen Ankkuri-toiminta aloitettiin Suomessa vuonna 2004 ja Ruotsissa vastaava moniammatillinen toiminta Social Insatsgrupper aloitettiin vuonna 2011. Palvelujärjestelmässä toimivat toimintamallit tarjoavat oikea-aikaista tukea

nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja laittoman toiminnan ehkäisemiseksi. Jokaisella toimintamallilla on omat erityiset tavoitteet ja kohderyhmät. (Sisäministeriö 2018, 9–11.)

Tanskan toimintamallissa pyritään ehkäisemään ja vähentämään rikoksia sekä rikoksiin liittyvää haitallista käyttäytymistä. Tarkoituksena on laajentaa ja hyödyntää moniammatillista verkostoa, mikä rakennetaan rikoksilla oirelevien nuorten ympärille. Norjan ja Ruotsin toimintamalleissa korostuu lisäksi päihteiden väärinkäyttöön puuttuminen sekä tiedonvaihto moniammatillisen verkoston välillä. Kaikissa näissä toimintamalleissa asiakasryhmä koostuu ikäryhmästä 6–25-vuotiaat. Näistä poiketen Suomen Ankkuritoiminnan asiakasryhmä koostuu ainoastaan alaikäisistä lapsista. Toimintamalleissa asiakasryhmän selkeä määrittäminen on haastavaa. Tanskan toimintamallissa käytetään esimerkiksi pisteytystä, jonka avulla asiakkaat arvioitiin ja tämän kautta päätettiin, kenelle nuorista toimintamalli kohdistetaan. (Sisäministeriö 2018, 9–11.)

4.3 VAKAVASTI RIKOKSILLA OIREILEVAT NUORET

Oikeusministeriön asettama työryhmä on kehittänyt valtioneuvoston hyväksymän Sisäisen turvallisuuden strategiaan kuuluvan toimintamallin rikoksilla oireileville nuorille. Toimintamallin avulla tuetaan nuoria irtautumaan rikollisesta käyttäytymisestä ja päihteidenkäytöstä. (Sambou & Piispa 2019). Haikkolan ym. (2019) tekemässä tutkimuksessa on havaittu Suomessa olevan keinoja puuttua varhaiseen rikollisuuteen, mutta vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tukemiseksi puuttuu keinoja ja osaamista. Vakavasti rikoksilla oirelevien nuorten tukemiseen tarvitaan tiivistä ja koko perheen mukaan ottavaa työskentelyä (Haikkola ym. 2019).

Toimintamallit, joiden tavoitteena on pyrkiä rikosentorjuntaan, voidaan jakaa kolmeen. Toimintamalleja ovat primaarit, sekundaarit ja tertiääriset interventiot. Primaarisessa rikosentorjunnassa painotus on nimenomaisesti rikosten ennaltaehkäisyssä vaikuttamalla ympäristötekijöihin. Puolestaan sekundaarisessa rikosentorjunnassa mallit on suunnattu yksilöille ja ryhmille, joilla on kohonnut riski rikoskäyttäytymiseen ennaltaehkäisyn lisäksi. Tertiäärisessä rikosentorjunnassa toiminta on kuntouttavaa ja kohdistuu jo rikollisuuden parissa oleville henkilöille.

(Kivivuori ym. 2018, 349–362.) Oikeusministeriön rahoittamat pilotointihankkeet neljällä paikkakunnalla lukeutuvat kuvaustensa perusteella tertiääriseen rikosentorjuntaohjelmaan, sillä kohderyhmän nuoret ovat jo mukana rikollisessa toiminnassa ja rikoskierre pyritään katkaisemaan.

Uusilla toimintamalleilla pyritään kokonaisvaltaisesti ja moniammatillisesti vaikuttamaan pitkittyneisiin rikos- ja väkivaltakierteisiin. Vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskenneltäessä toimintamalleissa korostuu luottamuksellisen suhteen luominen ja nuoren sitoutuminen tarjottuun tukeen. (Kinnunen 2021.) Vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten on usein vaikea sitoutua heille kohdistettuihin tukitoimiin ja luottaa heitä auttaviin tahoihin. Monella rikoksilla oireilevilla nuorilla on taustalla epäsuotuisia elämänmuutoksia. Nämä nuoret tarvitsevat tuekseen aikuisia, jotka ovat valmiita luomaan pitkäkestoisia ja luottamuksellisia asiakassuhteita. (Korhonen 2022, 6.) Oikeusministeriön kehittämän toimintamallin pilotointi käynnistyi Suomessa neljällä paikkakunnalla Oulussa, Rovaniemellä, Vantaalla ja Turussa (Kinnunen 2021).

Vuonna 2021 aikana toimintamallien palveluihin ohjautui asiakkaaksi 166 eri ikäistä nuorta. Suurin osa asiakkaista ohjautui toimintamalliin mukaan lastensuojelun, rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin kautta. Sambou ja Lind (2022) ovat tehneet toimintamallien ensimmäisen vuoden arvioinnin. Arvioinnissa on todettu palvelujärjestelmän olevan heikosti resursoitu, joustamaton ja sektoroitunut. On havaittu, miten toimintamallien asiakkailla on samankaltaisia rikollisuuden riskitekijöitä kuten riippuvuuksia ja neuropsykiatrisia haasteita. Toimintamalleihin ohjautuneet nuoret ovat usein väliinputoajia monissa peruspalveluissa ja hyötyvät intensiivisestä sekä jalkautuvasta tuen saamisesta (Sambou & Lind 2022.)

Korhonen (2022) on kuvannut selvityksessään alaikäisten vankien ja muiden vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten asemaa palvelujärjestelmässä. Selvityksen mukaan nuorille kohdistetut erityispalvelut ovat palvelujärjestelmässä pirstaloituja ja yhtä vastuuta ottavaa tahoja ei ole. Pirstaloituneessa palvelujärjestelmässä ongelmana koettiin eri organisaatioiden rajaamat toimintamahdollisuudet ja työtehtävät. Vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten moniammatillista yhteistyötä tulee sujuvoittaa ja selventää. Yhtenä ongelmana viranomaisyhteistyössä nähtiin olevan

se, etteivät muut viranomaiset tunne toistensa työtä riittävän hyvin. Selvitykseen haastatellut ammattilaiset nostivat esiin lastensuojelun puutteen rikoserityisestä osaamisesta. Oikeusministeriön rahoittamien hankkeiden työntekijät kokivat toimintamallin tarpeelliseksi. Moniammatillisissa tiimeissä tehty intensiivinen ja jalkautuva työ on sellaista, mikä muissa palveluissa ei ole ollut mahdollista. Oikeusministeriön hankkeissa työskennellään myös täysi-ikäisten rikoksia tekevien nuorten kanssa. Täysi-ikäisten kanssa työskentelyssä haasteina nähtiin päihteidenkäytön ongelmat ja viranomaiskontaktien vähentymien täysi-ikäisyyden myötä. Selvityksen tuloksissa nousi esiin päihteidenkäytön yhteys nuorten vakavampiin rikoksiin. (Korhonen 2022.)

Korhosen (2022) tekemän selvityksen perusteella sosiaalipalveluissa on tarvetta oikeusministeriön rahoittamien hankkeiden kaltaiselle työskentelylle, joissa nuorten rikoksilla oireluun vastataan intensiivisellä ja rikoserityisellä työskentelyllä. Selvityksessä suositellaan rikoserityisen työskentelyn toimintamallien laajentumista kansalliseksi.

4.3.1 ROKKI-PROJEKTI

ROKKI-projekti on oikeusministeriön rahoittama toimintamalli. ROKKI-projekti toteutuu tammikuusta 2021 huhtikuuhun 2023. ROKKI-projekti toimii Turun kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluissa, lastensuojelun alaisuudessa. ROKKI-projektissa työskentelee moniammatillinen työryhmä, jossa työntekijöinä toimivat sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaajat, psykiatrinen sairaanhoitaja, erityisopettaja ja rikosseuraamuslaitoksen palvelussa työskentelevä työntekijä. (Turun kaupungin hyvinvointitoimiala 2020.) Vakavasti rikoksilla oireilevien nuoren kanssa työskentely vaatii moniammatillista yhteistyötä. Yhteistyön tulee olla sujuvaa, jotta rikoksilla oireilevat nuoret tulevat autetuiksi oikea-aikaisesti ja tarpeidensa mukaisesti. (Korhonen 2022, 13.)

Toimintamallin tavoitteena on tukea 12–29-vuotiaita nuoria. ROKKI-projektiin ohjautuvilla nuorilla rikokset ovat toistuvia, rikollinen oireilu on vakavaa ja nuoren

kanssa työskentelevällä työntekijällä on herännyt huoli päihteidenkäytöstä tai muusta syrjäytymisen riskistä. Asiakkaaksi ROKKI-projektiin voidaan ohjautua usean eri viranomaistahon kautta eikä tarkkoja rajoja tuen piiriin pääsemiseksi ole asetettu. ROKKI-projektin mukaan keskeiset työskentelyyn ohjaavat tahot tulevat olemaan poliisi, Ankkuri-tiimi, rikosseuraamuslaitos, erityiskoulut, sosiaalityö sekä lastensuojelu (Turun kaupungin hyvinvointitoimiala 2020.) ROKKI-projekti tukee asiakasta myös peruskoulun käynnissä ja tiimin erityisopettaja tekee yhteistyötä asiakkaan koulun kanssa (Kerola 2022, 24).

ROKKI-projektissa kyseessä on jalkautuva sosiaalisen kuntoutuksen palvelu, jonka tavoitteena on tukea nuoren rikoskierteen katkaisemista sekä samalla tukea nuorta kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Lisäksi ROKKI-projektissa pyritään tukemaan koulunkäyntiä ja opiskelua sekä pyritään välttämään nuoren huostaanotto panostamalla avokuntoutukseen. Toimintamallin avulla pyritään vastaamaan tuen tarpeeseen tarpeeksi intensiivisen työskentelyn ja aiheeseen erikoistunutta osaamista hyödyntäen. Projekti on saanut lisähenkilöstöresurssin, mikä mahdollistaa enemmän aikaa asiakkaille. Tavoitteena toimintamallilla on kehittää yhteistyön toimivuutta eri viranomaistahojen välillä. Tällä pyritään selkeyttämään asiakkaan palvelupolkujen toimivuutta vähentämällä päällekkäistä työtä eri viranomaistahojen välillä. Yksilöllisistä palvelupoluista huolimatta projektin tavoitteena on luoda selkeä toimintamalli, jossa eri työntekijöiden vastuut ja roolit selkeytyvät. (Turun kaupungin hyvinvointitoimiala 2020.)

Kerolan mukaan (2022) ROKKI-projektissa nuoren oma osallisuus ja osallistuminen on havaittu keskeiseksi asiaksi. Lasten ja nuorten osallisuutta tukevat luottamukselliset, kärsivälliset ja pitkäaikaiset kohtaamiset palveluissa työntekijöiden kanssa. Lasten ja nuorten kokeman osallisuuden edellytyksiin kuuluu palveluiden yhdenvertainen saavutettavuus ja yhdenvertainen kohtelu. Koska jokainen lapsi ja nuori on erilainen, on heidät myös kohdattava yksilöinä. Lapsilla ja nuorilla on erilaisia tapoja toimia, eikä siten ole mahdollista määritellä yhdenmukaista tapaa toimia kaikkien lasten ja nuorten kanssa. Lasten ja nuorten osallisuuden tukemiseksi tulee tunnistaa ja mahdollistaa vaihtoehtoisia tapoja toimia, kohdata ja kommunikoida heidän kanssaan. (Peltola & Moisio 2017, 46.) ROKKI-projektin työskentelyssä huomioidaan nuoren sitoutumisen ja osallistumisen lisäksi koko perheen toimijuus.

Työskentelyssä voidaan huomioida tiivis yhteistyö nuoren perheen kanssa. (Kerola 2022, 22.)

ROKKI- projektissa nuoren osallisuutta pyritään tukemaan antamalla asiakkaan itse määritellä kohtaamispaikka. ROKKI- projektissa työskennellään joustavasti virka-ajan ulkopuolella, mikä mahdollistaa asiakkaan tarpeisiin reagoimisen nopeammalla aikavälillä. Projektin työntekijät hyödyntävät työssään motivoivaa haastattelua ja systeemistä työtettä. ROKKI- projektin työntekijät ovat saaneet koulutusta dialektiseen käyttäytymisterapiaan, mitä hyödynnetään työn toteutuksessa. (Kerola 2022, 20–25.)

Kerolan (2022, 28) mukaan ROKKI-projekti tukee asiakasta kokonaisvaltaisesti. Projektin myötä asiakas voi saada tukea oman identiteetin ja itseluottamuksen kehittämiseen sekä toivoa tulevaisuuteen (Kerola 2022, 28). Kun asiakas kohdataan kokonaisvaltaisesti, kunnioitetaan samalla hänen ihmisarvoansa ja mahdollisuutta vaikuttaa omaan osallisuuteen sekä itseään koskeviin päätöksiin (Kananoja 2017, 175–176).

ROKKI-projekti on määritelty sosiaalisen kuntoutuksen palveluksi. Sosiaalihuoltolain (1280/2022) 17 § mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen avulla annettavaa tehostettua tukea asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaalisessa kuntoutuksessa korostuu moniammatillisen yhteistyön merkitys (Järveläinen & Vainio 2020, 84), mihin myös ROKKI-projektin toiminta perustuu.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on pyrkiä edistämään jokaisen yhteiskunnan jäsenen edellytyksiä integroitua yhteiskuntaan parhaalla mahdollisella tavalla, huomioiden henkilön sen hetkinen toimintakyky ja mahdollisuudet. Lainsäädännön avulla pyritään kehittämään ja lisäämään erityisesti sosiaalisen kuntoutuksen palveluita kohdistetusti nuorille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 57.) Sosiaalihuoltolain 17 § määrittelee erikseen sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet nuorille ja nuorista on tullut yksi keskeisistä sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmistä (Väisänen 2018, 30).

Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen vaan sosiaalisen kuntoutuksen määritelmää voidaan tulkita eri tavoilla. Keskeisenä sosiaalisen kuntoutuksen tulkinnassa nousee esille toimintakyvyn vahvistaminen. (Väisänen 2018, 19, 30.) Sosiaalisen kuntoutuksen päätöksessä määritellään asiakaskohtaisesti sosiaalisen kuntoutuksen sisällöstä, millä pyritään vastaamaan asiakkaan tuen tarpeeseen. Sosiaalisessa kuntoutuksessa pyritään vastaamaan tuen tarpeeseen ja ymmärtämään kokonaisvaltaisesti asiakkaan tilannetta ongelmien kasaantuessa tai pitkittyessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.) Arvioidessa asiakkaan tarvetta sosiaaliseen kuntoutukseen, selvitetään samalla tuen tarve muiden palveluiden osalta kuten tarve terveystalveuille tai päihde- ja/tai mielenterveyspalveluille. Tuen tarvetta on olennaista selvittää myös yli sektorirajojen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 56–57.)

Sosiaalisessa kuntoutuksessa tavoitteellinen ja sovittu osallistuminen nähdään osana kuntoutusta. Siitä, kuka toteuttaa sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallista osuutta määritellään asetettaessa tavoitteet toiminnalle. Tavoitteet voivat olla esimerkiksi päihitteettömyys osana arkea tai yleinen arjen taitojen oppiminen. Sosiaalisen kuntoutuksen työskentelyn työvälineitä ovat muun muassa kotikäynnillä tapahtuva lähityö, erilaiset toiminnalliset ryhmät ja vertaistuki. Sosiaalisen kuntoutuksen välineinä ovat myös asiakkaalle tarjottavat palvelut ja tukitoimet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 56–57.)

5 TUTKIMUSASETELMA

5.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää ROKKI- projektin työntekijöiden kokemuksia projektin puitteissa puuttua nuorten rikolliseen käyttäytymiseen. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaiseksi työntekijät kokevat mahdollisuudet puuttua nuorten rikolliseen käyttäytymiseen?

2. Miten tulevaisuudessa vakavasti rikoksilla oirelevien nuorten tuen tarpeeseen voidaan vastata?

5.2 AINEISTON KUVAUS JA KERÄÄMINEN

Sosiaalitieteille tyypillistä on kokemusten ja merkitysten selvittäminen. Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä ja ilmiöön liittyviä merkityksiä. (Metsämuuronen 2006, 113–114.) Usein laadullinen aineisto on sisällöltään laajaa ja rikasta. Valitsimme tutkimuksemme aineiston keruu tavaksi haastattelun, sillä koemme haastattelun vastaavan parhaiten tutkimuskysymyksiimme. Haastattelun avulla pystymme vastaamaan tutkimuskysymyksiimme työntekijöiden kokemusten kautta. Metsämuuronen (2006, 113–114) kuvaa haastattelun olevan yksi laadullisen tutkimuksen perusmenetelmistä, joka soveltuu erilaisten tilanteiden tutkimiseen kohtalaisen työlästä menetelmästä huolimatta. Haastattelun tavoitteena on kerätä aineisto, jonka avulla tutkija pystyy tutkimaan ilmiötä ja tulkitsemaan muiden ihmisten tekemiä tulkintoja tutkittavasta asiasta. Haastattelusta kerätty aineisto on aina tilannesidonnainen, joten sen yleistämistä ei tule painottaa liikaa. (Puusa 2020 103–104.) Kun toteutetaan laadullinen tutkimus haastattelun avulla, tutkimusaineisto on haastattelevien tulkintaa tutkimuksen aiheesta. Esille voi nousta myös sellaisia asioita, joita tutkija ei osannut ennalta odottaa. Tutkija ei pysty välittämään tutkittavien ajatuksia omaan

tutkimukseensa, vaan tutkimuksessa tutkija on tulkinut haastateltavien ajatukset. (Puusa 2020, 108–109, 146.)

Tutkimuksemme haastattelun toteutimme ryhmämuotoisena teemahaastatteluna. Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelutilannetta, jossa paikassa on samaan aikaan useita haastateltavia. Ryhmähaastattelussa pyritään saamaan aikaan ryhmäkeskustelua tutkimukseen liittyvistä teemoista. Ryhmähaastattelussa tutkijan tulee ohjata keskustelua tutkimuksen aihepiireihin. Ryhmähaastattelu parhaimmillaan voi tuottaa tutkittavasta ilmiöstä moniulotteisen ja rikkaan aineiston tutkijalle. (Puusa 2020, 115–116.) Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan teemahaastattelun etuna on haastateltavien mahdollisuus vapaaseen kerrontaan. Ryhmähaastattelu mahdollistaa nopean tiedon keräämisen usealta haastateltavalta samanaikaisesti. Haastateltavat voivat toinen toistaan tukien tuottaa lisää puhetta ja muistaa asioita, jotka muuten jäisivät sanomatta. Ryhmähaastattelun tilanne voi muodostaa haastateltaville rennomman ilmapiirin keskustelulle kuin yksilöhaastattelu vieraan henkilön kanssa. Ryhmähaastattelun haasteeksi voi kehittyä ryhmän keskinäinen dynamiikka tasavertaisten puheenvuorojen muodostumiseksi. Lisäksi haasteena voi olla, ettei uskalleta kertoa asioita ääneen muiden läsnä ollessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001.) Puusan (2020, 115–116) mukaan kun ryhmähaastattelua ohjaa haastateltavien oma keskustelu voi tutkija saada tietoonsa asioita, joihin ei yksilöhaastattelun kanssa päästä. (Puusa 2020, 115–116.)

Aineiston kerääminen haastattelemalla vaatii ammattitaitoa ja vankkaa kokemusta. Haastattelijan tulee tunnistaa oma roolinsa ja perehtyä tähän riittävästi ennen haastattelujen tekemistä. (Hirsjärvi & Hurme 2001.) Ennen haastattelua olimme tutustunut ROKKI-projektiin ja nuorten rikollisuutta käsittelevään tutkimustietoon. Tutustuminen ROKKI-projektiin toimintamallina herätti ajatuksen toimintamallin erilaisuudesta. Vastaavaa toimintamallia ei sosiaalityön palveluvalikoimasta löydy, minkä takia mielikuva ROKKI-projektista oli jo ennakko-oletuksena positiivinen. Haastatteluun suhtauduimme avoimesti sillä tietoa ROKKI-projektin konkreettisesta työskentelystä ollut. Haastattelutilanteet vaativat luottamuksellista tilaa haastateltaville ja tutkijalta taitoa motivoida haastateltavat osallistumaan haastatteluun. Haastattelutilanteessa tulee välttää kieltä, jota haastateltavat eivät ymmärrä. Näin vältetään väärinymmärryksiltä ja samalla vääriltä tulkinnoilta

analyysivaiheessa. (Puusa 2020, 108–109.) Haastattelijan ja haastateltavien välille syntynyt luottamus on merkityksellistä haastattelun toteutuksen kannalta. Kun tutkija on osana haastattelutilannetta ja vuorovaikutusta haastateltavien kanssa on tutkija samalla merkityksellinen osa aineiston hankintaa. (Eskola & Suoranta 2014.) Haastattelutilanteessa tutkijan tulee olla läsnä ja keskittyä haastateltavien aitoon kuuntelemiseen (Puusa 2020, 110).

Haastattelussa halusimme antaa haastateltaville tilaa kertoa mahdollisimman avoimesti eri teemoista, joten teemojen esittämisjärjestystä tai kysymysten muotoilu ei ollut tarkasti aseteltua. Tavoitteenamme oli luoda keskustelunomainen haastattelutilanne ja koimme tärkeänä jättää haastateltaville riittävästi tilaa vapaaseen keskusteluun. Teemahaastatteluiden käyttö sopii useiden ilmiöiden tutkimiseen ja menetelmänä teemahaastattelu on vapaamuotoinen ja luonteva. Teemahaastattelussa oletetaan haastateltavien tiedon perustuvan kokemukseen asiasta. Teemahaastattelussa tutkijan tulee ymmärtää omaan tutkimukseensa liittyvät olennaiset prosessit ja rakenteelliset tekijät. Teemahaastattelussa ajatellaan tutkijan ja haastateltavien ymmärtävän toisiaan ja toistensa tuottamaa kieltä. Ilman yhteistä ymmärrystä asiasta ei voida ajatella haastateltavien puhuvan aidosti tutkijoiden tarkoittamista teemoista. (Puusa 2020, 112–113.) Omassa tutkimuksessa haastateltavat työskentelevät hankkeessa ja kertovat omia kokemuksiaan. Ennen haastattelu tilannetta olimme itse tutustuneet aiheeseen oman teoreettisen viitekehyksemme avulla.

Teemahaastattelussa tutkijat ovat ennalta valikoineet teemat, joista haastattelutilanteessa keskustellaan. Teemojen avulla tutkija pystyy ohjaamaan haastattelutilannetta ja kannustamaan haastateltavia vapaaseen kerrontaan aiheesta. (Puusa 2020, 112–113.) Tuomen ja Sarajärven (2018, 87–90) mukaan haastattelutilanteessa tutkijan rooliin kuuluu vastuu haastattelun ohjaamisesta ja etenemisestä. Teemojen suunnittelu on yksi tärkeä osa tutkimusprosessia ja teemojen tulee perustua suurilta osin tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Teemat ovat laajempia kokonaisuuksia kuin yksittäinen tutkimuskysymys. Teemojen tarkoituksena on tuottaa aineistoa, jonka avulla tutkija pystyy tulkitsemaan haastelevien vastauksia omassa teoreettisessa viitekehyksessään. Haastattelutilanteessa teemat käydään läpi vapaassa järjestyksessä, mitä ohjaavat

haastateltavien vastaukset ja kertomistyyli. (Puusa 2020, 112–113.) Haastattelun pohjaksi olimme suunnitelleet teemat, jotka toimivat haastattelijoiden tukena haastattelutilanteessa. Haastatteluun valikoidut teemat pohjautuivat tutkimuskysymyksiimme. Teemoja muodostui kolme: puuttumisen mahdollisuudet, nuorten kanssa työskentely ja kehittäminen. Teemahaastattelun runko on esitetty liitteessä (Liite 1). Haastattelutilanteessa kysyimme muutamia tarkentavia kysymyksiä, koska halusimme tietää lisää haastateltavien itse esille nostamasta aiheesta.

Kuten teemahaastattelun luonteelle on tyypillistä, ei haastattelumme edennyt täysin haastattelurungon mukaisesti, vaan haastateltavien vastaukset osaltaan ohjasivat teemojen läpi käymisen järjestystä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–90). Tutkimuksemme aineisto kerättiin haastatteleamalla ROKKI-projektin työntekijöitä, ryhmähaastatteluna hyödyntämällä teemahaastattelun runkoa. Tutkimuslupaa ROKKI-projektin haastatteluille haettiin Turun kaupungin hyvinvointitoimialalta kesäkuussa 2022 ja tutkimuslupa myönnettiin kesäkuussa 2022. Haastattelu toteutettiin lokakuussa 2022. Haastatteluun osallistuivat viisi työntekijää, jotka kuuluvat ROKKI-projektin moniammatilliseen tiimiin. Moniammatilliseen tiimiin kuuluvat psykiatrinen sairaanhoitaja, kaksi sosiaaliohjaajaa, rikosseuraamustyöntekijä ja erityisopettaja. Tiimiin kuuluu myös sosiaalityöntekijä, joka oli estynyt osallistumasta haastatteluun. Työntekijät ovat olleet mukana ROKKI-projektissa pilotoinnin alusta asti. Haastateltaville lähetimme suostumuslomakkeen etukäteen sähköpostilla, jonka haastateltavat allekirjoittivat ennen haastattelun toteutusta (Liite 2). Ennen haastattelun alkua kävimme vielä suostumuslomakkeen suullisesti läpi ja kerroimme haastattelun nauhoitettavan. Ennen haastattelun aloittamista haastateltavien kanssa käytiin läpi myös tutkimuksen tarkoitus ja haastateltaville korostettiin heidän mahdollisuudestaan keskeyttää tutkimukseen osallistuminen milloin tahansa. Haastattelumme toteutettiin Zoomin etäyhteyden avulla. Lähetimme linkin jokaisen työntekijän omaan sähköpostiin. Ennen haastattelun alkua testasimme linkin ja nauhoituksen toimivuuden omalla tietokoneellamme.

Haastattelun alussa kerroimme haastattelussa käsiteltävän kolmea teemaa, joista toivoimme haastateltavien keskustelevan. Puusan (2020, 110) mukaan haastattelutilanteessa tutkijan tulee olla läsnä ja keskittyä haastateltavien aitoon

kuuntelemiseen. Haastattelutilanteessa pyrimme osallistumaan mahdollisimman vähän haastateltavien puheeseen, koska tiedostimme osallistumisen voivan vaikuttaa haastateltavien kerrontaan aiheesta. Haastattelutilanne toteutui tunnelmaltaan rentona eikä hiljaisia hetkiä ehtinyt kehittyä. Teemojen ympärillä syntyi paljon keskustelua. Keskustelua käytiin tasapuolisesti ja jokainen haastateltava osallistui aktiivisesti keskusteluun. Yllätyksenä tuli, miten vähän itse haastattelijoina osallistuimme keskusteluun muutamia tarkentavia kysymyksiä lukuun ottamatta. Haastateltavat tuottivat runsaasti vapaata puhetta aiheen ympärillä ilman erillistä ohjausta.

5.3 AINEISTON ANALYYSI

Pro gradu –tutkielmamme toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa korostuu todellisen elämän kuvaaminen ja pyrkimys kuvata kohde mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tarkoitus ei ole määrittää jo olemassa olevia tosiasioita. (Hirsjärvi 2010, 161.) Aineiston analyysin avulla pyritään luomaan aineistosta kokonaisuus, mistä tutkija pystyy tuottamaan monipuolista ja perusteltua tulkintaa tutkittavasta ilmiöstä (Puusa 2020, 148). Laadullisen tutkimuksen avulla pyrimme tutkielmassamme tavoittamaan kokemuksia mahdollisimman aidosti ja tarkastelemaan litteroitua haastatteluaineistoa yksityiskohtaisesti. Samalla pyrimme korostamaan laadulliselle tutkimukselle ominaisia tulkintoja ja merkityksiä, joita aineistosta nousee esille. Tutkimuksen aineiston analyysimenetelmänä käytämme sisällönanalyysejä.

Laadullisen tutkimuksen aineisto on usein rikas ja hajanainen. Sisällönanalyyseissä pyritään tiivistämään, selkeyttämään ja järjestämään aineisto, jonka avulla tutkija pyrkii luomaan aineistosta selkeän ja eheän kokonaisuuden. Selkeän ja eheän kokonaisuuden avulla tutkija pystyy tekemään johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa 2020, 149.) Tuomi & Sarajärvi (2018) tuovat esille menetelmänä sisällönanalyysin mahdollistavan erilaisten dokumenttien kuten haastattelun analysoinnin systemaattisesti sekä objektiivisesti. Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi sopii siis toteutettavaan pro gradu –tutkielmaamme, jonka aineisto muodostuu haastatteluista.

Sisällönanalyysi on yksi perusanalyysimenetelmistä ja soveltuu kaikkiin laadullisen tutkimuksen perinteisiin. Sisällönanalyysissä käytettävä aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin avulla muodostetaan syvempi sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Tavoitteena sisällönanalyysilla on tuoda esiin tiivis kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysia ei ohjaa mikään tietty teoria vaan erilaisia teoreettisia lähtökohtia voidaan soveltaa itse analysointiin. Erilaiset teoreettiset lähtökohdat siis ohjaavat ja tukevat samalla itse analyysia. Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen analyysiin. Erot eri analyysitapojen välillä liittyvät siihen, miten teoria ohjaa aineiston hankinnassa, analyysissä ja raportoinnissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–90, 108–111.)

Pro gradu -tutkielmamme toteutetaan aineistolähtöisenä sisällönanalyysina. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa aineistoon tutustuminen ja analyysin teon aloittaminen on hyvä aloittaa mahdollisimman pian aineiston keräämisen jälkeen (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 7–12). Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa aiemmat tiedot, havainnot ja teoriat eivät vaikuta analyysin toteuttamiseen. Aineistolähtöistä sisällönanalyysia toteuttaessa on tärkeä huomioida tutkijan pyrkivän ymmärtämään tutkittavia analyysin jokaisessa vaiheessa heidän näkökulmastansa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80–81.) Aineistolähtöisessä analyysissa tutkijan pitää pyrkiä avoimuuteen aineistoa kohtaan. Tutkijan tulee pyrkiä lukemaan aineistoa ilman, että tutkijan aiemmin tietämä teoreettinen näkökulma vaikuttaa aineiston sisällön havainnointiin. (Puusa 2020, 151–152.) Ruusuvuoren ja kumppaneiden (2010, 19–20) mukaan täysin puhdas aineistolähtöinen analyysi on käytännössä lähes mahdotonta. Tutkimusaineiston keräys- ja pelkistämisvaiheessa tutkimuksen tekijän valinnat ja tulkinnat vaikuttavat aineiston tulkintaan. Analyysi vaiheessa pyrimme katsomaan aineistoa mahdollisimman neutraalisti ja havainnoimaan sitä ilman teorian tuomaa vaikutusta.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysin prosessissa voidaan edetä vaiheittain lähtemällä liikkeelle haastattelujen kuuntelemisesta ja auki kirjoittamisesta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Haastattelutilanteessa nauhoitimme haastattelun, jonka myöhemmin litteroimme eli muutimme nauhoitukset kirjalliseen muotoon. Litteroinnissa käytimme

apuna Microsoft Word-ohjelman litterointityökalua. Litteroimme tekstin sanasta sanaan. Litteroinnin jälkeen kuuntelimme vielä nauhoitetun äänitallenteen ja tarkastimme, että litterointityökalu oli muuttanut ääneen oikeaan tekstimuotoon. Litteroinnista kertyi kirjallista aineistoa 80 sivua Microsoft Word-tiedostolle fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1,5. Tämän jälkeen analysointi vaiheessa tutkija pyrkii lukemaan aineistoa useaan otteeseen ja havainnoimaan, millaisiin teemoihin tai kategorioihin aineiston voisi ryhmitellä. Pelkistettyjen ilmausten ja ryhmittelyjen tueksi tutkija voi käyttää apunaan alleviivausta. Aineiston analysointi perustuu tutkijan kykyyn ymmärtää ja tulkita tutkittavaa ilmiötä. Lukukertojen jälkeen tutkijalle alkaa muodostua kokonaiskuva aineistosta, minkä jälkeen aineistoa aletaan tarkastella yksityiskohtaisemmin. (Puusa 2020, 143, 152–153, Tuomi & Sarajärvi 2018.) Litteroinnin jälkeen luimme myös oman aineistomme läpi useaan kertaan ja aloimme tämän jälkeen pelkistämään aineistoa.

Sisällönanalyysin tekeminen voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen, joissa aineisto pilkotaan ja ryhmitellään pienempiin osiin. Ensimmäisessä vaiheessa puhutaan aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä. Pelkistämisen avulla laajasta ja rikkaasta aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennaiset asiat pois. Toisessa vaiheessa aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään ja kolmannessa analyysin vaiheessa puhutaan aineiston abstrahoinnista eli käsitteellistämisestä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä prosessin aikana käsitteitä yhdistelemällä tutkija rakentaa muodostamiensa käsitteiden avulla kuvausta tutkimuskohteesta ja pyrkii näin saamaan vastauksen tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92–93, 123–125.)

Aineiston lukemisen jälkeen karsimme tutkimuksemme kannalta epäolennaiset asiat pois. Tämän jälkeen aloimme havainnoimaan aineistosta isompia kokonaisuuksia sen perusteella mitkä asiat aineistosta nousivat esille toistuvasti. Pelkistämisen jälkeen koodasimme aineiston värikoodein, jotta kokonaisuuksien hahmottaminen helpottui. Näitä hahmottamiamme teemoja oli tässä vaiheessa työskentelyn mahdollisuudet, työntekijöiden kokemus omasta merkityksellisyydestä, verkostot, nuorten kanssa työskentely, viranomaisyhtesityön haasteet ja kehittäminen. Teemojen hahmottamisen jälkeen aloimme yhdistämään saman teeman alle kuuluvia vastauksia entisestään. Puusa (2020, 152–153) tuo esille haasteena teemoittelussa olevan saman vastauksen mahdollisuus kuulua usean teeman alle. Tämän saman

haasteen huomasimme teemoittelun edetessä. Lopulta aineistosta muodostui kolme vahvaa teemaa: nuoret työskentelyn päätähtenä, nuorten tuen tarpeeseen vastaaminen sekä työntekijöiden kokema ylpeys ja tulevaisuuden näkymät.

5.4 TUTKIMUKSEN EETTISYYS

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeä huomioida tutkimusetiikka ja arvioida sitä, vaikkei yksiselitteisiä ohjeita arviointiin ole saatavilla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Tutkimusetiikka kulkee läpi koko tutkimuksen teon (Kuula 2006, 11). Tutkimus tulee suorittaa hyvää tieteellistä käytäntöä noudattavalla tavalla, millä tarkoitetaan eettisesti hyväksyttävää, luotettavaa ja tuloksien uskottavuutta noudattavaa tapaa. Hyvän tieteellisen käytännön tutkimusetiikan näkökulmasta tärkeitä lähtökohtia ovat muun muassa tiedeyhteisön määrittämien toimintatapojen noudattaminen ja tutkimuksen toteuttamien eettisesti kestäväällä tavalla huomioiden tutkimuksen kriteerit. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Laadullista tutkimusta tarkasteltaessa esille nousevat kysymykset tutkimuksen luotettavuudesta. Laadullinen tutkimus sisältää erilaisia käsityksiä tutkimuksen luotettavuuteen liittyvistä kysymyksistä, sillä yhtä yhtenäistä tutkimusperinnettä laadulliselle tutkimukselle on haastava löytää. Tästä huolimatta tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jolloin tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus korostuu. Tutkimusta tarkasteltaessa on hyvä huomioida muun muassa tutkimuksen tarkoitusta, tutkijan omaa sitoutumista, aineiston keruuta, tutkijan- ja tutkittavan välistä suhdetta, tutkimuksen luotettavuutta, raportointia sekä tutkimuksen kestoa. On tärkeä havainnoida näiden keskinäistä suhdetta toisiinsa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tehdessämme tätä tutkimusta olemme noudattaneet tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeita. Käytäntöihin kuuluvat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus koko tutkimusprosessin ajan. Lisäksi olemme perehtyneet tieteellisen tutkimuksen etiikkaan. Tuomi & Sarajärvi (2018) nostavat esille vastoin hyvää tieteellistä käytäntöä olevan muun muassa puutteellinen ja huolimaton viittaaminen aikaisemmin tutkittuun sekä muiden tutkijoiden osuuden vähättely. Tutkimuksessamme olemme kunnioittaneet muiden tutkijoiden tekemiä

tutkimuksia käyttämällä oikeanlaisia lähdeviittauskäytäntöjä heidän tekemiinsä julkaisuihin. Tutkimusta tehdessä tiettyihin tutkimusaineistojen hankitaan, tutkijan tulee hankkia tutkimusluvut ja huolehdittava tutkimuksensa aineiston asianmukaisesta säilyttämisestä ja hallinnasta tutkimuksen teon aikana. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Koko tutkimusprosessin ajan olemme pyrkineet kertomaan tutkimukseemme liittyvä vaiheet mahdollisimman tarkasti. Tutkimuksessa tekemämme havainnot ja tulokset esitämme sellaisena, kuinka ne ovat tulleet esille, emmekä jätä mitään tutkimuksen kannalta olennaisia asioita pois tutkimuksemme sisällöstä.

Tuomen ja Sarajärven (2018, 149–150) mukaan huolellisesti ja eettisesti rakennettua tutkimusta voidaan pitää laadukkaana tutkimuksena. Tutkimuksemme aineistohallinnassa olemme pyrkineet huolellisuuteen. Tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti tutkimuksessa hankittua aineistoa säilytimme koko tutkimusprosessimme ajan tietoturvallisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Kuulan (2006, 99) mukaan tutkittaville tulee antaa riittävästi tietoa tutkimusaineiston ja henkilötietojen käytöstä tutkimuksessa. Lähetimme tutkimukseen osallistuvilla tietosuojaselosteen luettavaksi ennen tutkimukseen osallistumista. Tietosuojaselosteessa tulee esiin tutkimuksesta vastuussa olevat tahot ja heidän yhteystietonsa. Tutkimuksen aineisto oli vain aineiston kerääjien käytössä. Säilytimme litteroitua tutkimusaineistoa, suostumuslomakkeita ja äänitallennetta henkilökohtaisella käyttäjätunnuksella, sormen jälkitunnistuksella ja salasanalla suojatulla tietokoneella. Koko tutkimusaineisto oli säilytettynä tietokoneella yhdessä kansiossa. Tutkimuksen jälkeen huolehdimme koko tutkimusaineiston asianmukaisesta hävittämisestä.

Tutkimusetiikkaa tarkasteltaessa on tärkeä huomioida tutkittavien suoja ja tutkijan vastuu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti korostaa tätä myös tutkimukseen osallistuville. Tutkijan tulee selvittää muun muassa osallistujien vapaaehtoisuus sekä osallistujien oikeuksien ja hyvinvoinnin turvaaminen. Tutkimukseen osallistumisesta ei saa olla haittaa tutkittaville henkilöille. Tutkielmamme kannalta oleellista on huomioida tältä osin anonymiteetin turvaaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tutkimuksemme emme käsittele tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden suoria tunnistetietoja, kuten nimeä, osoitetta syntymäaikaa tai henkilötunnusta. (Kuula 2006,

109). Litteroidussa tutkimusaineistossa haastateltavat ovat merkittyinä H1, H2, H3, H4 ja H5.

Tutkimusetiikan kannata on tärkeä huomioida aineiston riittävä anonymisointi ja henkilöiden mahdolliseen tunnistamiseen johtavien tietojen pelkistäminen tutkimusaineistossa (Kuula 2006, 214). Tutkimukseemme haastatellut henkilöt ovat pieni ryhmä, joiden nimet ja ammattinimikkeet ovat julkisesti esillä internetissä. Kuulan (2006, 64) mukaan yksittäisten haastateltavien ei tule olla ulkopuolisten tunnistettavissa tutkimusteksteistä. Jotta haastateltavia ei voida erilaisten puhetapojen perusteella tunnistaa olemme pelkistäneet aineistosta tutkimukseen osallistuvien haastateltavien yleisesti käyttämät slangisanat ja lyhenteet käyttämistämme sitaateista.

Kuula (2006,61) nostaa esille tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen. Tutkijoiden tulee antaa riittävästi tietoa tutkimuksesta tutkimukseen osallistuville, ja heille pitää antaa mahdollisuus päättää haluavatko he osallistua tutkimukseen. Omassa tutkimuksessamme lähetimme haastateltaville suostumuslomakkeen ennen haastattelun osallistumista. Haastattelun alkaessa korostimme, jokaisen mahdollisuutta vetäytyä tutkimukseen osallistumisesta, missä tahansa tutkimuksen vaiheessa ilman tarvetta selittää syytä vetäytymisellä. Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluukin tutkimukseen osallistuvien riittävä informointi tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta (Kuula 2006, 62).

6 TULOKSET

Tässä luvussa analysoimme ROKKI-projektin työntekijöiden haastattelusta esille muodostuneita teemoja liittyen vakavasti rikoksilla oireileviin nuoriin sosiaalityössä. Aineistosta muodostui kolme vahvaa teemaa: *1. nuoret työskentelyn päättähenä*, *2. nuorten tuen tarpeeseen vastaaminen* ja *3. työntekijöiden kokema ylpeys ja tulevaisuuden näkymät*. Analyysin tavoitteena on tutkia, millaisena työntekijät kokevat mahdollisuudet puuttua nuoren rikolliseen käyttäytymiseen ja miten tulevaisuudessa vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tuen tarpeeseen voidaan vastata. Analyysin avulla pyrimme tuomaan esiin, millaisena ROKKI-projekti näyttää nuorten rikollisuutta tarkasteltaessa aihetta työntekijöiden näkökulmasta.

6.1 NUORET TYÖSKENTELYN PÄÄTÄHTENÄ

6.1.1 PIENTEN MUUTOSTEN JA MOTIVAATION MERKITYS

Työntekijät kokivat hyvänä mahdollisuudet puuttua nuorten rikoksilla oireiluun ja samalla pystyvänsä vaikuttamaan yhdessä nuorten kanssa heidän elämänsä suuntaan. Esille nousi kokemus siitä, miten työskentelyn avulla on voitu vaikuttaa positiivisesti ainakin jollakin nuoren elämän osa-alueella huolimatta siitä, ettei kaikkiin asioihin ole saatu muutosta. Työntekijät kertoivat asiakkaiden tilanteiden ja haasteiden olevan monitahoisia eikä tilanteita pystytä korjaamaan välittömästi. ROKKI-projektin työntekijät korostivat pienten muutosten ja edistysaskelien positiivisen huomioimisen tärkeyden. Yhteiskunnan odottaessa nopealla aikavälillä kokonaisvaltaista muutosta päihteettömään ja rikoksettomaan elämään jäivät usein nämä pienemmät muutokset huomioimatta. Työntekijät tunnistivat yhteiskunnan luoman paineen elämän suorittamiselle. Nuorilta odotetaan ja vaaditaan paljon sekä valitettavan usein nuoret kohdataan ainoastaan negatiivisessa valossa positiivisen palautteen unohtuessa. Työntekijöiden mukaan liian nopeasti ainoastaan negatiivisiin tekijöihin keskittyminen heikentää nuoren osallistumista ja sitoutumista työskentelyyn. ROKKI-projektin työntekijät nostivat esille, miten yhdessä nuoren kanssa iloitaan näitä pienempiäkin onnistumisia.

“Että ne rikokset täysin loppuvat, vaan että voi olla vaikka, että ne vähenevät tai ei ole niin vakavia, niin sekin on jo semmoinen edistysaskel ja iso edistysaskel heille” (Haastateltava 5)

“Tää just, että jos asiakas kertoo, että hän on aikaisemmin vetänyt kamaa joka päivä ja sitten se kertoikin, että no että nyt sitten ei mene kuin 3 4 kertaa viikossa, että miten iso asia se on” (Haastateltava 3)

”Jos miettii, että mikä superihminen ei tuossa yhteiskunnan paineessa onnistu saamaan negatiivista palautetta, jonka poistamiseen tarvitaan kuinka monta positiivista palautetta? Nämä nuoret ei ehkä koskaan tule saamaan sitä positiivista palautta, vaan negatiivinen palaute paukkuu, joka elämän osa-alueella, kun odotetaan vaan enemmän suoriutumista” (Haastateltava 4)

Työntekijät kertoivat, että pienten muutosten huomioimisen ja positiivisen palautteen saaminen vaikuttavaa nuoren motivaatioon. Lisäksi työntekijät kokivat nuoren motivaatiota työskentelyyn lisäävän nuoren omat mahdollisuudet vaikuttaa toiminnan toteutukseen ja tavoitteisiin. Merkittävänä pidettiin realististen tavoitteiden asettamista, jotka voidaan saavuttaa myös lyhyellä aikavälillä. Nuorta motivoivana ei nähty liian suurten tavoitteiden asettamista lyhyelle aikavälille kuten täysin päihteetön ja rikokseton elämä. Myös välittömän positiivisen palautteen saaminen työntekijältä koettiin vahvistavan nuoren motivaatiota tulevaisuuden tavoitteiden saavuttamiselle. ROKKI-työskentelyssä on läsnä motivaation vahvistamisen lisäksi kontrolli. Työntekijät nostivat esiin, miten kontrolli yhdistettynä nuorten omiin vaikuttamismahdollisuuksiin ja päätöksentekoon on herättänyt nuorten keskuudessa positiivista suhtautumista. Kontrollin koettiin viestivän nuorelle välittämistä ja luovan turvallisuuden tunnetta. Työntekijät toivat esille nuorten arvostaneen sitä, ettei keskitytä ainoastaan esimerkiksi päihteidenkäyttöön vaan tuetaan ja hoidetaan yhdessä nuoren kanssa nuoren elämässä muitakin tärkeitä käytännön asioita. Työntekijöiden mukaan tukemalla tärkeitä käytännön asioita kuten asunnon hankintaa voidaan vaikuttaa nuoren elämän mielekkyyteen ja tätä kautta päihteidenkäyttöön sekä elämän parempaan suuntaan ohjaamiseen.

“Ja ylipäänsä muutenkin se, että he saavat itse määrittää sitä toimintaan sillä on iso merkitys. Jos se on koko aika sitä, että me määritetään, että mistä puhutaan, mitä tehdään, niin sehän ei viesti sinne nuorelle, että se motiivi on heissä ja heidän hyvinvoinnissansa ” (Haastateltava 3)

”Sitten on aika paljon palveluohjausta. Ihan sellaista, että käydään asiakkaiden kanssa lääkärissä ja oikeudenkäynneissä sekä kuulusteluissa. Hoidetaan kaikkea mahdollista” (Haastateltava 1)

Asiakkaaksi ohjautuvan nuoren motivaatioon koettiin vaikuttavan palvelun vapaaehtoisuus. Työntekijät kokivat vaikuttamismahdollisuudet parempana, sillä nuorta ei ole määrätty tai pakotettu ottamaan palvelua vastaan. Nuorten koettiin olevan vastaanottavaisempia palvelulle verrattaessa muihin sosiaalipalveluihin. Usein alaikäiset ohjautuvat ROKKI-projektiin mukaan sosiaalitoimen kautta ja vanhemmat tukevat osallistumista, mutta tästä huolimatta avointa keskustelua vapaaehtoisuudesta ja vaihtoehdoista käydään. Työntekijät kertoivat nuorten kokevan yleensä vaihtoehdoista ROKKI-projektin pienimpänä pahana viranomaistahoista. Työntekijät toivat esiin useiden asiakkaiden sitoutuneen ROKKI-projektiin huolimatta aiemmista haasteista vastaanottaa muita sosiaalitoimen palveluita. Työntekijät kertoivat nuorten hyväksyneen helpommin projektin, sillä kyseessä ei ole päättävä ja rajoittava tukimuoto. He kokivat nuorten halunneen myös jatkaa työskentelyä huolimatta siitä, ettei esimerkiksi sosiaalityöntekijä velvoittanut nuorta enää työskentelyyn.

“Me ei olla se rajoittava tai rankaiseva taho. Niin tavallaan he ovat paljon vastaanottavaisempia siihen avulle ja sitä kautta pystytään ehkä vaikuttamaan paremmin.” (Haastateltava 3)

“Yleensä se asenne on vähän muuttunut sitten näillä pienemmilläkin lapsilla tai siis nuoremmillakin siihen, että he jollain tavalla edes ymmärtävät sen, ettei heidän ole pakko valita tätä.” (Haastateltava 4)

6.1.2 LUOTTAMUS, KOHTAAMINEN JA AITO KIINNOSTUS

Työntekijät korostivat työntekijän ja nuoren välisen luottamussuhteen merkitystä. Työskentelyn koettiin perustuvan luottamukseen ja aitoon kiinnostukseen nuoren elämästä. Luottamussuhteen koettiin rakentuvan pitkissä asiakassuhteissa luontevasti työntekijöillä ollessa aikaa tavata nuoria tiiviisti. Työntekijöiden puheista nousi esille työntekijöiden pystyvän puhumaan vaikeistakin asioista suoraan ilman nuorten loukkaantumista. Työntekijät kokivat tämän perustuvan tasavertaiselle kohtaamiselle eikä valta-aseman korostamiselle. Työntekijät toivat esille saaneensa myös asiakaspalautteiden kautta positiivista palautetta toiminnastaan. ROKKI-projektin työntekijöiden ja nuoren välisen suhteen koettiin eroavan sosiaalityöntekijän ja nuoren välisestä suhteesta. Sosiaalityöntekijän ja nuoren välisissä kohtaamisissa on läsnä tietyt syy-seuraussuhteet esimerkiksi etuuksien myöntämiselle, mitkä eivät ole samalla tavalla läsnä projektin työntekijöiden ja nuoren välillä. Haasteena luottamussuhteen säilymiselle työntekijät kokivat tasapainottelun viranomaistyöskentelyn ja nuoren kanssa tehtävän työskentelyn välillä. Suhteen perustuessa luottamukseen tulee työntekijän punnita, miten toimintaa toteutetaan nuoren parhaaksi. Tätä koettiin helpottavan kuitenkin avoin keskustelu esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisestä.

“Nyt sun on pakko tehdä näin tai sitten loppuu joku etuus, jos et tee niin. Sitten ainakin itse huomannut sen, että pystyy sanoa paljon suuremmin asioita, kuin sosiaalityöntekijä, vaikka samoista asioista keskustellaan. Silläkin on ollut aika iso merkitys.” (Haastateltava 2)

“Meidän tapana on rakentaa se luottamussuhde niin, että lähdetään liikkeelle suhteesta ja siitä että se oikeasti toimii.” (Haastateltava 2)

Työntekijät nostivat esille nuorten luottavan työntekijöihin ja haluavan kertoa omista asioistaan. Ajan myötä luottamussuhteen koettiin vahvistuvan ja nuorten kertovan asioistaan avoimemmin. Työntekijät tunnistivat nuorten ajoittain peittelevän asioita, minkä koettiin vähentyvän työskentelyn edetessä. Esille nostettiin nuorten olevan lojaaleja omia vanhempiaan kohtaan ja mahdollisesti peittelevän perheen todellista

tilannetta täysi-ikäisyyteen asti. Täysi-ikäistymisen jälkeen työntekijöiden kokemuksen mukaan nuoret ovat olleet valmiimpia puhumaan perheen taustoista ja tilanteista avoimemmin. Työntekijä kuvasi nuoren ilmoittaneen heti työskentelyn alussa voivansa keskustella oman elämänsä eri osa-alueista tarkemmin täyttäessään 18-vuotta.

”Kun hän oli vielä 17-vuotias ja sitten siinä tutustumisvaiheessa kerroin tällaisesta haastattelusta ja niistä haastattelun osa-alueista. Niin hän sanoi saman tien, että hän voi käydä sun kanssa ton keskustelun sitten, kun hän on 18-vuotias.” (Haastateltava 3)

Nuorten kokiessa voivansa keskustella avoimemmin asioista täysi-ikäisenä korostuu samalla alaikäisten ymmärrys omaan tilanteeseen vaikuttavista tekijöistä. Työntekijöiden mukaan nuoret ovat hyvin tietoisia heihin liittyvistä asioista ja samalla työntekijöiden velvollisuuksista. Nuoret tiedostavat työntekijöiden ilmoitusvelvollisuuden, jonka työntekijät kokivat vaikuttavan nuorten tapaan ottaa asioita puheeksi. Esille nostettiin nuorten mahdollisesti esittävän kysymyksiä hypoteettisesti, milloin keskustelua aiheen ympärillä ja mahdollisista seurauksista käydään yleisellä tasolla. Kuitenkin tilanteen vaatiessa asiaan puututaan tarvittavilla toimenpiteillä, mistä käydään nuoren kanssa avointa keskustelua.

”Alaikäiset ovat hyvin tietoisia siitä, että mitkä ovat sellaisia asioita, mitä meidän täytyy viestiä sitten jonnekin sosiaalityöntekijöille, poliisille tai muille tammöisille tahoille” (Haastateltava 3)

”Ei toimita hänen selän takana, koska se vaikuta siihen rakennettuun luottamussuhteen. Toisaalta puuttuminen ehkä viestii nuorelle sitä, että me välitämme ja meitä kiinnostaa. Jos nuoren oma toiminta on sellasta, mikä vaarantaa häntä ja hänen hyvinvointiaan. Niin tavallaan ilmoitetaan myös nuorelle, että hänen toiminta on sellasta. Pyritään tuoda semmoista turvaa hänelle.” (Haastateltava 5)

Ilmoitusvelvollisuudesta ja viranomaisvastuusta huolimatta työntekijät kokivat nuorten arvostavan heitä ja heidän panostaan nuoren elämään. Esille nousi työntekijöiden kokemus siitä, miten nuoret ovat itse myös yhteydessä ROKKI-projektin työntekijöihin. Työntekijät kuvasivat nuorten kanssa käytyjen keskustelujen näyttäytyneen merkityksellisenä myös nuorille. Työntekijöiden kokemusten mukaan nuoret haluavat kuulla heidän mielipiteensä ja kokivat tarvitsevansa tukea sekä turvaa omalta lähityöntekijältään esimerkiksi päätöksen teossa. Työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen koettiin olevan merkityksellinen. Suhteen ei koettu perustuvan vain rentoon ajanviettoon nuoren kanssa vaan työskentelyn taustalla olevan suurempi merkitys. Työntekijät kertoivat myös henkilökemian vaikuttavan, mutta kokivat tärkeimpänä aidon välittämisen ja kiinnostuksen välittymisen nuorelle.

”Mulla oli kanssa yksi asiakas, kun soitti vankilasta, ettei hän pysty tätä päätöstä tekemään ennen, kun hän on keskustellut kanssa asiasta ja kuullut mun mielipiteen. Niinku jotenkin tuki ja turva nuorelle.” (Haastateltava 1)

”Joo ja jos nuoret vankilasta pyytävät päästä meidän asiakkuuteemme vapauduttuaan niin ne ei ole pelkästään nämä yläkoululaiset, jotka hampurilaisen perässä vaan kyllä siellä on muitakin motivaattoreita sitten.” (Haastateltava 4)

Työntekijät kokivat merkittävänä aidon kiinnostuksen nuoren tilanteeseen ja taustoihin, mikä välittyy myös nuorelle. Tarpeelliseksi koettiin pohtia yhdessä nuoren kanssa taustasyitä rikoksilla oireiluun. Ilman taustasyiden tunnistamista nähtiin muutoksen saavuttaminen haastavana. Työntekijöiden ymmärrys taustasyiden moninaisuudesta koettiin vaikuttavan nuoren kokonaistilanteen parempaan tiedostamiseen. Työntekijät korostivat, ettei nuorta tule kohdata ainoastaan ongelmien kautta. Esille nousi neuropsykiatristen oireiden ja päihteidenkäytön tunnistaminen. Työntekijät näkivät tärkeänä, ettei nopeasti nimetä ongelmaa ja jumiuduta ainoastaan tämän tarkasteluun vaan keskitytään kokonaisvaltaisemmin nuoren tilanteen selvittämiseen. Suurella osalla rikoksella oireilevista nuorista ja heidän perheillään olevan traumataustaa. Kun tämä tunnistettiin, työntekijät kouluttautuivat traumatietoiseen työöteeseen.

“Niin ja varsinkin jos on päihdeongelmaa, niin heidät nähdään tässä yhteiskunnassa pelkästään päihdeongelmaisina ja se on se asia mihin keskitytään. Jos sä menet johonkin päihdepalveluun, niin sehän pyörii se kaikki asia mitä käsitellään niin siinä, että kuinka paljon käyttää mitä käyttää ja miksi sä käytit” (Haastateltava 3)

“Ja mä luulen, että meidänkin asiakkaamme huomaa tai tiedostaa sen, että me ei katsota, mikä tän ihmisen ongelma on vaan että nähdään sitä mitä ihminen on kokenut. Että, miksi tää on mennyt näin. Mä luulen, että meidän asiakkaatkin huomaa, että ollaan aidosti kiinnostuneita siitä. Että, mitä kaikkea siinä taustalla on?” (Haastateltava 1)

Työntekijät nostivat esille nuorten yhteydenottojen perustuvan muullekin kuin tarpeelle jostakin, esimerkiksi kuulumisien vaihtamiseen. Vaikka asiakassuhde oli päättynyt, nuoret halusivat työntekijöiden kokemuksen mukaan olla vielä yhteydessä ja päivittää omaa sen hetkistä tilannettaan. Työntekijöiden puheista voidaan siis havaita, ettei ROKKI-projektin toimiminen lastensuojelun alla aiheuta nuorissa samanlaista reaktiota kuin stereotyyppinen sosiaalipalvelu. Esimerkkinä toimivasta yhteistyöstä ja luottamussuhteesta haastattelussa nousi esille nuorten hakeutuvan keskustelemaan työntekijöiden kanssa törmätessään näihin julkisilla paikoilla. Työntekijät kokivat myös tapaamisten aikana pystyvänsä vaikuttamaan nuoren mielialaan ja tapaamisilta usein lähdetään paremmalla mielellä kuin tullessa. Työntekijöiden ottavat nuorten tilanteen vakavasti huolimatta siitä, että suhteessa pyritään säilyttämään positiivinen ilmapiiri.

“Ja kumminkin puhutaan sosiaalipalvelusta, siis että kyllä he sen tietää mikä se palvelu on. Yleinen ajatus on kumminkin, ettei semmoisiin haluta. Nyt meidän palveluihin halutaan.” (Haastateltava 2)

ROKKI-projektissa hyödynnetään moniammatillista osaamista. Nuorten ominaiset piirteet ja haasteet vaikuttavat nuoren oman lähityöntekijän valikoitumiseen. Tämän avulla pyritään vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla nuoren yksilölliseen tuen tarpeeseen. ROKKI-projektin moniammatillinen tiimi koettiin haastattelussa hyödyttävän niin työntekijöitä kuin olevan asiakkaan etu. Työntekijät kokivat saavansa

tarvittavaa tukea ja erilaisia näkökulmia moniammatillisesta tiimistä työskentelynsä tueksi. Moniammatillinen tiimi tukee lähityöntekijää päätöksenteossa tämän ollessa haastavassa tilanteessa asiakkaan kanssa. Pitkien asiakassuhteiden aikana työntekijät kokivat koko moniammatillisen tiimin osallistuvan nuoren kanssa työskentelyyn ja tulevan näin myös nuorelle itselleen tutuiksi.

”He osaa itsekin ehkä miettiä kenen työntekijän kanssa tulee kommunikoida, vaikka meillä onkin se ajatus siitä, että nimitään se lähityöntekijä, joka sitten sen asiakkaan kanssa työskentelee. Mutta nämä jotka on ollut pidempään asiakkaana niin on saattanut nähdä lähes meitä kaikkia ja toimia meidän kaikkien kanssa” (Haastateltava 5)

ROKKI-projektin työntekijät kokivat asiakkaan ja työntekijän välistä luottamussuhdetta parantavan nuoren kokemus oman lähityöntekijän pysyvyydestä. Työntekijöiden mukaan pysyvyys nuoren elämässä lisää työntekijöiden vaikuttamismahdollisuutta. ROKKI-projektin asiakkaiden elämäntilanteissa on usein läsnä epävarmuus tulevaisuudesta. Nuoren tilanteiden vaihtuessa on esimerkiksi nuoren sosiaalityöntekijä ja muut viranomaiskontaktit saattaneet vaihtua useampaan kertaan, mutta ROKKI-projektin lähityöntekijä on pysynyt koko prosessin ajan samana. Lähityöntekijän pysyvyys koettiin merkittävänä puuttumisen keinona niin nuorelle kuin hänen perheellensä. Haasteen työntekijän ja nuoren välisen suhteen jatkuvuudelle toi mahdolliset sijainniltaan kaukaisemmat sijoituspaikat, jolloin työntekijöiden kokemuksen mukaan työskentely ei mahdollistunut samassa mittakaavassa kuin aiemmin.

6.1.3 NUORTEN SOSIAALISTEN SUHTEIDEN MERKITYS

Työntekijöiden puheista voidaan havaita kaveri-, perhe- ja seurustelusuhteiden huomioimisen olevan osana ROKKI-projektin työskentelyä. Työntekijät kertoivat perheen olevan osana työskentelyä ja perhe otetaan mukaan mahdollisuuksien salliessa. Suuri osa nuorten vanhemmista työntekijöiden kokemuksen mukaan haluavat osallistua työskentelyyn. ROKKI-projektin työntekijät toivat esille myös projektin täysi-ikäisten asiakkaiden vanhempien osallistuvan työskentelyyn, mikäli

nuori tämän sallii. Työntekijät kokivat täysi-ikäisten nuorten vanhempien olevan usein väliinputoajia tuen saamisessa. Työntekijät kokivat usein olevansa ainoa taho, joilta täysi-ikäisten nuorten vanhemmat saavat tietoa ja tukea nuoren tilanteeseen. Työntekijät kuvasivat myös vanhempien kokevan ajoittain keinottomuutta ja väsymystä haastavissa tilanteissa, jolloin projektin työntekijät ovat pystyneet työskentelyllään tukemaan myös vanhempia. Esille nostettiin perheiden aiemmin voineen kieltäytyä muiden toimijoiden tarjoamasta tuesta, mutta ROKKI-projektin työntekijöiden ollessa perheelle tuttuja esimerkiksi perhetyötä projektin kautta on vastaanotettu.

”Niin kyllä mä olen tiiviisti jo esimerkiksi perheeseen yhteydessä, jos perhe vaan haluaa lähteä mukaan. Tässäkin on perheestä kiinni, että haluaako osallistua” (Haastateltava 2)

”Vanhemmissakin on tietysti iso vaikutus, jos siellä perheessä ollaan kauheasti vastaan sosiaalitoimen ja ulkopuolisen apua, niin se vaikuttaa tosi paljon siihen, miten siellä kotona puhutaan” (Haastateltava 3)

Työntekijät kertoivat kaverisuhteilla olevan suuri merkitys vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskenneltäessä. He toivat esille nuorten ystävien ajoittain osallistuvan myös tapaamisille nuorten mukana. Työntekijät kokivat, ettei osallistumiselle ole estettä ja samat asiat keskustellaan nuoren kanssa ystävien läsnäolosta huolimatta. Haastattelussa korostettiin kyseessä olevan nuoren oma valinta ja nuoren tietävän yleisesti asiat, joita tapaamisella tullaan käsittelemään myös ystävänsä läsnä ollessa. Työntekijät toivat ilmi, miten nuori voi kieltäytyä työskentelystä, mikäli he sulkisivat kaverit tapaamisten ulkopuolelle. Työntekijät kokivat tärkeänä nuoren sitoutumisen tapaamisiin ja osallistumisen työskentelyyn, vaikka välillä ystäviensä kanssa. Työntekijät nostivat esille tärkeänä tietää rikoksilla oireilevan nuoren sosiaalista verkostoa, minkä koettiin antavan myös paljon itse työskentelylle. Nuorten ystävien sekä seurustelukumppaneiden läsnäolon koettiin mahdollistavan laajemman kokonaiskuvan luomiseen nuoren elämästä.

“Niin ja mun mielestä se tuo paljon meidänkin työskentelyllemme, että me nähdään näitä poikaystäviä, tyttöystäviä ja kavereita. Nähdään, että missä tää asiakas liikkuu ja mimmoisessa piireissä.” (Haastateltava 1)

“He määrittävät itsensä sen kaveriporukan kautta. Sieltä haetaan sitä omaa paikkaa ja semmoista merkitystä “ (Haastateltava 3)

Työntekijät nostivat esille ajoittain nuoren sosiaalisten suhteiden haittavaikutuksen nuoren elämän muutoksen saavuttamiseksi. Esille tuotiin, miten jotkin ihmissuhteet voivat olla haitaksi nuoren positiiviselle kehitykselle. Työntekijät tunnistivat perheiden mahdollisen ylisukupolvisuuden rikollisuudessa. Heidän mukaansa vanhempien tehdessä myös itse rikoksia voi nuori kokea tulleen hylätyksi ja hakea hyväksyntää vanhemmilta toteuttaessaan kotona opittuja toimintatapoja. Projektin työntekijät kertoivat tällaisissa tilanteissa olevansa tukena rajaamassa tilanteita. Yksi työntekijöistä kuvasi ajoittain tarvetta rajata huoltajan tai muun läheisen osallistumista tapaamiselle, mikäli tämä läheinen esimerkiksi asetti vaatimuksia työskentelylle. Esille nostettiin myös perheitä, joissa nuorelta odotetaan nuhteetonta käytöstä ymmärtämättä kaikkia tekijöitä, jotka ovat johtaneet tilanteeseen. Työntekijät näkivät tietynlaisen oman identiteetin hakemisen kuuluvan osaksi nuoren kasvamista omaksi itsekseen. He tunnistivat kaveripiirin vaikutuksen nuoren rikolliseen käyttäytymiseen. Työntekijöiden mukaan nuorella voi olla taustalla hankalat perhesuhteet, jonka vuoksi oma kaveripiiri saattaa olla nuorelle kuin perhe. Työntekijät kokivat työskentelyn haasteena sen, mitä nuorille on antaa rikollisen käyttäytymisen tilalle, varsinkin jos kaveripiirin kanssa nuori tekee rikoksia.

“Tuli mieleen tuosta kavereista, että varsinkin aikuisten suhteen ja miksi ei ole vähän nuorempienkin. Jos heillä on sellainen joku suhde vanhempaan tai poikaystävänsä tai johonkin tämmöiseen, joka on haitaksi hänen tavoitteiden saavuttamiselle, niin yritetään tukea myös sitä, että hän onnistuisi rajaamaan hiukan sitä suhdetta.” (Haastateltava 4)

6.2 NUORTEN TUEN TARPEESEEN VASTAAMINEN

6.2.1 PALVELUJÄRJESTELMÄ JA VIRANOMAISYHTEISTYÖ

Vakavasti rikoksilla oireilevan nuoren elämässä on mukana useita eri viranomaistahoja kuten poliisi, sosiaalitoimi ja rikosseuraamuslaitos. ROKKI-projektin työntekijät kertoivat yhteistyöstä näiden eri viranomaistahojen kanssa. He kertoivat tulleensa mukaan uutena toimijana viranomaisverkostoihin ja kokivat yhteistyön kehittämisen positiivisena asiana, kuitenkin ymmärtäen sujuvan viranomaisyhteistyön vaativan aikaa. Työntekijät kokivat pystyvänsä toimimaan nuoren yhteistyötahojen kanssa, vaikka suhtautuminen uuteen ROKKI-projektiin koettiin ajoittain muiden viranomaistahojen suunnalta negatiivisena eikä uuden yhteistyön aloittamiseen jaksettu panostaa. Työntekijät ajattelivat yleisesti hankkeiden lyhytkestoisuuden vaikuttaneen negatiiviseen suhtautumiseen.

“Kun me ollaan uusi toimija, joka työskentelee nuoren eri elämän osa-alueella niin myös se ehkä vaikuttaa siihen viranomaisverkoston toimivuuteen. Oli se sitten rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalityön tai lastensuojelun ja koulun asioiden välillä niin on oltu yhdistävänä toimijana.” (Haastateltava 4)

Työntekijät osallistuivat aktiivisesti nuoren elämässä tärkeisiin palaverihin eri viranomaistahojen kanssa. Esille nousi yhteistyön toimivuus sosiaalitoimen kanssa. Yhteistyö nuoren oman sosiaalityöntekijän kanssa koettiin merkittävänä ja työntekijöiden mukaan nuoren asioiden jakaminen tarvittavan viranomaisverkoston kanssa on välttämätöntä kokonaisvaltaisen puuttumisen kannalta. Työntekijät korostivat esimerkiksi yhteistyö koulun ja opettajien kanssa. Työntekijöillä oli mahdollisuus olla konkreettisesti koulussa mukana nuoren tukena tai tukea koulutyössä nuoren kotona, mikäli koulussa käyminen ei ole mahdollista. Työntekijät kertoivat usein viranomainomaisten kanssa tehtävässä yhteistyössä tukevansa nuoren ja perheen äänen kuulumista. Työntekijät kokivat verkostotyöskentelyssä nuorten omien mielipiteiden jäävän usein ammattilaisten taakse, mikä haastaa nuoren elämän kokonaistilanteen ymmärtämistä.

“Varmaan kaikkiin vaan mihin tiedetään, että on jotain tapahtumassa tai on joku palaveri tai mihin voidaan mennä. Kysytään ja kartoitetaan koko ajan

että, mitkä ovat sellaisia mitä sulla on tällä hetkellä meneillään ja haluatko että tulla mukaan. Ja viranomaisille ja muille ilmoitetaan, että tullaan mukaan, halusitte tai ette. Että, aika pitkälti kaikkeen yritetään osallistua. “
(Haastateltava 4)

ROKKI-projektin työntekijät olivat tehneet paljon työtä vakiinnuttaakseen paikkansa palvelujärjestelmässä. Mukaan pääsemistä viranomaisverkostoihin koettiin helpottavan ROKKI-projektin työskentely lastensuojelun alla. ROKKI-projektin rahoittaa oikeusministeriö ja tiimissä on mukana valtion virkamies. Työntekijät kokivat puuttumisen mahdollisuudet paremmiksi kuin kolmannen sektorin toimijoilla, sillä projektilla on valtuudet toimia viranomaisena. Puuttumisen mahdollisuuksia puolestaan haastoi työntekijöiden esille nostama palveluiden pirstaleisuus. Sosiaalipalvelut sekä erilaiset järjestöt tarjoavat palveluita, mutta työntekijöiden kokemuksen mukaan on epäselvää mistä tukea ja apua tosiasiallisesti löytää.

“Sosiaalipalvelut tarjoaa jotain ja sitten taas jotkut yhdistykset tarjoavat jotain. Ja jotenkin se, että myöskin itse hahmottaa, että mistä saa apua mihinkin asiaan” (Haastateltava 5)

ROKKI-projektin työntekijät kokivat muiden viranomaistahojen kuuntelevan ja arvostavan projektin työntekijöiden näkemyksiä nuoren tilanteesta. Haasteena esille nostettiin kuitenkin eri viranomaisten eriävät näkemykset ja toiveet projektin työskentelystä. Työntekijät korostivat, ettei ROKKI-projekti voi olla vastaamassa palvelujärjestelmän puutteisiin. Ajoittain projektin toiminta nähtiin muiden viranomaisten osalta ennaltaehkäisevänä eikä kuntouttavana tukitoimena, minkä osaltaan koettiin haastavan työskentelyä. Työntekijät korostivat, ettei ennaltaehkäisevä toiminta vastaa palvelukuvausta. Eriävistä näkemyksistä huolimatta työntekijät kertoivat, ettei estettä yhteistyön toteutumiselle ole ollut.

“Että se on myöskin semmoinen, mitä on jouduttu aika paljon sitten koputtelemaan ja avaamaan, että mikä meidän toimenkuva on ja mikä on sen työskentelyn tarkoitus. Että meidän ei ole tarkoitus vastata sitten taas jokaisen organisaation omiin ongelmakohtiin.”
(Haastateltava 3)

*“Mutta hankkeen aluksi painetta oli joka viranomaistahon suunnalta”
(Haastateltava 4)*

Kehittämisen kohteena koettiin myös yhteistyö rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin kanssa. Tiedon kulkeminen eri viranomaisten välillä jo varhaisessa vaiheessa koettiin haastattelussa tärkeänä, jotta tilanteeseen voidaan puuttua ajankohtaisesti. Poliisin kanssa tehtävän yhteistyön työntekijät kokivat rakentuneen hitaimmin. Tähän koettiin vaikuttavan poliisin sisäiset organisaatiouudistukset. Työntekijät toivat esille kokeneensa yllättävänä kankean yhteistyön poliisin kanssa toimiessaan oikeusministeriön rahoituksella. Esille nousi kuitenkin viranomais-suhteen ROKKI-projektin ja poliisin välillä olevan hyvä.

“Voitaisiin saada paljon enemmän aikaiseksi, jos poliisi ilmoittaisi silloin, kun rikos on tehty. Nyt meillä on tämmöinen nuori tässä näin eikä ilmoiteta sitten vasta siinä vaiheessa vuoden päästä, kun poliisin tutkinta on jo tehty ja se on syyttäjälle mennyt ja syyttäjä pyytää, eli sieltä lausuntopyyntö. Sitten siinä vaiheessa vasta nuori tulee meille ja siinä vuoden aikana on kerennyt tapahtua aika paljon asioita.” (Haastateltava 1)

Huolimatta edellä mainituista haasteista kokivat haastateltavat yhteistyön toimivana ja kehittyneen hankkeen edetessä. Yhteistyön kehittyminen on koettu positiivisena asiana viranomaisten välisessä työskentelyssä. Työntekijät kokivat ROKKI-projektin toimivan linkkinä ja yhdistävänä tekijänä eri viranomaisverkostojen välillä. Tämän myötä korostui tiedon välittäminen ja tilanteen selkeyttäminen eri yhteistyötahojen välillä. Työntekijöiden puheista nousi esiin myös perheen ja nuoren kaipaavan ajoittain viranomaiskielen auki selittämistä. Projektin työntekijät kokivat viranomaisten käyttävän palaverissa haastavaa kieltä, jolloin työntekijöiden läsnäolo on koettu tarpeelliseksi. Haastattelusta voidaan havaita työntekijöiden kokeneen muiden viranomaistahojen kuuntelevan ja kunnioittavan ROKKI-projektin työntekijöiden näkemystä.

“Eikä ehkä mietitä sitä, että tämä ei ole meidän vastuullamme ja tämä on jonkun toisen homma. Kaikki työskennellään joka tapauksessa kuitenkin sen nuoren hyväksi” (Haastateltava 1)

“Kun tulee ulkopuolelta tavallaan siihen nuoren tilanteeseen, niin näkee sen, että vanhemmat ovat yleensä tosi hämmentyneitä varsinkin niissä tilanteissa missä keskustellaan, että OK nyt tulee kiireellinen sijoitus tai että nyt tulee huostaanotto. Ja monesti heidän kanssaan sitten on käyty vielä erikseen niitä asioita sen palaverin jälkeenkin läpi” (Haastateltava 3)

6.2.2 RESURSSIT JA MENETELMÄT

Työntekijät kuvasivat, miten nuoren ohjautuessa ROKKI-projektiin puhutaan alaikäisten nuorten kohdalla usein jo intensiivisistä lastensuojelun tukitoimista. Nuorten rikolliseen oireluun puuttumista haastoi varsinkin alaikäisten nuorten kohdalla aika. Työntekijät kertoivat alaikäisten nuorten tilanteen usein olevan jo lähellä kiireellistä sijoitusta. Työntekijät kuvaavat työskentelyn aikaikkunan olevan lyhyt, varsinkin jos tavoitteena on laitoskierteen ehkäisy ja katkaisu. Työntekijät kokivat ROKKI-projektin työskentelyllä olevan mahdollisuuksia vaikuttaa nuoren tilanteeseen huostaanoton välttämiseksi, mutta haastavana koettiin kiireellisen sijoituksen mukana tuoma 30 päivän aikapaine. Esille nostettiin huostaanoton ja sijoitusten rinnalla joissakin tilanteissa vankilan toimivan kaivattuna tilanteen pysäyttävänä tekijänä. Työntekijät näkivät nuoren joutumisen vankilaan mahdollisuutena kierteen katkaisemiseksi ja uudenlaisen elämän suunnan löytymiseksi.

”Ettei se nuori sitten joudu huostaanotetuksi, on ehkä semmoinen isoin haaste siinä kohdassa, että miten sovittaa nämä silleen, että meillä on aikaa ja tilaisuus vaikuttaa sen nuoren tilanteeseen ennen sijoitusta” (Haastateltava 3)

”Voihan se olla, ettei sitten meidän alaikäisten kohdallakaan siihen huostaanottoon päädytä, vaan että siellä voi olla kiireellinen sijoitus ja toinen, mutta se ei ehkä kuitenkaan mene siihen huostaanottoon” (Haastateltava 4)

ROKKI-projektin työtä koettiin helpottavan riittävät resurssit nuorten kohtaamiselle ja laajat kontaktit eri viranomaisiin. Työntekijät kertoivat heillä olevan suorat kontaktit esimerkiksi poliisisosiaalityöhön, kouluihin ja erilaisiin järjestelmiin. He tunnistivat ROKKI-projektin toiminnan olevan laajalti resursoitua ja sisältävän massiiviset mahdollisuudet rikoksilla oirelevien nuorten kanssa työskentelyyn verrattaessa muihin peruspalveluihin. Sosiaalitoimen puuttuvat resurssit tunnistettiin ja koettiin yhtenä kehittämisen kohteena. Projektin riittävät resurssit mahdollistivat esimerkiksi ajan saamisen nopealla aikataululla muihin peruspalveluihin verrattaessa. Valmiudet toimia myös akuutimmin tilanteen vaativalla tavalla nähtiin lisäävän luottamusta työntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa. Työtä koettiin helpottavan oman työn suunnittelun mahdollisuus ja kalenterin joustavuus myös asiakkaan tarpeiden mukaan. Nuorten kanssa työskenneltäessä ilta- ja viikonlopputyön mahdollisuus koettiin tärkeänä ja hyödyllisenä.

“On aika laajasti käytössä kaikki mahdollisuudet, mitä voi vaan voi olla oikeasti käytössä” (Haastateltava 2)

”Ihmiset on tottunut siihen, että jos sä tarvitset apua jossain, niin ennen kun sä saat sen ajan johonkin sossuun niin siinä menee kuukausi ehkä. Mutta kun me pystytään antaa niitä aikoja jo samana viikkona tai samana päivänäkin jopa, niin se on ehkä iso osa tässä, että saadaan myös hyvä luottamus siihen asiakkaaseen.” (Haastateltava 1)

ROKKI-projektissa työntekijät hyödyntävät erilaisia menetelmiä laadukkaan työn toteuttamiseksi. Menetelmien lisäksi työntekijät työskentelevät eri ympäristöissä kuten kotona tai koulussa huomioiden nuoren yksilöllisen tilanteen. Nuoret ovat motivoituneita tapaamisille ja motivaatiota koettiin lisäävän toiminnalliset tapaamiset. Vähemmän innostusta työntekijöiden kokemusten mukaan herättivät toimistotapaamiset ja lomakkeiden täyttäminen. Työntekijät kokivat ei-keskustelevat menetelmät vähemmän hyödyllisinä kuin avoimen keskustelun yhdessä nuoren kanssa.

” Jos me tentataan heiltä asioita, niin se on semmoinen mikä nopeasti saa semmoisen, ettei sieltä tule juurikaan niitä vastauksia. Sitten kun

työskennellään jonkun tekemisen kautta ja he saa itse paljastaa ja kertoa niitä asioita. Niin se on semmoinen, mikä heidän kanssa toimii paljon paremmin.”
(Haastateltava 3)

ROKKI-projektin yhtenä tärkeänä työmenetelmä esille nostettiin tulostähti, joka toimii työskentelyssä myös nuoren tilanteen seuranta menetelmänä. Työntekijät kokivat ajoittain nuoren näkevän itsensä huonompana kuin todellisuudessa on, minkä takia on tärkeää pysähtyä nuoren kanssa keskustelemaan tilanteesta. Tulostähden avulla koettiin pystyttävän tukemaan ja vahvistamaan nuoren omaa toimintaa sekä näin vaikuttamaan nuoren ulkoiseen käyttäytymiseen. ROKKI-projektin työntekijät kertoivat hyödyntävänsä työssään tulostähden lisäksi muun muassa motivoivaa haastattelua, DKT- terapian osa-alueita ja päihteidenkäytön puheeksi ottoa. Lisäksi työntekijät kertoivat pitävänsä ART-ryhmiä kouluissa, ja tulevaisuudessa tarkoituksena pitää erilaisia nuorten vanhemmille suunnattuja ryhmiä.

”Ja siinäkin on ehkä just se, että sä pystyt vaikuttamaan siihen nuoreen. Nuori voi tavallaan nähdä monesti itsensä paljon huonompana kuin hän todellisuudessa esimerkiksi on. Siinä se tulostähti on myös semmoinen työkalu millä pystyy tukemaan ja vahvistamaan sitä nuoren omaa toimintaa.”
(Haastateltava 3)

Työntekijät tunnistivat useita ongelmakohtia nuorten tuen tarpeeseen vastaamisessa. Näihin tuen tarpeisiin oltaisiin voitua puuttua jo varhaisemmassa vaiheessa ja siten ennaltaehkäistä vakavien tilanteiden kehittymistä. Nuorten haasteiden nähtiin alkaneen usein jo ennen vakavien rikosten toteuttamista. Kehityskohteena nähtiin moniammatillisuuden tuominen osaksi jo neuvolajärjestelmää. Rikosseuraamuslaitoksen osalta yhtenevät asiakas- ja rangaistusajan suunnitelmat sosiaalitoimen kanssa nähtiin kehittämisen kohteena.

”Paljon enemmän sitä ennaltaehkäisevää palvelua jo neuvolasta lähtien.”
(Haastateltava 1)

Tulevaisuuden suhteen keskustelua herätti se, miten saataisiin luotua saumattomampi yhteistyö eri organisaatioiden ja verkostojen välille. Saumattoman yhteistyön koettiin mahdollistavan tiedon ajantasainen kulkeminen ja kokonaiskuvan hahmottaminen aiempaa paremmin. Viranomaisyhteistyö nostettiin esille tärkeänä, jotta eri näkökulmat ammattiryhmien välillä tulevat näkyväksi ja tältä osin mahdollistavat laajemman katsauksen asiakkaan tilanteeseen.

6.3 TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMA YLPEYS JA TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

Työntekijät pohtivat kehittämistyötä yleisellä tasolla. Kehitettäessä uutta koettiin omat vaikutusmahdollisuudet paremmiksi työn toteutukseen tulevaisuudessa. Työntekijät kuvasivat kehittämishankkeen hyvänä puolena kehittämistyölle varatun erillisen työajan koko hankkeen ajan. Hankkeessa on selkeästi määritelty aika niin asiakastyölle kuin kehittämiselle. Hankkeen työntekijöillä on ollut mahdollisuus kokeilla erilaisia uusia toimintatapoja, jotka on otettu osaksi työskentelyä, mikäli nämä on koettu toimiviksi. Tärkeänä koettiin hankkeen työntekijöiden jakavan samankaltaisen näkemyksen hankkeen kehittämisen suunnasta. Yhteinen näkemys hankkeen kehittämisen suunnasta koettiin vieneen toimintaa ja työskentelytapoja luonnollisesti eteenpäin. Suuri osa kehittämistyöstä nähtiin positiivisena, haasteena kuitenkin nimettiin aina alusta aloittaminen.

“Että sehän on aina huomattu, että sinänsä raskaampaa se työ silloin kun kehitetään jotain uutta. Koska alkuun se oli, kun lähdetään nolosta eikä ole mitään valmista. Niin se työn niin kun alkuun saattaminen ja ne haasteet mitä kaikkea sieltä tulee” (Haastateltava 3)

“Niin olisihan se vähän hankalaa tehdä kehitystyötä, jos kaikki on vähän eri mieltä siitä, että mitä ja miten sitä pitäisi tehdä” (Haastateltava 5)

Työntekijät kokivat ylpeyttä omasta työstään ja työ vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten kanssa nähtiin pääsääntöisesti mielekkäänä. Haasteena työntekijät kuitenkin nimesivät ajoittaisen turhautumisen kokemukset asiakassuhteen alkuvaiheessa. Turhautumista oli havaittavissa erityisesti täysi-ikäisten nuorten kanssa

työskenneltäessä, sillä nuoren tavoittaminen voi tuottaa haasteita. Työntekijät nimesivät tärkeänä ominaisuutena työn toteutukselle pitkäjänteisyyden. Merkittävänä esille nostettiin kuitenkin nuoren oma halu vaikuttaa tilanteeseensa muutoksen aikaan saamiseksi. Ajoittaisista haasteista nuorten kanssa ja yleisesti haastavaksi koetusta työstä huolimatta työntekijät kokivat työnsä tärkeäksi, antoisaksi ja opettavaksi.

“Turhautuminen voi olla läsnä paljon siinä työskentelyssä, että semmoista pitkäjänteistä se täytyy olla” (Haastateltava 3)

“Mä sanoisin ehkä, että on niinku antoisaa työtä. Tästä saa tosi paljon. Monesti tää työ on myös tosi haasteellista.” (Haastateltava 1)

Työntekijät kokivat luoneensa ROKKI-projektille hyvän maineen vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten keskuudessa. Työntekijät kokivat ylpeyttä itse kehitetystä työskentelystä ja jo projektin saavuttamasta pisteestä. He kertoivat, miten varmuus niin omasta työskentelystä kuin projektin toiminnasta on vahvistunut ajan myötä. Yksi työntekijä kuvasi, miten koki aluksi epävarmuutta kertoa omasta työnkuvastaan hankkeen ollessa uusi ja tuntematon. Hankkeen vakiinnuttaessa paikkansa myös oma työnkuva vahvistui. Työntekijät kokivat tällä hetkellä pystyvänsä vakuuttavasti määrittelemään oman paikkansa palvelujärjestelmässä. Tulevaisuuden ollessa epävarma koettiin, ettei hyvä maine kuitenkaan välttämättä kannattele riittävän pitkälle.

“Joo ei se pelkkä brändi kannu kovin kauaksi loppujen lopuksi, että jos se palvelu muuttuu ja resurssit supistuvat niin. Ei pelkästään se, että meillä on nyt hyvä maine nuorten keskuudessa riittä, jos meiltä puuttuvat nämä resurssit tulevaisuudessa” (Haastateltava 4)

Työntekijät kokivat epävarmuuden tunteita ROKKI-projektin tulevaisuudesta. He pohtivat, miten sote-uudistus ja tulevaisuudessa siirtyminen hyvinvointialueille vaikuttavat ROKKI-projektin jatkoon. Työntekijät kokivat uuden kehittämisen vaativan

työtä niin viranomaisten kuin asiakkaiden kanssa toimivan käytännön luomiseksi. Vahvasti esille nousi ROKKI-projektin löytäneen paikkansa nykyisessä palvelujärjestelmässä. Hankkeen ollessa uusi eri alojen työntekijät kokivat pystyvänsä havainnoimaan palvelujärjestelmää eri näkökulmasta ja tarvittaessa toimimaan yhdistävänä tekijänä eri toimijoiden välillä.

“Aluksi meidän piti nähdä, minkälaisia palveluita tällä hetkellä on. Onko siellä jotain kummallista, puuttuuko jotain? Onko jostain joku yhteys täysin katki tai vuosikausia riitaisa. Ja mitkä ovat sellaisia kohtia mihin ehkä pitäisi pystyä puuttumaan. Meillä on ollut mahdollisuus siihen puuttumiseen, kun me ollaan tämmöinen uusi linkki.” (Haastateltava 4)

Kysymyksiä herätti hankkeen käytännön toteutuminen ja rahoituksen mahdollisuudet tulevaisuudessa. Työntekijät kuvasivat ROKKI-projektin tällä hetkellä toimivana työmuotona, mutta tulevaisuuden jatkon näyttäytyvän epävarmana. Useasti työntekijöiden puheissa toistui tämänhetkiset mahdollisuudet ja resurssit toimivaan työhön. Työntekijät nostivat esille nuorten kohtaamiselle olevan riittävästi aikaa ja kokivat pystyvänsä reagoimaan nopealla aikataululla mahdollisiin kriisitilanteisiin. Toiminnan jatkuminen nykyisillä resursseilla niin ajan, rahan kuin asiakasmäärien suhteen koettiin tärkeimpänä tulevaisuudessa. Pohdintaa herätti se, jos asiakasmäärä kasvaisi kohtuuttomasti hyvinvointialueiden myötä. Merkittävänä koettiin, ettei työtä pystyttäisi toteuttamaan yhtä vaikuttavasti suuremmilla asiakasmäärillä. Yksi työntekijä toi esiin ajatuksensa siitä, että onko ROKKI-projektista tulossa samanlainen sosiaalipalvelu jo olemassa olevien kanssa.

“Sitä me nyt ehkä tässä eniten pohditaankin, että mitä jos tää menee nyt sillain, ettei olekaan näitä mahdollisuuksia tulevaisuudessa tehdä työtä näin laajasti.” (Haastateltava 2)

“Mitä kaikki nämä vaikutukset tekevät, että tuleeko tästä tavallinen perus sosiaalipalvelu” (Haastateltava 2)

Kuten aiemmasta voidaan havaita kokevat ROKKI-projektin työntekijät ylpeyttä omasta työstään ja tunnistavat tarpeen projektin jatkolle. Työntekijät nostivat esille huolen niin ROKKI-projektin jatkuvuudesta ja tämän vaikutuksista jo olemassa oleviin asiakassuhteisiin. Yksi heistä pohti asiaa esimerkin kautta, tuleeko jo olemassa olevia asiakassuhteita ruveta päättämään. ROKKI-projektin työntekijät kuvasivat työn toteuttamisen mahdollisuudet tällä hetkellä laajaksi ja miettivät millaisena toiminta näyttäytyy, jos yhtä laajoa mahdollisuuksia työn toteuttamiselle ei tulevaisuudessa ole. Työntekijät tunnistivat oman paikkansa palvelujärjestelmässä puuttuvana palasena. Kysymyksiä heräsi siitä, mihin nuoret ohjautuisivat tulevaisuudessa. Työntekijät kokivat pystyvänsä auttamaan nuoria laaja-alaisesti eri elämäntilanteissa hyödyntämällä moniammatillista työryhmän osaamista.

“Epävarmuus varmaan se oli. Projekti ei tiedä miten jatkua ja jatkuuko ollenkaan, mihin asiakkaat sitten menevät?” (Haastateltava 1)

“Pitääkö ruveta lopettelemaan asiakassuhteita vai miten toimitaan, että se on nyt varmaan tällä hetkellä päällimmäisenä mielessä.” (Haastateltava 4)

Erityisesti työntekijät nostivat esille huolen siitä, miten toiminnan jatkuvuus turvataan tulevaisuudessa, sillä tarve toiminnalle koettiin ilmeisenä. Työntekijät toivat esille jengiytymisen lisääntyneen tunnistettaessa katujengiytyminen yhteiskunnassa. He pohtivat mahdollisesti vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten toiminnan lisääntyvän tulevaisuudessa ja näin korostivat näiden nuorten erityistä tuen tarvetta. Esille nousi kysymys siitä, kuka toimija vastaa tulevaisuudessa nuorten haasteisiin, mikäli ROKKI-projektin toiminnalle ei löydy paikkaa tulevassa palvelujärjestelmän uudistuksessa. ROKKI-projektin koettiin ajoittain olevan viimesijainen paikka, kun muuta keinoa ja tukea rikoksilla oireilevan nuoren haasteisiin ei ole saatavilla. Työntekijät kokivat ROKKI-projektin toiminnan korvaamattomana.

“Ei nämä nuoret ole häviämässä mihinkään. Tämä rikoksilla oireileva asiakaskunta nyt valitettavasti on täällä ja se tulee olemaan se tarve “
(Haastateltava 3)

“Jos me jäädään tästä tai tällainen toimija jää pois, niin missä ne nuoret sitten on?”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Olemme tutkielmassamme halunneet tuoda ilmi työntekijöiden kokemia keinoja puuttua vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten toimintaan. Tutkimuskysymyksemme olivat, millaiseksi työntekijät kokevat mahdollisuudet puuttua nuorten rikolliseen käyttäytymiseen ja miten tulevaisuudessa vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tuen tarpeeseen voidaan vastata. Tässä luvussa esitämme vastauksia tutkimuskysymyksiimme käymällä läpi tuloksia ja tekemällä tuloksista johtopäätöksiä. Johtopäätösten kautta pohdimme myös tulevaisuuden kehitysideoita rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskentelylle. Paikansimme aineistosta toistuvia asioita, joiden avulla teimme jaottelua kolmeen pääteemaan. Näitä kuvailimme tarkemmin luvussa 7. Haastatteluaineistomme koostuu pienen työryhmän kokemuksista eikä ole näin yleistettävissä kaikkeen vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten parissa toteutettavaan työskentelyyn.

Tommo (2004, 81–82) nostaa esille nuorten rikollisen käyttäytymisen alkavan lähes aina lievillä rikoksilla muuttuen vähitellen vakavammaksi. Tutkimuksemme mukaan nuoren rikolliseen oireiluun puuttumiseksi vaaditaan yhteiskunnan resursseja ja mahdollisuuksia kohdentaa tukea oikea-aikaisesti. Samaan aikaan yhteiskunnassa on havaittavissa puutteita peruspalveluiden toteutumisessa (ks. Haikkola 2019). Tutkimustulostemme mukaan riittävät resurssit mahdollistavat nuoren tilanteen kokonaisvaltaisemman tarkastelun ja tätä kautta luo paremmat mahdollisuudet puuttua nuorten rikolliseen oireiluun. Vaikuttavan työn toteuttamiseksi tutkimuksemme tuloksissa nousi esille moniammatillisen näkökulman hyödyntäminen. Näemme peruspalveluiden puutteen heijastuvan myös ennaltaehkäiseviin palveluihin, joka saattaa vaikuttaa nuorten tilanteen vakavoitumiseen tarkasteltaessa rikollista oireilua. Myös tutkimuksemme tuloksissa nousevat esille sosiaalitoimen puuttuvat resurssit ja erityisesti varhaisen tuen puute. Aiempien tutkimuksien perusteella nuoren tilanteeseen puututaan, kun tilanne on tarpeeksi vakava (ks. Tommo 2004, 81–82). Tällöin tilanteeseen puututaan akuutisti, mutta huomioimatta jää kokonaisvaltaisempi ymmärrys tilanteeseen johtaneista syistä.

Tutkimustulostemme perusteella palvelujärjestelmän ollessa pirstaleinen voi perheen ja nuoren olla vaikea hahmottaa, mistä apua ja tukea tosiasiallisesti saa. Pekkarinen ja kumppanit (2019, 22–23) nostavat esille pirstaleisen palvelujärjestelmän haastavan niin tiedonkulkua eri alan ammattilaisen välillä kuin lisäävään asiakkaiden epätietoisuutta tuen saatavuudesta. Tutkimustulostemme mukaan myös työntekijät kokevat palvelujärjestelmän pirstaleisena. Pirstaleinen palvelujärjestelmä luo yhteiskuntaan epäselvyyttä kuka viranomainen vastaa vakavasti oireilevien nuorten tuen tarpeeseen (ks. Haikkola ym. 2019; Moilanen, Airaksinen & Kangasniemi 2021). Pohdittavaksi jää, mikäli viranomaisilla ei ole selkeää tietoa vastuujaoista asiakkaan tuen tarpeeseen vastaamiseksi, miten voidaan olettaa asiakkaan ymmärtävän palvelujärjestelmää. Tutkimustuloksistamme nousee esille työntekijöiden kokevan ROKKI-projektin toimivan puuttuvana linkkinä eri viranomaisten välillä. Työntekijät kokivat tarvittavan tiedon jakamisen välttämättömänä kokonaisvaltaisen puuttumisen kannalta. Voidaanko ajatella vastuunjaon ollessa selkeämpi, myös tukea rikoksilla oireileville nuorille pystyttävän kohdentamaan aiempaa oikea-aikaisemmin.

Tutkimustulostemme mukaan ROKKI-projektin työntekijät ajattelevat yleisesti yhteistyötahojen suhtautuvan hankkeisiin negatiivisesti niiden lyhytkestoisuuden vuoksi. Pekkarinen ja kumppanit (2019, 13) tuovat kuitenkin esille hankkeiden olevan merkityksellisessä asemassa nuorten rikollisuuteen puuttumiseksi. Tutkimustulostemme mukaan ROKKI-projektin työntekijät kokevat negatiivisesta suhtautumisesta huolimatta onnistuneensa vakiinnuttamaan paikkansa pirstaleisessa palvelujärjestelmässä ja luomaan toimivan viranomaisyhteistyön. Haikkola ja kumppanit (2019) tuovat esille, miten useissa nuorille kohdennetuissa palveluissa tehdään arviointityötä, jonka jälkeen nuori ohjataan seuraavaan palveluun. Tutkimustuloksissamme nousee esille viranomaisyhteistyön ajoittain haastavan oikea-aikaista puuttumista vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tilanteeseen.

Tutkimustuloksistamme voidaan havaita ROKKI-projektin työskentelyä haastavan lain määrittämät reunaehdot kuten kiireellisen sijoituksen aika. Rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskentelyyn vaaditaan pitkäaikaista tukea muutoksen aikaan saamiseksi (Haikkola ym. 2019). Kiireellisen sijoituksen määrittämä aika haastaa pitkäaikaista työskentelyä muutoksen aikaan saamiseksi. Tutkimustuloksistamme

voidaan havaita, ettei kiireellinen sijoitus ole aina ehkäistävässä, mutta työskentelyllä on pystytty ehkäisemään pidemmällä aikavälillä laitoskierrettä tai huostaanottoa. Yhdistämme ROKKI-projektin vakiinnuttamisen paikkansa palvelujärjestelmässä siihen, miten yhteiskunnan peruspalveluista voidaan havaita puute ja selkeä tarve näiden nuorten tukemiselle, mihin projektilla on pystytty vastaamaan.

Nuorten tilanteeseen puuttumiseksi tarvitaan oikein kohdennettuja resursseja. Haikkola ja kumppanit (2019) toteavat myös rikoksilla oireilevien nuorten itse tunnistavan yhteiskunnassa tarvittavien tukipalveluiden niukkuuden. Vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten elämästä on tutkimustulostemme mukaan havaittavissa tietyt riskikohdat, jolloin ROKKI-projektin työntekijät kokivat, ettei palvelujärjestelmä ole pystynyt vastaamaan oikea-aikaisesti tuen tarpeeseen. Nuorten lievempään rikollisuuteen puuttumiseksi on kehitetty toimintamalleja ja keskeisenä niistä on Ankkuritoiminta. Moilanen, Airaksinen ja Kangasniemi (2010, 10) tuovat kuitenkin esille Ankkuritoiminnan epätasa-arvoisen käytännön toteutuksen ja saatavuuden kuntien välillä. Hästbackan ja Haikkolan (2019) kartoitus tukee tutkimustuloksiamme puutteellisista toimintamalleista nuorten vakavilla rikoksilla oireiluun puuttumiseksi. Tutkimustuloksissamme puolestaan ROKKI-projektin työntekijät korostavat heillä olevan laajat resurssit näiden vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tilanteeseen puuttumiseksi.

Tutkimuksessamme työntekijät kokivat laajojen resurssien kuten riittävän ajan kohtaamiselle mahdollistavan luottamuksellisen suhteen luomisen työntekijän ja nuoren välille. Myös Kinnunen (2021) korostaa vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskenneltäessä luottamussuhteen merkitystä. Tutkimustuloksistamme voidaan havaita luottamuksellisen suhteen olevan tärkeässä asemassa, sillä nuori pystyy tällöin kertomaan avoimemmin tilanteestaan työntekijälle. Tämän myötä ajatteleme työntekijällä olevan enemmän keinoja nuoren tilanteeseen puuttumiseksi ja tuen tarpeen arvioimiseksi. Tutkimuksessamme työntekijät kokivat siitä huolimatta ajoittain olevansa hankalassa asemassa pyrkiessään rakentamaan luottamussuhdetta nuoren kanssa ja samaan aikaan ollessaan ilmoitusvelvollisia. Tutkimuksessamme nousee vahvasti esille luottamussuhdetta haastavan nuorten tietoisuus heihin liittyvistä asioista ja työntekijöiden velvollisuuksista. Korhonen (2022, 6) tuo esille vakavasti rikoksilla oireilevilla nuorilla esiintyvän haasteita luoda

luottamuksellisia suhteita heitä auttaviin tahoihin. Ajattelemme tämän haastavan puuttumista, koska nuori voi peitellä asioitaan esimerkiksi ilmoituksen pelossa. Koemme riittävän ajan yhtenä merkittävimmistä tekijöistä luottamuksellisen suhteen luomiseksi ja tätä kautta kokonaisvaltaisemman käsityksen saamiseksi. Nuoren kokonaisvaltaisen tilanteen ymmärtäminen tukee myös muutoksen aikaan saamista.

Lapsen kokonaisvaltainen kohtaaminen ja kuulluksi tuleminen vahvistavat lapsen positiivisen minäkäsityksen muodostumista (Mattila 2011, 30–32). Tutkimustulostemme mukaan ROKKI-projektin työntekijät kokivat, että rikoksilla oireilevat nuoret kohdataan usein yhteiskunnassa ainoastaan ongelmien kautta. Vaikka nuoren ongelmakäyttäytyminen tunnistetaan yhteiskunnassa ei tämä tarkoita suoraan asian tai teon hyväksymistä (Kauppinen 2022, 6). DeRochen (2015) mukaan nuoren kohtaaminen ongelmien kautta voi olla vahingollinen nuoren minäkäsitykselle ja nuori voi alkaa toimimaan yhteiskunnan jo odottamalla tavalla esimerkiksi oireilemalla rikoksilla. Tutkimustuloksistamme nousee esille ROKKI-projektin työntekijöiden pystyvän työskentelyssään huomioimaan pienet muutokset ja tukemaan näin muutosta positiivisen palautteen avulla. Koemme tärkeänä nuoren näkemisen positiivisessa valossa. Tutkimustuloksissamme positiivinen palaute tuki nuoren motivaatiota työskentelyyn ja muutoksen aikaan saamiseksi. Ajattelemme nuoren motivaation ja sitoutumisen työskentelyyn parantavan työntekijän mahdollisuuksia puuttua nuoren haitalliseen käyttäytymiseen. Pidämme huomionarvoisena, miten nuori ei välttämättä saa yhteiskunnalta tai kotoa positiivista palautetta. Tällöin työntekijöiden merkitys positiivisen palautteen antajana korostuu.

Perheen merkitys korostuu aiemman tutkimuksen valossa niin nuoren kasvun ja kehittymisen taustalla vaikuttavana tekijänä kuin mahdollisesti rikoksille altistavana tekijänä (Haapasalo & Hämäläinen 1996, 1394). Baz & Fernandez (2017) tunnistavat perheen sisäisten vuorovaikutuksen haasteiden mahdollisena nuorten rikollisuuteen altistavana tekijänä. Tutkimustulostemme mukaan ROKKI-projektin työntekijät kokevat pystyvänsä tarvittaessa rajaamaan tapaamisten toteutusta ja kokoonpanoa esimerkiksi perhesuhteiden näyttäytyessä haitallisena nuoren muutoksen aikaan saamiseksi. Pekkarinen (2019, 16–18) tuo esille palvelujärjestelmässä olevan puutteita tukea perhettä nuoren oireilla rikollisella käyttäytymisellä. Tutkimustuloksissamme erityisesti täysi-ikäisten rikoksilla oireilevien kohdalla

perheen nähtiin olevan väliinputoajan roolissa palvelujärjestelmässä. Ristiriitaisena koemme sen, miten perhe jää tilanteissa tuen saannin ulkopuolelle samalla kun Marttusen (2008, 13–14) mukaan perheen merkitystä korostetaan rikollisella oireilevan nuoren tukemisessa. ROKKI-projektin työntekijät kokivat saaneensa myös perheen sitoutumaan ja vastaanottamaan tukea. Lehden (2020, 39–40) tutkimuksen mukaan ylisukupolvisuuden ja nuorten tekemien rikosten välillä on havaittavissa yhteys. Tutkimuksemme tuloksista voidaan myös havaita perheiden ja nuorten mahdollinen traumatausta sekä ylisukupolvisuus.

Perheen merkityksen lisäksi vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten käytöksen taustalla voidaan havaita vaikuttavan ystäväpiiri. Nurmi ja kumppanit (2014, 171–174) korostavat nuoren ystäväpiirin vaikuttavan nuoren omaan ajatteluun ja toimintatapoihin. Tutkimustulostemme mukaan nuori voi kokea ystäväpiirin kuin tiiviinä perheenä. Nuori hakeutuu vertaistensa seuraan ja mallintaa näin myös toimintaansa näistä vertaissuhteista. Marttusen (2002, 83–84) mukaan ryhmäpaine voi olla yksi selittävä tekijä nuoren rikolliselle käyttäytymiselle. Tutkimustuloksissamme nuorten rikolliseen oireiluun puuttumista haastaa se, mitä voidaan tuoda näiden merkitykselliseksi koettujen vertaissuhteiden tilalle, mikäli nämä ovat haitallisia nuoren toiminnalle. Jäimme pohtimaan, miten nuoren kokemaa merkityksellisen suhde voidaan tarvittaessa joutua korvaamaan muulla toiminnalla, mikäli tämä suhde ylläpitää nuoren negatiiviseksi havaittua käyttäytymistä kuten rikollista oireilua. Mahdollisen negatiivisen vaikutuksen lisäksi ystäväpiiri voi kuitenkin vaikuttaa myös positiivisesti nuoren valintoihin ja käyttäytymiseen (Nurmi ym. 2014 171–174). Tutkimustuloksissamme nuorten ystävien ja lähipiirin mukaan ottamisella tapaamisille voidaan vahvistaa nuoren sitoutumista ROKKI-projektin työskentelyyn. Voidaanko näiden nuorten tuen tarpeeseen pyrkiä tulevaisuudessa vastaamaan koko ystäväpiirille suunnatulla ryhmämuotoisella toiminnalla?

Tutkimuksemme tuloksissa nousee esiin työntekijöiden kokevan heillä olevan hyvät mahdollisuudet puuttua nuorten vakavasti rikoksilla oireiluun. Voidaan havaita vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten käyttäytymisen taustalla vaikuttavan useat eri tekijät kuten perhe- ja ystävyysuhteet sekä nuoren mahdollisuus tulla aidosti kohdatusti. Tärkeänä esille nousee nuoren tilanteen kokonaisvaltainen tarkastelu, minkä toteutuminen edellyttää yhteiskunnan riittäviä resursseja. Usein sosiaalityön

palveluissa läsnä ovat kiire ja puutteelliset resurssit, mikä haastaa osaltaan työn laadukasta toteutusta. ROKKI-projektin työntekijöillä on kokemus riittävästä resursseista rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskentelyyn. Työntekijöiden kokemuksen mukaan riittävät resurssit ovat mahdollistaneet ajan nuoren kohtaamiselle oikea-aikaisesti ja joustavasti. Tämän koettiin vaikuttavan mahdollisuuksiin puuttua vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tilanteeseen. Mahdollisuuksiin puuttua nuoren rikoksilla oireiluun koettiin vaikuttavan nuoren oma motivaatio ja sitoutuminen työskentelyyn. ROKKI-projektin työntekijät jakoivat kokemuksen siitä, miten hankkeella on ollut hyvät mahdollisuudet motivoida nuorta huomioimalla nuoren yksilölliset tarpeet.

Ajattelemme, että tulevaisuudessa rikoksilla oireilevien nuorten tuen tarpeeseen tulee vastata panostamalla jo ennaltaehkäiseviin palveluihin. Tuloksistamme voidaan havaita epäkohta palvelujärjestelmässä, jolloin nuoren tilanne on jäänyt tunnistamatta oikea-aikaisesti. Mielestämme vaaditaan lisää osaamista ja tietoisuutta sosiaalityön palveluihin nuorten rikollisuuteen liittyvistä tekijöistä jo ennen nuoren oireilua vakavilla rikoksilla. Ristiriitaisena koemme sen, miten lastensuojelulaki (610/2022) 15 § edellyttää sosiaalitoimen läsnäoloa lapsen rikosprosessissa, ellei tätä katsota täysin merkityksettömäksi (Lastensuojelulaki 610/2022 15§). Mikäli sosiaalityöntekijältä odotetaan osallistumista lapsen rikosprosessiin, tulisi myös rikosprosessi olla hyvin työntekijän tiedossa ja osaamisaluetta, jotta lapsi ja nuori saa tarvitsemansa tuen sekä hyödyn työntekijän läsnäolosta.

Työntekijät kokivat toimivan viranomaisyhteistyön merkittävänä osana toimivaa palvelujärjestelmää. Tulevaisuudessa riittävä tiedonkulku viranomaisten välillä mahdollistaisi oikea-aikaisemman puuttumisen nuoren tilanteeseen. Mielestämme toimivalla moniammatillisella viranomaisyhteistyöllä mahdollistetaan nuoren tilanteen kokonaisvaltaisempi tarkastelu eri näkökulmat huomioiden. Yhtenä kehittämisen kohteena tulevaisuudessa olisi siirtyminen ongelmakeskeisistä menetelmistä nuoren kokonaisvaltaiseen ja aitoon kohtaamiseen. Tulevaisuudessa nuoren kanssa toimivien viranomaisten tulee kiinnittää huomiota myös virkakielen käyttöön. Nuoren kanssa työskenneltäessä asioiden auki selittäminen ymmärrettävällä tavalla on ehdottoman tärkeää. Näin turvataan nuoren ymmärrys ja kokemus omasta osallisuudestaan keskusteltaessa häneen liittyvistä asioista. Tutkimuksessamme

ROKKI-projektin työntekijät ovat kokeneet toimineensa tilanteissa nuoren ja perheen rinnalla kulkijana selittämässä auki sosiaalitoimen vaikeasti ymmärrettävää termistöä.

Nuorten tekemät rikokset ovat jatkuvasti esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tällä hetkellä näiden nuorten tuen tarpeeseen vastataan erilaisilla hankkeilla. Tarkasteltaessa ROKKI-projektia on hanke kokenut pystyvänsä vastaamaan nuorten tuen tarpeeseen hyvin. Tämän on mahdollistanut laaja-alaiset resurssit ja aito kiinnostus muutoksen aikaan saamiseksi. Riittämättömillä resursseilla ei pystytä toteuttamaan yhtä vaikuttavaa työtä. Tutkimustulostemme perusteella ROKKI-projektin työntekijät ovat kokeneet onnistuneensa luomaan toimivan mallin vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten tukemiseksi. Varsinaisia kehittämiskohteita itse hankkeen toiminnalle ei nähty olevan. On tarpeellista pysähtyä miettimään, onko edes tarkoituksenmukaista lähteä muuttamaan jo toimivaksi koettua mallia.

ROKKI-projekti on hanke, jonka tulevaisuuden jatkosta ei tällä hetkellä ole varmuutta. Olemme siis tilanteessa, jossa vakavasti rikoksilla oireilevat nuoret ja heidän tuen tarpeensa tunnistetaan. Yhteiskunta vastaa tähän tuen tarpeeseen hankkeilla, joiden jatkuvuus on aina epävarmaa eikä palvelua ole saatavana pysyvänä osana esimerkiksi peruspalveluita. Tämä luo epävarmuuden tunteita niin nuorille, perheille kuin työntekijöille. Voidaan olettaa, ettei vakavasti rikoksilla oireilevien nuorten asiakaskunta ole häviämässä. Kysymykseksi jää, miten yhteiskunta aikoo tulevaisuudessa vastata näiden nuorten tuen tarpeeseen, mikäli palvelujärjestelmästä ei löydy paikkaa ROKKI-projektille tai muulle vastaavalle toimintamallille.

Lähteet

- Alanen, Leena (2013) Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa Anne Sankari, & Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen iän sosiologiaa. Vantaa: Vastapaino
- Amato, Paul (2005) The Impact of Family Formation Change on the Cognitive, Social, and Emotional Well-Being of the Next Generation. *The Future of Children* 15(2), 75-96.
- Baz, Olalla & Fernández-Molina, Esther (2017) Process-based model in adolescence. Analyzing police legitimacy and juvenile delinquency within a legal socialization framework. *European Journal on Criminal Policy and Research* 24, 237-252.
- CRIN (2022) Minimum ages of criminal responsibility in europe [Minimum Ages of Criminal Responsibility in Europe | CRIN](#) Viitattu 7.8.2022.
- Danielsson, Petri (2022) Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi.
- DeRoche Christina (2015) Label in education: the role of parents and parental cultural capital in acquiring diagnoses and educational accommodations. *Canadian Journal of Education* 38:4, 1–24.
- Ebeling, Hanna & Hokkanen, Tiina & Tuominen, Tiina & Kataja, Helena & Henttonen, Antti & Marttunen, Mauri (2004) Nuorten käytöshäiriöt: arviointi ja hoito. *Duodecim* 120(1), 33–42.
- Eloheimo, Henrik (2010) Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turun yliopiston julkaisuja C299. Turku: Painosalama.
- Eskola, Jari & Suoranta Juha (2014) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Farrington, David (2003) Developmental and life-course criminology: key theoretical and empirical issues – the 2002 sutherland award address. *Criminology* 41(2), 221–255.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (2006) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Furlong, Andy (2013) *Youth Studies. An Introduction*. London: Routledge
- Haapasalo, Jaana (2006) Kasvu ympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa Päivi, Honkatukia & Janne, Kivivuori toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Julkaisuja 221, 123–152. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Haapasalo, Jaana & Hämäläinen, Tiina (1996) Childhood family problems and current psychiatric problems among young violent and property offenders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 35(10), 1394–1401.
- Haikkola, Lotta & Hästbacka, Noora & Pekkarinen, Elina (2019) Kuka vastaa nuorten rikoksiin. Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Julkaisuja 34. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
- Harrikari, Timo (2006) Rikos lastensuojelun kentässä. Teoksessa Päivi, Honkatukia & Janne, Kivivuori (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Julkaisuja 221. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 249–275.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset.

HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Julkaisuja 3. Tampere: Suomen yliopistopaino.

Heinonen, Hanna (2016) Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Maritta, Törrönen, Kaija, Hänninen, Päivi, Jouttimäki, Tiina, Lehto-Lunden, Petra, Salovaara & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.

SIVUT

Hirsjärvi, Sirkka (2010) Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa Sirkka, Hirsjärvi, Pirkko, Remes & Paula, Sajavaara (toim.) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Honkatukia, Päivi & Hinkkanen, Ville (2009) Lastensuojelun ja rikosseuraamusjärjestelmän kosketuspinnat. Teoksessa Janne, Kivivuori (toim.) Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki: Hakapaino, 41–48.

Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (2006) Johdanto. Teoksessa Päivi, Honkatukia & Kivivuori, Janne (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli Julkaisuja 221. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 1–13.

Hästbacka, Noora & Haikkola, Lotta (2019) Rikoksiin puuttumisen kenttä ja toimintamallien kartoitus kunnissa. Teoksessa Lotta, Haikkola, Noora, Hästbacka & Pekkarinen, Elina (toim.) Kuka vastaa nuorten rikoksiin. Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Julkaisuja 34. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 50–66.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Julkaisuja 33. Helsinki: THL

Isoniemi, Sami (2019) Sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaisille antaman virka-avun näkökulmasta. Vaasa: Vaasan yliopisto

Järveläinen, Nina & Vainio, Kirsi (2020) ”Eihän semmosta ihmistä olekaan, jossa ei niitä vahvuuksia ole” – Nuorten toimijuuden muotoutuminen sosiaalisessa kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapin yliopisto

Kaakinen Markus & Näsi, Matti (2021) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Julkaisuja 47. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kananoja, Aulikki (2017) Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Aulikki, Kananoja, Martti, Lähteinen & Marjamäki, Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Kaplan, Thomas (1986). The narrative structure of policy analysis. *Journal of Policy Analysis and Management* 5(4), 761–778.

Kauppinen, Julia (2022) Käsikirja lasten ja nuorten sovitteluihin. Helsinki: Aseman lapset.

Kerola, Harri (2022) Rokki-projektin ohjelmateorian ja vaikuttavuuden tarkastelua. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kinnunen, Arne (2021) Nuorten kokonaisrikollisuuden seuranta ja rikosten ehkäisy oikeusministeriössä. *Kriminologia* 1(1), 91–99.

Kivivuori Janne & Honkatukia Päivi (2006) Nuorten rikollisuuden ja sen kontrollin kehityssuuntia. Teoksessa Päivi, Honkatukia & Janne, Kivivuori (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Julkaisuja 221. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 341–464.

- Kivivuori, Janne (2006) Nuorisoriikollisuuden kehitys. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (Toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Julkaisuja 221. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 15–54.
- Kivivuori, Janne (2009) Johdanto. Teoksessa Janne, Kivivuori (toim.) Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Julkaisuja 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 1–6.
- Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri (2018) Kriminologia: rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kononen, Teemu (2022) "Jos ite haluaa muutosta, niin sitten tämä on hyvä homma" - Prosessiarviointi rikoksilla oireileville nuorille kohdistetusta toimintamallista. Pro gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Korhonen, Päivi (2022) Alaikäisten vankien ja muiden vakavilla rikoksilla oirelevien nuorten asema palvelujärjestelmässä. Tilannekuva sote-ammattilaisten näkökulmasta. Julkaisuja 34. Helsinki: THL
- Kumpusalo, Esko (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Julkaisuja 8. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laki nuorista rikoksentekijöistä
- Lallukka, Kirsi (2003) Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa: tutkimus 6–12-vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Lastensuojelulaki
- Lee, Nick (2001) Childhood and society. Growing up in an age of uncertainty. Maidenhead: Open University Press.
- Lehti, Martti (2020) Henkirikokskatsaus 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Julkaisuja 41. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lotta, Anna-Maria (2021) Rikollinen mieli. Rikollinen moraalisenä toimijana. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lund, Johan (2021) Rikosten tekijät tilastojen valossa. Kvantitatiivinen analyysi rikoksista epäiltyjen tausoista.
- Marttunen, Matti (2002) Nuorisoprosessi. Lasten ja nuorten tekemien rikosten viranomaiskäsittelyn arviointia. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Marttunen, Matti (2006) Nuorten rangaistusjärjestelmän toiminta 1990-luvun alusta nykypäivään. Teoksessa Päivi, Honkatukia & Janne, Kivivuori (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Julkaisuja 221. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 281–313.
- Marttunen, Matti (2008) Nuorisoriikosoikeus. Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Julkaisuja 236. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Mattila, Kati-Pupita (2011) Lapsen vahvistava kohtaaminen. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.
- Metsäranta, Camilla (2020) "Olet käyttänyt vapaudu vankilasta -korttisi": Nuorisotyön ammattilaisten näkemyksiä nuorten kanssa käydyistä näpistyskeskusteluista. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Moilanen, Tanja & Airaksinen, Matti & Kangasniemi, Mari (2019) Ankkuritoiminnan käsikirja. Moniammatillinen yhteistyö nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja rikosten ennaltaehkäisemiseen. Julkaisuja 16. Helsinki: Sisäministeriö.
- Moilanen, Tanja & Airaksinen, Matti & Kangasniemi, Mari (2021) Varhainen puuttuminen nuorten rikoksiin ja hyvinvointiin liittyviin ongelmiin: kyselytutkimus monialaista yhteistyötä tekeville ammattilaisille. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 58(1), 3–15.
- Moilanen, Tanja & Mankkinen, Tarja & Pietilä, Annamajja & Kangasniemi, Mari (2018) Pohjoismaiset moniviranomaisyhteistyön toimintamallit nuorten hyvinvoinnin edistämässä ja rikosten ehkäisyssä. Julkaisuja 18. Helsinki: Sisäministeriö.
- Niemelä, Pauli (2020) Sosiaalityön arvot ja vastuullisuus asiakassuhteissa. Teoksessa Lea, Suoninen-Erhiö, Anneli, Pohjola, Mirja, Satka, & Simola, Jenni (toim.) Sosiaaliala uudistuu. Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä. Helsinki: Huoltaja-säätiö.
- Nordic Network (2015) Cooperation Agreement of the Nordic Network to Prevent Extremism, SMDno-2014-1644
<https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/radikaliseringskonferanse/cooperation-agreement-of-the-nordic-network-to-prevent-extremism/id2364665/> Viitattu 8.9.2022
- Nurmi, Jan-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto (2014) Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Näsi, Matti (2016) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Julkaisuja 18. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Oinas, Satu (2017) Mutkia matkalla – Nuorten elämänkulku ja siirtymät palveluiden viitoittamalla polulla. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Otonkorpi, Eeva (2021) Lastensuojelupuhe nuorten väkivallan tekoihin nuorten väkivallantekoihin liittyvässä uutisoinnissa. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (2011) Arvojen ja etiikan dilemma sosiaalityössä. Teoksessa Aini, Pehkonen & Marja, Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Pekkarinen, Elina (2017) Koulukoti muutoksessa. Selvitys Koulukotien asemasta ja tehtävästä. Julkaisuja 110. Helsinki: Nuoritutkimusseura.
- Pekkarinen, Elina & Haikkola, Lotta & Hästbacka, Noora & Karhunen, Hannu & Schalin Anton (2019) Johdanto. Teoksessa Lotta, Haikkola, Noora, Hästbacka & Pekkarinen, Elina (toim.) Kuka vastaa nuorten rikoksiin. Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Julkaisuja 34. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 13–21.
- Peltola, Marja & Moisio, Jenni (2017) Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentällä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon. Julkaisuja 112: Nuorisotutkimusseura.
- Pohjola, Anneli (2019) Sosiaalityö yhteiskunnassa ja yhteiskunta sosiaalityössä. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kempainen, Asto Niskala, & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Pulkkinen, Lea (1997) Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Punainen risti. Näpistyskeskustelu <https://www.punainenristi.fi/globalassets/6.-tyomme--paasivu/nuorten->

- [turvatalot/ammattilaisille/napistyskeskustelu_turku_verkkosivut.pdf](#) Viitattu 4.4.2022
- Puusa, Anu (2020) Haastattelutyyppit ja niiden metodiset ominaisuudet. Anu Puusa & Pauli Juuti(toim.) Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Pösö, Tarja (1993) Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittely käytännöistä koulukotihoidossa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rikoksentorjunta (2022) Katusovittelu <https://rikoksentorjunta.fi/katusovittelu> Viitattu 5.5.2022
- Rikoslaki
- Rissanen, Antti (2016) Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. Erityistarkastelussa vuoroasuminen. Yhteiskuntapolitiikka 81(3), 247–258.
- Ristikari, Tiina & Keski-Säntti, Markus & Sutela, Elina & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Kääriälä, Antti & Aaltonen, Mikko & Huotari, Tiina & Merikukka, Marko & Salo, Jarmo Juutinen Aapo & Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika (2018) Suomi lasten kasvuympäristönä – Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Julkaisuja 210. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pari & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) ”Haastattelun analyysin vaiheet”. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Salmi, Venla (2004) Varhaisnuorten normirikkomukset –ongelma vai osa nuoruutta? Helsingiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä. Julkaisuja 40. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Salmi, Venla (2006) Sosiaalinen pääoma ja nuorisorikollisuus. Teoksessa Päivi, Honkatukia & Janne, Kivivuori (toim.) Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Julkaisuja 221. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 187–206.
- Sambou, Saija & Piispa, Minna (2019) Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille: Kehittämistyöryhmän ehdotus. Julkaisuja 26. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Sambou, Saija & Lind, Heidi (2022) Moniammatillisuus ja riittävät resurssit tarpeen nuorten rikosten uusimisten ehkäisyssä. Haaste 2.
- Sampson, Robert & Laub, John (1993) Crime in the Making: Pathways and Turning Points through Life. Cambridge: Harvard University Press.
- Savolainen, Jukka & Hinkkanen, Ville & Pekkarinen, Elina (2007) Lasten rikolliset teot ja niihin puuttuminen. Tutkimus alle 15-vuotiaina poliisin tietoon tulleista rikoksentehtävistä. Julkaisuja 76. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sisäministeriö (2018) Pohjoismaiset moniviranomaisyhteistyön toimintamallit nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja rikosten ehkäisyssä. Julkaisuja 18. Helsinki: Sisäministeriö
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017) Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Julkaisuja: 5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2022) Sosiaalinen kuntoutus <https://stm.fi/sosiaalinen-kuntoutus> Viitattu 10.9.2022

Sosiaalihuoltolaki

Stenvall, Elina (2020) Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Osallisuutta ja osallistumista. Julkaisuja 27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö

Svedhem, Lennart (1991) Nätverksterapi. Teori och Praktik. Stocholm: Carlssons Bokförlag

Tilastokeskus (2022) Rikos- ja pakkokeinotilasto

<https://www.stat.fi/julkaisu/cktoctw681oqe0b53d5seq1nz> Viitattu 10.10.2022

THL (2018) Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Julkaisuja 12. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

THL (2020a) Sijaishuoltopaikan muuttaminen. Lastensuojelun käsikirja.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltopaikan-muuttaminen> Viitattu 16.6.2022

THL (2020b) Hoito ja kasvatus sijaishuollossa. Lastensuojelun käsikirja.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa> Viitattu 16.6.2022

THL (2021) Lastensuojelun avohuolto. Lastensuojelun käsikirja.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto> Viitattu 20.4.2022

THL (2022) Lapsen osallisuus. Lastensuojelun käsikirja.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus> Viitattu 16.6.2022

Tommo, Eija (2004) Lapsirikollisuus lastensuojelussa. Haastattelututkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tulkinnoista ja toimintatavoista lapsirikollisuuden suhteen. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turkka, Heikki & Saarholm, Julia (2021) Lasten ja nuorten konfliktit. Opas haastavien ristiriitojen ratkaisemiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Turun kaupungin hyvinvointitoimiala (2020) Rokki-projekti. Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallin pilotointi Turussa. Hankesuunnitelma.

<https://ah.turku.fi/kh/2020/1217033x/Images/1893906.pdf> Viitattu 15.4.2022

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Valtion koulukotien strategia (2020) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://valtionkoulukodit.fi/wp-content/uploads/2020/07/valtion-koulukodit-strategia-2020-esite.pdf> Viitattu 10.8.2022

Vihunen, Riitta & Ojanen, Tuija & Vilen Marika & Aaltonen, Marjo (2003) Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Väisänen, Raija (2018) Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet.

Teoksessa: Jari, Lindh, Kristiina Härkäpää & Kaisa, Kostamo-Pääkkö (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Wennberg, Mikko & Rausmaa, Salla & Kortelainen, Jeremias (2020) Erityisen huolenpidon nuorten palvelupolut. Julkaisuja 3. Helsinki: Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö.

YK lapsen oikeuksien sopimus

Liitteet

Liite 1. TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Puuttumisen mahdollisuudet

- Työskentely muodot
- Työntekijöiden kokemus omasta merkityksestä
- Keinot
- Mahdollisuudet
- Haasteet

Nuorten kanssa työskentely

- Yhteistyö
- Osaaminen

Kehittäminen

- Menetelmät tällä hetkellä
- Toiveita tulevaisuudelle
- Tärkeä toimintamalli

Liite 2. SUOSTUMUSLOMAKE

SUOSTUMUS OSALLISTUA PRO GRADU -TUTKIELMAAN JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYYN

Minua on pyydetty osallistumaan Turun yliopiston sosiaalityön oppiaineessa tehtävään Pro gradu - tutkielmaan

”Vakavasti rikoksilla oireilevat nuoret sosiaalityössä”

Olen perehtynyt tutkielmaa koskevaan tiedotteeseen ja tietosuojaselosteeseen sekä saanut riittävästi tietoa tutkielmasta sekä henkilötietojeni käsittelystä. Tutkielman keskeinen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti haastattelun alussa ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkielmaa koskeviin kysymyksiini. Selvitykset antoi Sonja Karppinen ja Jenni Koivisto. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani.

Ymmärrän, että tähän tutkielmaan osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa ja ilman mitään syytä ilmoittamatta keskeyttää osallistumiseni. Keskeyttämisestä ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn henkilötietojeni käsittelyn tiedotteessa ja tietosuojailmoituksessa kuvattuun Pro gradu -tutkielmaan.

Kyllä

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn, että minua haastatellaan yllä mainittuun Pro gradu –tutkielmaan, haastattelut äänitetään ja muutetaan tekstimuotoon. Aineistoa käsitellään saamani tietosuojaselosteen mukaisesti.

Kyllä

Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun mainittuun Pro gradu –tutkielman haastatteluun, osallistumiseni perustuu vapaaehtoisuuteen sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.

Allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Suostumus vastaanotettu

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Nimen selvennys

